

**Dr. SULTAN
TULU**

Horasandan Masallar ve Halk Hikâyeleri

ISBN 975-6083-16-6

Horasandan Masallar ve Halk Hikâyeleri / *Sultan Tulu*

Ürün Yayınları

Yöneten: *Metin Turan*

Kapak Resmi: *Roza Motallebi*

Kapak Düzeni: *Suat Şahin*

Yönetim Yeri ve Yazışma:

Hatay Sokak 9/19 Kızılay/Ankara

Tel&Faks : (0312) 425 39 20

Elmek: urunyayinlari@mynet.com

Ofset Hazırlık, Baskı ve Cilt

UEM Ltd. Şti., Başkent&Klişe Matbaacılık, Ankara

*Horasandaki bu masal,
çağındaki, bütün çocuklara...*

Mersin 1995 / Muğla 2005

Sultan Tulu

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	Sayfa
Önsöz	VI
I Giriş	I
I.1 Horasan Türkleri ve Horasan Türkçesi	1
I.2 Çalışmalar	3
I.3 Masalların Üslûbu ve Çeviride Karşılaşılan Sorunlar	5
II Masallar	6
II.1 Korkak Nazar (Nazar Gorxag)	6
II.2 Kel Hasan (Hasan Keçel)	8
II.3 Açgözlü Balon	12
II.4 Kuyruksuz Tilki I (Gollu Tilki)	12
II.5 Kuyruksuz Tilki II	14
II.6 Yaşlı Nine ve Yırtıcı Hayvanlar	15
II.7 Kurt ve Keçi	17
II.8 İyimser Horoz	20
II.9 Yaşlı Adam ve Üç Kızı	21
II.10 Üç Kız Kardeş	26
II.11 Oğlan ve Dev	30
II.12 Oğlan ve Peri Kızı	32
II.13 Sultan ve Üç Oğlu	34
II.14 Anka Kuşu	37
II.15 Tüccarın Oğlu ve Prenses	44
II.16 Hacı ile Belur	47
II.17 Alinin Hikâyesi	50
II.18 Hazreti Ali ve Salman	51
II.19 Kuyruksuz Tilki III (Kalem Ucu)	53
II 20 Testili Teyze	56

III Halk Hikayeleri	58
III.1 Şah İsmail Destanı (Quçan)	58
III.2 Aslı-Kerem (Kalāt-Esferāyin)	75
III Açıklamalar ve Notlar	93
Kısaltmalar ve İşaretler	100
Bibliyografya	101
Ek: Örnek metinler	
Örnek Metin 1:	
Örnek Metin 2:	

Önsöz

İran'da süregelen modernleşmeyle birlikte, birçok Türk lehçe ve ağızlarının yok olup gittiğine tanık olmaktadır. Farsça İran'ın tek resmî dili olduğu için, artmakta olan eğitim ve haberleşme, Farslaşmayı da beraberinde getirmektedir. Dolayısı ile gelecekte Türk kültürünün sözlü ve yazılı ürünlerinin yitme tehlikesi ile karşı karşıyayız. Bugün İran'da konuşulan Türkmençe, Azerice ve Kaşgaycanın hayatta kalma şansı bize ümit verse de, bunu Horasan Türkçesi ve Güney Oğuzcanın büyük bir bölümü için söylemek güçtür. Aynı şekilde Halaçça da, 21. yüzyılın ilk yarısında tamamen ortadan kalkma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu yüzden, son zamanlarda yapılan dil ve folklor derlemeleri bizim için bilimsel açıdan büyük önem taşımaktadır.

Horasan'da konuşulan Türk lehçelerinin araştırılmasının üzerinden çok uzun bir zaman geçmesine rağmen, bu alandaki çalışmalar çok kısıtlıdır. Şimdiye değin yapılan çalışmalar olumlu bir gelişme sayılsa da, bu alandaki eksiklikler hâlâ giderilmeyi beklemektedir.

Horasan Türkçesi ve folkloru üzerine çalışırken, bu bölgede derlenen masalların ve hikâyelerin belli dil bilimsel çalışmalarla ve Arap harfli kaynaklarla sınırlı kalmayıp Türk okuruna da tanıtılması gerektiğini, böylelikle onların folklorla da kazandırılacağını düşündüm.

Horasan Türkçesi ile söylenmiş bu derlemeler daha önceden dilbilimsel bakımdan yayımlanmıştı. Bu çalışmamızda, Türkologlar ile folklorcuların başka daha geniş bir kitleye hitap etmek amaçlandı, dolayısıyla; buradaki orijinal ve otantik derlemeler, yayınlarına sadık kalınarak Türkiye Türkçesine biraz daha serbest çevrildi.

Kitabın masallar bölümünde 20 masal yer almaktadır. Bu bölümde ağırlıklı olarak masal yönünden zengin bir malzemeye sahip olan Fâzsy'den 17 masal derleme alındı. Bu derlemeler Bocnurd'dan alınmıştır. Bundan dolayı onun Bocnurd hakkında verdiği bilgilerden de yararlandık. Horasan bölgesinden elimizde az sayıda masal ve hikâye derlemesi olduğundan, aynı başlıklı masal varyantlarını da buraya alma gereğini duyduk. Numaralandırdığımız bu masallardan 4. - 5. ve 19. masal (Kuy-

ruksuz Tilki) ve 9. ile 10. masal, aynı masalın değişik varyantlarıdır. Fászsy'deki masal başlıkları, genellikle olduğu gibi bırakıldı; başlıksız olan masallara ise, onların içeriğine uygun bir başlık koymaya çalıştık. Sadece bazıları, örneğin 14. masal *Anka Kuşu* olarak değiştirildi.

Fászsy'den yararlandığımız masallara ayrıca, yine Bocnurd'dan "Hazreti Ali ve Salman" (18. masal) rivâyetini ekledik. Son olarak bu bölüme "Kalem Ucu" adlı dergide yayımlanmış olan iki hikâyeyi aldık (19. ve 20. masal). 20. masalın başlığı olmadığından, ona "Testili Teyze" başlığım verdim. Her iki masal da Bâm ve Safiâbâd bölgesine aittir.

Halk hikâyesi olarak iki hikâye seçtik. Bunlardan ilki Quçan'dan derlenen Şah İsmail Destanı'dır. Diğer Esferâyen'e bağlı Kalât köyünden derlenen "Kerem ile Aslı" hikâyesidir. Her iki hikâye Türkiyede bilinen ve sevilen hikâyelerdendir. Kerem ile Aslı hikâyesindeki şiirlerle Türkmence baskısındaki şiirler karşılaştırıldı ve benzerlikler dipnotlarda gösterildi. Kitapta önce masallar numaralandırılmış olarak verilecek daha sonra onu bu iki halk hikâyesi takip edecektir. Bu hikâyeyi okuyan âşışın anlattığı varyant, Türkmen varyantı ile temel varyantı oluşturmaktadır.

Masallarla ilgili açıklamalar kitabın sonuna eklendi ve Anadolu masallarında rastlanan benzerliklere de kitabın "Açıklamalar" kısmında değinildi.

Örnek metin olarak kitabın sonuna iki masal örneği verdik. Burada "Kalem Ucu" dergisinden Arap harfli bir hikâye ve Fászsy'den transkripsiyonlu bir hikâye metni ekledik. Horasan Türkçesi ile ilgilenenler için bibliyografyada seçilmiş kaynaklar gösterildi. Çeviride yapılan kusurların bağışlanacağını umuyor, yapılacak olumlu eleştiriler için şimdiden teşekkür ediyoruz.

Bu kitabın stilistik bakımdan çevirisinde benden yardımlarım esirgemeyen hocam ve meslektaşım Turan Alptekin'e ve Dr. Mustafa Sever'e masalları gözden geçirdiği için, İrfan Nasrattımoğlu Beyefendiye eserin basımında aracı oldukları için teşekkür ederim. Ayrıca Ürün Yayınları matbaa emekçilerine teşekkürü bir borç bilirim.

Mersin 1995 - Muğla 2006

Dr. Sultan Tulu

Muğla Üniversitesi Öğretim Üyesi

I. Giriş

I.1 Horasan Türkleri ve Horasan Türkçesi

İran'ın kuzeydoğusunda olan Horasan bölgesinde Oğuz dillerinin şu diyalektleri konuşulmaktadır: 1) Batıda Türkmence, örn., *Gunbad-e Kābūs* delaylarında; 2) Merkez Kuzeyde, Azerî Türkçesi, aynı şekilde *Daragaz* ve *Lutfabad* bölgelerinde, 3) Kuzey Horasan'ın güneydoğusunda, *Lan-gar*'da, Oğuz-Özbekçesi'ni andıran *Merv* diyalekti, 4) Doğu Oğuzca olarak adlandırılan ve Oğuz dilinin beş diyalektinden biri olan Horasan Türkçesi.¹ Bu diyalekt, esas itibariyle Poçeluevskiy'nin "İran sınırına yakın Türkmence" olarak nitelediği Türkmenistan'ın ağızlarıyla özdeştir. Ancak, Horasan Türkleri kendi dillerini "Turkmānī" değil, "Turkī" olarak adlandırırlar ve dış görünüşleriyle de ilk bakışta Türkmenlerden ayrılırlar. Bu durum aynı şekilde, antropolojik bakımdan, giyside, geleneklerde vb. de kendini gösterir;² dolayısıyla Horasan Türklerinin Oğuz Türkleri arasında özel bir konumu vardır.

Doerfer'e göre, Oğuzca'yı bir yandan, politik anlamda "diller" (= bugünkü Türkiye Türkçesi, Azerî Türkçesi, Türkmence),³ diğer yandan dil bilimsel anlamda -durum çekim eki, bildirme eki, fiil çekim ekleri, leksik ve fonetik farklılıklar göz önüne alınarak-, aşağıdaki lehçelere ayrılan bir "dil" gibi de ayırmak mümkündür:

a) Batı Rumeli Türkçesi, b) Doğu Rumeli Türkçesi, (Gagavuzca, Kırım Osmanlıcası dahil), c) Batı Anadolu Türkçesi, d) Orta Anadolu Türkçesi, e) Doğu Anadolu Türkçesi, f) Azerî Türkçesi (vokalden sonra akuza-tif eki: -yI), g) Azerî Türkçesi (vokalden sonra akuzatif eki -nI), h) Sonko-rî, i) Güney Oğuzca, j) Güney Horasan Türkçesi, k) Kuzey-Batı Horasan Türkçesi, l) Kuzey-Doğu Horasan Türkçesi (muhtemelen iki grup, bk. yukarı), m) Özbek-Oğuzcası, n) Türkmence / Doğu, Kuzey (Ersarı, Sarık, Çovdur, Stavropol'), o) Türkmence / diğer ağızlar."

Horasan Türkçesi, İran'ın kuzeydoğusunda, Horasan eyaletinde, güneye doğru daha az, Türkmenistan sınırında ve Özbekistan sınırındaki Amu Derya'nın biraz doğusunda, takriben 1,5 milyon insan tarafından konuşulmaktadır. Eğer Eski Sovyetler Birliği ve Afganistan'dakiler de buna eklenirse, bu sayı 2 milyona çıkar. Lehçe olarak, Oğuz dil grubu içinde, Türk-

mençe ve Azerî Türkçesi arasında yer alır, fakat genetik olarak Türkmençeye daha çok yakınlık gösterir. Bu durum kendisini uzun ünlülerin ve kelime başında b- ünsüzünün -bar ve bol- örneğinde olduğu gibi-, korunmasıyla gösterir.

Horasan Türkçesi, Horasan'ın kuzey ve güney bölgelerinde belirgin farklılık gösterir. Her iki bölgenin ağızlarında Özbekçenin ve Türkmençenin özellikleri görülmektedir. Bazen, yalnızca bir bölgede birçok boyun ağızım gözlemlemek mümkündür, ancak bu ağızların özelliklerinin somut bir biçimde ortaya çıkarılması için, daha fazla inceleme yapılmalıdır. Bölgede yaşayan halk iki dillidir. Ana dilleri Horasan Türkçesi, ikinci dilleri Farsçadır. Bundan ötürü dilleri birçok yönden Farsçanın etkisi altında kalmıştır. Bu etki, dilin fonoloji, morfolojisi, hatta sentaksına dek yansımıştır. Burada aynı bölgede konuşulan Farsça orijinli yerel dillerin etkisi de göz ardı edilmemelidir.

Horasan Türkçesi, çoğunlukla kuzeyde, Bocnürd, Şîrvân, Qūçan, Daragaz, Kalât [herhâlde Kalât-e Nâderî], Esferâyen yöresi (Bâm-Safiâbâd), bundan başka Sebzevâr ve Nişapur'un kuzeyinde (Nişapur'a bağlı Servilayet nahiyesinin merkezi Çekane'de ve Sebzevar'a bağlı Cuveyn bölgesinin merkezi Coğatay'da) ve bunların etrafındaki kasaba ve köylerde konuşulur. Hey'et'in verdiği bilgiye göre:

Bocnurd'da 235.760 kişiden 3/4'ü Türk, gerisi Fars'tır. Şîrvan'ın (63.281) 3/4'ü Türk'tür, gerisi Kürt'tür. Quçan'ın (197.975) 2/5'i Türk, 1/5' i Fars, 2/5' i Kürt'tür. Esferâyen çevresinin (73.796) 1/3' ü Türk; ağırlıklı olarak Bâm-Safiâbâd'm 1/3' ü Fars, 1/3 ü Kürt'tür. Daragaz, Kalât çevresinde Nâdir Şah zamanında göç eden Azerî Türkü mülteciler de bulunmaktadır.

Bocnurdular da diğer yerliler gibi kendi dillerini Turkî ve Turkî-Bocnurdî olarak tanımlamaktadırlar. Doerfer'i sınıflandırmasına göre, Bocnürd ağızı Horasan Türkçesinin **kuzey-batı grubunda** yer almaktadır. Masalların alındığı şehir olan Bocnurd'la ilgili Fâzsy şu bilgileri vermektedir:

“Bocnurd, Tahran ve Meşhed'i birbirine bağlayan ana yol üzerindedir. Meşhed'in batısında olup buraya 284 km. uzaklıkta, Horasan eyaletinin kuzey

kıyısında bulunmaktadır. İran verilerine göre, örneğin, Bocnurd'a giriş levhasında Bocnurd'un nüfusu 35.000 olarak gösterilmişti. Ancak Bocnurd'un önemli bir ticarî ve ekonomi merkezi olması nedeniyle, nüfusunun 40.000 olması gerekir.⁴ Bocnurd'da, yeni göç eden Farslar dışında, nüfusun hemen hemen tümü iyi bir Türkçe konuşmaktadır. Horasan Türklerinin Bocnurd'daki sayısını tahmin etmek güçtür. Eski yerleşik göçmen nüfus Türk olmayanlardan oluşmaktadır. Bunlar şehrin tüm güneyinde ve güney-batı kesiminde oturmaktalar. Şehrin güneyinde sayıca çok Türkmen yaşamaktadır. İran Azerbaycanından yeni gelen Türkler de az çok bulunur. Geri kalanları ise Horasan bölgesinden gelen diğer Türklerden oluşur. Onların en itibarlı kısmını Şirvanlılar oluşturmaktadır. Bocnurdluların tahminine göre nüfusun yüzde 50-70'i Türklerden oluşmaktadır.”⁵

I.2 Çalışmalar

Çalışmalar ilkin, Prof. G. Doerfer yönetiminde, 1969 yılında bir araştırma gezisi ile başladı, bunu 1973 yılında yeni bir araştırma gezisi takip etti. Bu gezilerin sonunda, kaydedilen derlemeler esasında, Doerfer'in "Das Chorasantürkische" (Horasan Türkçesi, 1977) adlı makalesi yayımlandı. Bu çalışma ilk bilimsel çalışmadır. Bunun ardından F. Bozkurt (1975), Sz. Fázsy (1977) ve S. Tulu'nun (1989), Horasan Türkçesinin ağızları üzerine doktora tezleri basıldı. Horasan Türkçesinden folklor örnekleri ilk defa bu çalışmalar yoluyla ortaya kondu.⁶ Fázsy, Horasan'a, dolayısıyla Bocnurd'a üç defa yolculuk yapmış ve burada çalışması için derlemeler toplamıştır (Eylül 1971'den Ekim 1973'e dek).

1973 yılında yapılan araştırma gezisinde birçok folklorik malzeme derlendi. Bunlar arasında Kalât-e Esferâyen'den *Aslı Kerem* hikâyesi de anılmalıdır. Kitabın yazarı, bu gereci dil bilimsel bir inceleme yanında folklorik yönden de araştırdı ve yayımladı (1989). En ilginç ve uzun hikâ-

yelerden biri de Quçan'dan derlenen *Şah İsmail* metnidir. Her iki hikâye bu çalışmaya dahil edildi.

En önemli çalışmalardan biri, Doerfer/Hesche'nin hazırladığı, son araştırma gezisinde yapılan derleme kayıtlarındaki kelime listeleri, kısa gramer listeleri ve bir dizin içeren *Horasan Türkçesi* (1993) adlı eserdir. Burada "Horasan Türklerinin Tarihi ve Edebiyatı" üzerine geniş bir giriş bulunmaktadır.⁷ Doerfer'in yönettiği araştırma gezilerinde derlenmiş olan Horasan Türklerinin folklor metinleri, *Horasandan Türkçe Folklor Metinleri* (1998)⁸ adlı eserde topluca sunulmuştur. Buraya soradan yapılan birkaç çalışmayı da eklemekte yarar görüyorum. Bunlar; *Turkic Languages*'te Doerfer'in "İran'daki Türk Dilleri" adlı İngilizce makalesi ve Hesche'nin *Materialia Turcica*'da yayımlanan "Persisch-Türkische Interferenz in Nordostiran" ("Kuzeydoğu İran'da Farsça-Türkçe Etkileşim") adlı makâlesidir.

Göttingen'de başlayan bu çalışmalar dışında, İran'da Horasan Türkçesi ile ilgili yayın olarak ilkin 'Kalem Ucu' adlı dergiyi gösterebiliriz. Dergi, 1981 yılında ancak iki sayı hâlinde yayımlandı ve muhtemelen politik nedenlerden ötürü başka sayıları çıkmadı. Dergiyi, Horasan Türklerinden, Bâm-Safiâbâd'lı Muhammed Tevhidî kendi yerel ağzına göre yayına hazırlamış ve düzenlemiştir. Bu dergideki iki hikâye de buraya alındı.

Horasan Türkçesinin tanıtımını İran'da Dr. Cevad Hey'et sağlamıştır. *Tarih-e zabân o lahcâhâ-ye turkî* ("Türk Dilleri ve Lehçeleri Tarihi") adlı çalışması onun bu konudaki ilk bilimsel çalışması olarak gösterilebilir. Daha sonra Seyyid Ali Mir Niyâ'nın *Îlât o tavâif-e Daragaz* ("*Daragaz'ın Göçebe Halkları ve Tayfaları*") adlı eseri yayımlandı. Bundan başka, Azeri Türkü olan İsmail Ne'matî Paydârî'nin kendi çabalarıyla yaptığı derlemeleri ve yeni katkılarını da anmak gerekir. Bunları Horasan'la ilgili İran'daki internet sitelerinde rastlamak mümkündür.

1980'li yıllardan sonra, özellikle Humeyni rejiminden sonra Horasan Türklerinde millî bir hareketlenme gözlemlenmekteydi. Bunu biz "Kalem Ucu" dergisinde belirtilen Horasan Türkçesi ile Meşhed'den yapılan radyo yayınlarından anlıyoruz. 1988 yılında bu bölgeye gittiğimizde biz de bu hareketliliğe tanık olduk. Son olarak Ağustos/Eylül aylarında bu böl-

gede bir inceleme gezisinde bulunduk. İzlenimlerimizi de ayrı bir belgesel ("Horasan Elleri") olarak hazırladık.⁹ Bölgeden yaptığımız derlemeler, "Horasan Türkçesinin Sözlüğü" kitabımızda ayrıca değerlendirilecektir.

1.3 Masalların Üstübu ve Çeviride Karşılaşılan Sorunlar

Derlemelerde, masal kelimesi için, *sörçek* ve *érteki* kelimeleri geçmektedir. (krş. Bām-Saftābād ağzında yazılmış Kalem Ucu dergisi), ancak *hikâyet* kelimesi de kullanılır.

Masalların girişinde, genellikle Türk masallarında görüldüğü gibi, kalıplaşmış (stereotip) söylemler bulunur. Örneğin, 'bir varmış, bir yokmuş' yerine; *biri var idi, biri yox idi, xodadan gayraz hiç kim yox idi*. "Bir varmış bir yokmuş, Tanrı'dan başka kimse yokmuş". Bunda, İran masallarındaki giriş formelinin etkisi de düşünülebilir: *yeki bûd, yeki nabûd, geyr az xoda hiç kes nabûd*.

Masal bitiminde de benzer etkileşim vardır. Örneğin; *şonda housila-ye mā besar rasid, qessâ-yâ mā tāmam şod*. "Burada sabrımız sona erdi, masalımız bitti". krş. F. *housele-ye mā be sar rasîd, qessa-ye mā tamām şod*.

Masal içinde "az gitti, uz gitti" şeklindeki kalıplar, derlemelerde *az git-ti, çok gitti* şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bundan başka şiir öncesinde veya cevaplarda, *aldı, dedi* gibi kalıplaşmış deyimler görmekteyiz.

Derlemelerin dili anlatana göre değişken olduğundan, masal metinlerinin dili, konuşma dilinden pek fazla ayrılmaz. Çeviride, genellikle kaynak kişilerin dillerinin özgün stilleri korunmaya çalışıldı; bundan ötürü kimi yerde sözlü çeviriden kaçınmak mümkün olmadı.

Çeviride, Almancaya yapılan çevirilerden ve kaynakçada geçen sözlüklerden de yararlanıldı. Bu arada, diğer yazarlarda görülen kimi hatalar da burada düzeltildi. Kaynak kişiden kaynaklanan, sık geçen yersiz cümle veya kelime tekrarları dışarıda bırakıldı. Kaynak kişiler, kimi zaman bazı pasajları hatırlayamamakta, düzeltmelere gitmekte ve ek bilgiler vermektedir. Bunlar da çeviride fazla değişikliğe yol açmadan aktarıldı.

II Masallar

II.1 Korkak Nazar

Biri vardı, biri yoktu. Hüdâdan başka kimse yoktu; Nazar adında bir adam vardı, bir de karısı. Bu adam pek korkak biriydi; herşeyden korkardı. Geceleri dışarı çıkacağı zaman karısıyla birlikte çıkmak isterdi.

Bir gün karısı onun korkaklığından ‘aman!’ der, ‘ben ne yapayım da, bunun korkaklığı gitsin’. Gider, bir plan kurar: ‘Haydi gel, bu gece ağa-beylerime misafirliğe gidelim’, der. Çocuğunun elinden tutup onu da evden dışarı çıkartır. Nazar’ı evden çıkardıktan sonra, kendi içeri girer, arkasından da kapıyı kilitler. Nazar:

“Sevgili karıcığım, korkuyorum, kapıyı aç, eve gireyim”, der. Karısı:

“Hayır, açmam, nereye gidersen git, benim sana ihtiyacım yok! Sen korkağın birisin!”, der. O da:

“Peki, madem öyle, bana bir yumurta ve un ver, o zaman gideyim”, der. Karısı ona unu ve yumurtayı verdikten sonra, Nazar gider. Gider gider, sonunda bir ormana ulaşır. Orada bir ağacın altında bir taş görür. Üzerinde şöyle yazar:

“Bu tarafa giden geri döner. Bu tarafa giden dönemez. Bu tarafa giden ise ya döner ya dönmez.” Üç tarafa giden bu yol üzerinde bunlar yazmaktaydı. Nazar bu taşın yanında yatar. Bir süre uyuduktan sonra, bakar ki, bu taşın üzerine bir küme sinek konmuş. Bir vuruşta eliyle bütün sinekleri öldürür. Taşın üstündeki sinekleri sayar bakar; kırkbir tanedir. Nazar taşın üzerine “kırkını bir vuruşta ezer”, diye yazar. Sonra yatmaya devam eder. Biraz zaman geçtikten sonra, üç dev gelir, bakarlar; bu taşın üstünde ‘Nazar, kırkını bir vuruşta ezer’, diye yazmaktadır. Devler, ‘biz bir kişiyi bir elimizle ezemezken, bu nasıl olur da, kırkını bir vuruşta ezer’ derler ve Nazar uyanıncaya dek başında beklerler. Uyandıktan sonra ise:

“Hey, sen bu kırk taneyi nasıl ezdin?”, diye sorarlar. O da:

“İşte ezdim”, der, “yoksa bundan kuşkunuz mu var?” Devler:

“Yok, madem durum böyle, gel, bizimle kardeş ol, birlikte yaşayalım”, derler. Nazar:

“Yok, ben sizinle kardeş olmam” der. Nitekim, devler çok ısrar eder. Nazar:

“Madem çok ısrar ediyorsunuz, size iki şartım var”, der. Devler, şartını sorar. Nazar:

“Pekâla, bir taşı ezip elinizde unufak edeceksiniz. Bu, birinci şartım. Ben kendim unufak ederim.” Devlerden biri bir taşı kaldırır, elinde ne ka-

dar sıkısa da, taş parçalanır, fakat unufak olmaz. Nazar elini iç cebine atar ve karısının ona verdiği unun bir kısmını cebinden çıkartır, yalandan sıkarak:

“Bakın, hepsini unufak ettim”, der. Devlerin hepsi bu duruma şaşırır. Nazar, ikinci şartını söyler:

“Pekâla, şimdi de elinize bir taş alın. Eğer onun suyunu çıkarabilirseniz, sizinle kardeş olurum.” Devler, her ne kadar uğraşılsa da, taşı sıkıp suyunu çıkaramazlar. Nazar, yumurtayı eline alıp sıkınca, suyu parmaklarının arasından dökülür. Nazar:

“Bakın, taşın suyunu nasıl çıkardım?”, der, sonra:

“Pekâla, benim şartımı yerine getiremediniz, ama yine de sizinle birlikte yaşamaya geleceğim.” Devler, Nazarı alıp evlerine götürürler. Evde pilav pişirmişlerdi. Nazar, onlara:

“Pekiyi, hani benim kazanım?”, der. Devler ona:

“Eee, sen hangi birimizin bir lokmasını yersen, doyarısın”, derler. Nazar:

“Bak hele, ben şu üç kazanı birden yerim”, der, “ne demek, her birinizden birer lokma yersem doyardım?” Devler:

“Pekiyi, gidelim, odun getirelim, senin için de büyük bir kazanda pilav pişirelim.” Devlerden biri, ormandan gidip bir kucak odun toplayıp getirir. Nazar, odunları görünce:

“Bak hele, gitmiş nasıl odun getirmiş?”, diyor, “dur, ben kendim ormana gideyim, tümünü birden toplayım. Getirdikleri odunla kendilerini mas-kara ettiler.” Devler:

“Hayır, hayır! Sen dur, biz sana ne kadar odun istersen getiririz”, derler. Nazar:

“Hayır, ben kendim gidip ormanı toplayacağım”, der, “yalnız, siz bana halat bulun getirin.” Devler giderler, halatları toplayıp ona getirirler. Nazar, ipleri birbirine bağlayarak ormanın hepsini birden sökmek ister. Devlerden biri gelir, der ki:

“Halatı ver, eğer sen böyle yaparsan, o zaman odunlarımız tükenir, pilav pişirmek için odun bulamayız. Sen git! Biz sana istediğin kadar odun getiririz. Biz üç kardeşiz, senin için odun getiririz.” Onlar giderler, Nazarı eve götürürler. Sonra, şöyle ocağın başında otururlar. Otururken, devlerden birin-

den yel çıkar. Yel, alır Nazarı tavana kaldırır. O zaman devlerden biri:

“Nazar kardeş, orada ne yapıyorsun?”, diyor. Nazar:

“Hiç, babamın burada bir kılıcı vardı, alıp onunla sizi öldüreceğim”, der. Devler bunu duyunca, kalkarlar; kaçan kaçana, hepsi kaçır. Yeller evden çıkınca, Nazar, “tap”, diye aşağı düşer. Aşağıda gezerken, avluda çiviye asılı bir deste anahtar görür. Anahtarları alır ve devlerin odalarını birer birer açar. Birinci odaya bakar; odanın tamamı iskeletle doludur. İkinci odayı açar bakar; içi insan leşi ile doludur. Üçüncü odayı açınca, içinin tamamen güzel atlarla dolu olduğunu görür. Bunların içinden iki güzel at alır. Dördüncü odayı açınca, içinin tamamen mücevherlerle dolu olduğunu görür. Beşinci odayı açınca, bir çeşme görür; bunun bir yanından altın, diğer yanından da gümüş kaynıyor. Nazar, iki çuval getirir. Çuvalın birini altınla doldurur, atın birinin üstüne koyar, bir çuvalı da gümüşle doldurur, diğer atın üstüne koyar. Sonra, ata biner ve şehre ulaşır. Gelir, evinin kapısını çalar. Karısı, “kim o?”, diye seslenir. Nazar:

“Aç kapıyı, ben geldim. Sana birçok altın ve gümüş getirdim”, der. Karısı, kapıyı açar, sonra her ikisi gidip güzel bir yaşam sürerler.

Siz sağ kalın, ben selâmet.

II.2 Kel Hasan

Biri vardı, biri yoktu. Hüdâdan başka hiç kimse yoktu: Bir karı koca vardı. Bunların da Hasan adlı başı kel bir oğulları vardı. Hasan, işe yaramaz biri idi, elinden hiç bir şey gelmezdi. Bir gün annesi halının altına bir toman¹⁰ saklar. Hasan, bu tomanı ordan alıp kendisine bununla bir sakız satın alır, sonra babasının bağına gidip bir taşın üstüne koyar. Güneş bunun üzerine vurunca, sakız erir. Kendisi de bir ağacın altına gidip gölgede oturur. Derken bir karga gelir ve o taşın üstüne konar; bunun üzerine pençesi bu sakıza yapışır. Karga, her ne yapsa da uçamaz. Sonra Hasan gelir, onu sakızdan ayırır ve yakalar. Karga:

“Bırak beni”, der, “canın ne isterse sana veririm”. Hasan der:

“İyi, fakat ben seni nerede göreceğim?” Karga tüylerinden üç tanesini Hasan’a verir ve “ne zaman bana ihtiyacın olursa, bu tüylerden birini yak, ben derhal hazır olurum”, der. Hasan tüyleri alıp gider. Gece bakar ki; ye-

meğe hiç birşeyleri yoktur, açtırlar. Annesi, babası, kendi de açtır. Derhal o tüylerden birini yakar ve karga hazır olur. Kargaya:

“Karga, benim yiyecek birşeyim yoktur, şimdi açım”, der. Karga, ona bir kazan verir, der:

“Gel, bu tencereyi al. Ne tür bir yemek istiyorsan, sana bu tencere verecek. Yalnız, bu kepçeyi alıp içine vurup ‘pilav, pilav!’ diyeceksin. Sana pilav çıkacak”. Hasan tencereyi alıp kepçeyle içine vurur. “Pilav, pilav!”, der. Tencere pilavla dolar. Hasan tabakları pilavla doldurur, sofraya koyar. Yine kepçeyle tencerenin içine vurur, “horosh horosh”,¹¹ der. Tencere horoshla dolar. Hasan tabakları horoshla doldurur ve ana babasıyla oturup yerler. Ertesi günü babası:

“Madem öyle, gel, bir ziyafet verelim”, der. Padişaha, bütün şehir halkına haber verirler. Ertesi gün herkes gelir. O zaman padişah vezirine dedi:

“Ey vezir, bunlar fakirdi, hiç birşeyleri yoktu, nasıl oldu da, şimdi ziyafet veriyorlar, bu kadar para harcıyorlar?” Vezir:

“Pekâla, sen şimdi sabret, ben gideyim, neler olduğunu öğreneyim”, dedi. Vezir gider, bakar ki; bunların bir tencereleri var. Her ne isterlerse, derhal hazır oluyor. “Haa, ben bu tencereyi çalmalıyım”, der, Hasanın yanına gider:

“Hasan ağa, sana bu tencereyi kim verdi?”, diye sorar. Hasan:

“Satın aldım”, der. Vezir, “Pekâla”, der ve sonra bir gece askerlerden birini yollar:

“Gidin, bunun tenceresini çalıp yerine başkasını koyun”, der. Askerin biri, o tencereye benzer bir tencere getirir, onun yerine koyar, bunu alır gider. Hasan kepçeyle tencerenin içine vurur, “pilav, pilav!”, der, bakar; tencerenin içinden hiç birşey çıkmaz. Hasan, “Hay, bu köpekoğulları benim aldatıp tenceremi çalmışlar!”, der. “Pekâla”, der, yine karganın tüylerinden birini yakar. Karga derhal hazır olur. “Karga!”, diye seslenir. Karga der:

“Ne istiyorsun?” Hasan der: “Tenceremi çaldılar.” Karga:

“Peki, ne yapmamı istiyorsun?”, der. Hasan:

“Binmek için bir eşek istiyorum”, der. Karga ona bir eşek verir. “Yalnız buna çok dikkat edeceksin”, der, “ona sopa vurunca altın sıçar.” Hasan eşeği alır, eve halının üstüne götürür, eline bir sopa geçirip eşeğin gö-

tüne vurur; bir altın sikkenin düştüğünü görür. Bir daha vurur; iki sikke düştüğünü görür. Kısacası, bu eşeğe ne kadar sopa vurursa, o kadar altın sıçar. Hasan bir hayli altın yağar ve bunları götürüp satar, gider, kendi ve evi için birşeyler satın alır, annesine babasına para verir. Bir gün Hasanın annesi:

“Hamama gideceğim”, der. O da:

“Peki, git”, der. Annesi:

“Yol çok uzak, eşeği bana ver de, onunla gideyim.” Kısacası, çok ısrar eder. Hasan da karşı gelir. Nitekim, annesi eşeği alır ve onunla hamama gider. Eşeği de hamamın önüne bağlar. Hamamcının oğlunun elinde bir sopa vardır, ordan şöylecek geçerken eşeğe bir sopa vurur, eşek te derhal altın sıçar. Oğlan derhal gider, babasına haber verir:

“Baba”, der, “şöyle şöyle bir eşeği bizim hamamın önüne bağlamışlar”. Babası:

“Hani, gel göster, oraya yürüyelim”, der. Babası gelir, eşeğe bir sopa vurur; eşeğin gerçekten de altın sıçtığını görür. Derhal gider, onun bir eşini bulur, oraya getirip bağlar, o eşeği de alır, evlerine götürür.

Hasanın annesi, hamamdan çıkınca, eşeğe biner ve eve gider. Gece, Hasan eşeği halının üstüne getirir. Her ne kadar sopa vursa da, bakar, ‘yoo, eşek altın değil, işte öylece bok sıçıyor.’ Bunun üzerine Hasan der ki: “Hay köpekoğulları, eşeği değiştirmişler, kim bilir bunu kim yaptı?” Nitekim, yine kollarım kavuşturup dertli dertli otururken, birden aklına bir fikir gelir: “Hey, bir tüy daha var. Karganın bir tüyü daha kaldı”, der. Gidip bu tüyü tutup yakar; karga yine derhal hazır olur. Hasan:

“Karga!”, diye seslenir. Karga:

“Ne var?”, der. Hasan:

“Eşeğimi değiştirmişler”, der. Karga:

“Peki”, der, “bu senin son dileğindir. Bu defa sana bir kabak vereceğim. Ne zaman ki ‘kadu kadu, çomak budast, biyain birun’¹² dersin, içinden birçok adam çıkar. Her birinin elinde bir sopa var. Kimi istersen, onu vura vura öldürürler.” Hasan der, “Pekâla”, ve kabağı alıp eve götürür. Ertesi gün Hasan, “önce hamam sahibine gideyim”, der, sonra, “hamamcı!”, diye seslenir. Hamamcı:

“Ne var?”, der. Hasan:

“Git, benim e eğimi getir, kendi e eğini de al götür!”, der. Hamamcı:

“Git o yana”, der, “kendini maskara etmiş kalender! Delirmi , buraya gelmiş, bu ne konuşuyor?” Hasan:

“Haydi”, der, “sana e eğimi geri getir, diyorum.” Adam yine:

“ ekil git başımdan!”, der, “gelirsem, vururum haaa!” Hasan kabağa eliyle vurur:

“Kabak kabak,  omag budast, çıkın dışarı!”¹³ Adamların hepsi kabaktan çıkarlar. Hasan, hamamcıya ‘vur!’ dedikçe, vururlar. Hamamcı sonunda:

“Pek la, gidiyorum, e eğini getiriyorum”, der. Gider, e eğini getirir. Hasan e eğini alır, eve götürür. Ertesi gün, kabağını kucağına alıp padişahın yanına varır:

“Padişah”, der, “git, vezirine söyle, benim tenceremi getirsin!”, Padişah:

“Git, yalancı kalender!”, der, “sen delirmi sin, ne konu uyorsun?” Hasan:

“Sana diyorum, git vezirine söyle, tenceremi getirsin, getirmezse, fena olur, aaa!”, der. Padişah:

“Ey askerler! Gelin, bunu dışarı çıkarın!”, der. Hasan derhal:

“Kabak kabak,  omak ele, çıkın dışarı!”, der. Adamların hepsi, herbirinin elinde bir sopa, kabaktan dışarı çıkarlar. Hasan ‘vur!’ dedikçe, askerlerin hepsini, padişahı tutup vururlar, ta ki padişah “Pek la”, der, “bunları geri topla! Vezire diyeceğim, tencereni geri getirsin!” Hasan yine:

“Kadu kadu,  omag budast, berin tu kadu!”,¹⁴ der. Adamların hepsi kabağın içine girerler. Padişah, sonra vezirine “git, tenceresini getir!”, der. Hasan tencereyi de alır, e eği de. Sonra, huzur içinde evlerinde oturup yasharlar.

II.3 A g z l  balon

Biri vardı, biri yoktu, H d dan büyük kimse yoktu. Bir balon ile, gagası kızıl bir karga birbiriyle yolda  oldular. Az gittiler, çok gittiler, yüksek bir dağa ulaşınca:

“Gel, birlikte sidik yarı tıralım, kim daha uzağa içerse diğerini yesin!”, dediler. Balon daha uzağa i edi. Kargaya:

“Gel, ben seni yiyeyim”, dedi. Karga:

“Eğer ben seni gagalarsam, patlarsın”, dedi. Balon:

“Hotdim, potdim, şu kargayı yuttum”, dedi. Kargayı yuttu, az gitti, çok gitti, bir çeşmenin başına vardı. Çeşme başında baktı ki, kadınlar çamaşır yıkıyor. Kadının biri balonu görünce:

“Dur, seni bir patlatayım”, dedi. Balon:

“Yok, sen beni patlatma, hotdim, potdim, şu kadını giysileriyle yuttum”, dedi. Onu da yuttu. Yolda giderken bir katar deve gördü. Kervanbaşı, dedi:

“Dur, geleyim, seni bir patlatayım.” Balon dedi:

“Yok, sen beni patlatma! Ben seni yutacağım.” Kervanbaşı dedi:

“O sana kalmış!” Balon dedi:

“Hotdim, potdim, bunu da yuttum.” Az gitti, çok gitti, karanlık oldu. Bir kapı gördü, kapıyı vurdu; yaşlı bir kadın geldi, kapıyı açtı, dedi:

“Sen kimsin?” Balon:

“Ben buraya yatmaya geldim”, dedi. Kadın: “Sen misafirsin, ne yersin, sana ne hazırlayayım?”, diye sordu. Balon:

“Hiç birşey”, dedi, “ben gagası kızıl bir karga yedim, davar yedim, bir katar deve yedim, giysileriyle bir kadın yedim. Şimdi artık yemek yemeyeceğim.” Başını koydu yattı. Balon bunları anlatınca, yaşlı kadın gitti, bir büyük taş getirdi, balonun karnının üstüne koydu: Balon patladı, içinden katar deve, davarıyla çoban, devesiyle kervanbaşı, giysileriyle kadın ve gagası kızıl karga çıktılar. Bunun üzerine yaşlı kadın zengin oldu; davarı, ineği ve diğerlerini, hepsini kendi için sakladı.

II.4 Kuyruksuz Tilki I

Biri vardı, biri yoktu, Hüdâdan büyük kimse yoktu. Bir nine ile bir keçi vardı. Nine, keçisini sağır, sütünü getirir, mutfağına koyardı. Ne zaman baksa, sütü yok olurdu. Bunu yapanı bulabilmek için pusuya yattı. Baktı; bir tilki gelip sütünü içiyor, dedi:

“Ey Allahım! Ben ne yapsam da bu tilkinin cezasını versem?” Gitti, maşayı ateşe koyup kızdırdı. Tilki, ninenin sütünü içmeye gelince, maşayı tilkinin kuyruğuna bastı ve kuyruğu düştü. Tilki diğer tilkilerin yanma

gitti. Arkadaşları, “gollo gollo¹⁵ geldi”, diye onunla alay ettiler. Bunun üzerine tilki, ninenin yanına gitti, dedi:

“Nine, bana kuyruğumu geri ver!” Nine dedi:

“Sen bana sütümü getir, ben de sana kuyruğunu geri vereyim.” Tilki gitti, keçiye dedi:

“Keçi, bana süt ver, sütü nineye vereyim. O da bana kuyruğumu geri versin.” Keçi dedi:

“Git, bana yaprak getir.” Bunun üzerine, tilki ağaca gitti, dedi:

“Ağaç, bana yaprak ver, keçiye vereyim. Keçi bana süt versin, sütü nineye vereyim, o da kuyruğumu geri versin.” Ağaç dedi:

“Git, bana su getir.” Tilki çeşmenin başına gitti, dedi:

“Çeşme, bana su ver; suyu ağaca vereyim; ağaç bana yaprak versin; yaprağı keçiye vereyim; keçi bana süt versin; sütü nineye vereyim; o da kuyruğumu bana geri versin.” Bunun üzerine çeşme dedi:

“Git, kızlara söyle, gelsinler, benim başımda oynasınlar; ben de sana su vereyim.” Tilki kızların yanına gitti, dedi:

“Kızlar, gelin, çeşmenin başında oynayın ki, bana su versin.” Kızlar dedi:

“Git, bize ayakkabı al, gel.” Tilki, ayakkabıcının yanına geldi, dedi:

“Ayakkabıcı, bana ayakkabı ver, kızlara vereyim; kızlar gelsin, çeşmenin başında oynasın; çeşme bana su versin, suyu ağaca vereyim; ağaç yaprağını versin, yaprağı keçiye vereyim; keçi bana süt versin, sütü nineye vereyim; o da bana kuyruğumu geri versin.” Ayakkabıcı dedi:

“Git, bana yumurta getir.” Tilki geldi, tavuklara dedi:

“Tavuklar, bana yumurta verin.” Tavuklar dediler:

“Git, bize yem getir.” Tilki geldi baktı; orada bir bakkal oturmaktaydı. Bakkalı aldattı, dedi:

“Git, falan filan şeyleri getir!” O gidince, bir çuval yemi aldı kaçtı; geldi, tavuğa verdi. Tavuk ona yumurta verdi; yumurtayı ayakkabıcıya verdi, o da ona ayakkabı verdi; ayakkabıyı kızlara verdi. Kızlar gelip oynadı; çeşme ona su verdi. Suyu ağaca verdi; ağaç ona yaprak verdi. Yaprak keçiye verdi; keçi ona süt verdi. Sütü nineye verdi; o da ona kuyruğunu geri verdi, üstüne de bir zil astı. Daha sonra tilki, arkadaşlarının yanına geldi, dedi:

“Bana gollo gollo diyordunuz, gollonun bokunu yiyordunuz.” Onlar:

“Kuyruğunu nasıl oldu da yaptın?”, diye sordular. Tilki dedi:

“Filan yere gittim, suyun içine uzandım, işte böyle oldum; kuyruğum zilli oldu.” Bu bahtsızlar da geldiler, hepsi suyun içine uzandılar. Sabah kalktıklarında ise, kuyrukları buz tutmuştu. Kuyruklarını çektikçe acıdan feryat ettiler. Kuyrukları orada kaldı, kendileri geldiler.

Size bir tabak akşam yemeği getirdim. Ali, Veli kapıyı açtı, deli Medhan da aldı onu kaçtı, varsa hala gidiyor.

II.5 Kuyruksuz Tilki II

Biri vardı, biri yoktu, Hüdâdan başka hiçkimse yoktu. Bir yaşlı nine ve bir keçisi vardı. Bu yaşlı nine keçisini sağıp sütünü götürür satar ve onunla geçimini sağlardı.

Bir gün, oradan bir tilki geçmekteydi, baktı; nine keçiyi sağıyor, sütünü alıp bir tahta kaba koyuyor. Tahta kabın da bir kenarı kırık imiş. Sonra, tilki geliyor ve görüyor ki; gerçekten de, nine sütünü sağmış, oraya koymuş. Tilki derhal sütü içer ve gider.

Sonra, nine gelir, götür ki; gerçekten de, sütü yok olmuş. Ertesi gece de yok olmuş. Öbür gece yine gelir, bakar ki; gerçekten de, sütü tilki içmiş. Fakat nine kurnaz imiş; kara zifti getirir, tahta kabın dört kenarına sıvar. Tilki gelip sütü içer, gideceği zaman kuyruğu yüzülür; sonra tilkilerin içine gider. Diğer tilkiler derler:

“Hey, gollo tilki geldi, gollo gollo geldi.” Tilki rezil olur, “ben ne yap-sam da, kuyruğumu nineden geri alsam”, der, “gideyim, rica edeyim, belki geri alırım.” Sonra ninenin yanına gider, der:

“Nine, gel, yapma böyle, kuyruğumu bana geri ver.” Bunun üzerine nine:

“Pekiyi, buna kimse engel değil. Sen benim sütümü ver, ben de senin kuyruğunu geri vereyim”, der. Tilki, keçinin yanına gider, der:

“Ey keçi, sen bana süt ver; götürüp nineye vereyim, o da kuyruğumu geri versin.” Sonra keçi:

“Bana birşey –yaprak ver, ağaçtan yaprak alıp ver ki, onu yiyip sana süt vereyim; sen de sütü götürüp nineye veresin ve ondan kuyruğunu geri alsın.” Sonra tilki, ağaca gider. Ağaç der:

“Git suya, su getir, bana ver, içeyim, ki sana yaprak vereyim; onu ke-

çiye götür, keçi sana süt versin; sütü götür, nineye ver; o da kuyruğunu geri versin.”

Su der:

“Çiftçiye söyle, gelsin, suyu tutsun, götürsün ağaca versin; ağaç sana yaprak versin; sen yaprağı keçiye ver; keçi sana süt versin; sütü götür, nineye ver; o da kuyruğunu sana geri versin.” Sonra çiftçi der:

“Git bana yumurta pişir getir, yiyim, bu suyu senin için tutayım. Onu al, ağaca götür, sana yaprak versin. Yaprağı keçiye ver, sana süt versin. Sütü nineye ver, oda sana süt versin!” der. Sonra tilki, tavuğun yanına gider, tavuğa der:

“Ey tavuk, bana yumurta ver ki, onu götürüp çiftçiye vereyim, yesin; o da bana su versin; suyu ağaca vereyim, bana yaprak versin; onu keçiye vereyim, o da bana süt versin; sütü götürüp nineye vereyim, o da bana kuyruğumu geri versin.” Tavuk, tilkiden buğday ister. Tilki bakkala gider ondan buğday ister.¹⁶ Sonra bakkal der ki:

“Pekâla, göz üstüne, ben sana buğday vereyim, götür tavuğa ver.”

Tilki, buğdayı götürür, tavuğa verir; tavuk ona yumurta verir; yumurta'yı götürüp çiftçiye verir; çiftçi onu yer, doyar; gider ağaca su tutar; ağaç ona yaprak verir...ve onu götürür keçiye verir; keçi ona süt verir; sütü götürüp nineye verir; nine de ona kuyruğunu geri verir.

Sonra, tilki diğer tilkilerin içine gider. Tilkiler:

“Hey, nasıl oldu da, bu gollo kuyruğunu geri aldı?”

Burada sabrımız sona erdi, masalımız ise bitti.¹⁷

II. 6 Yaşlı Nine ve Yırtıcı Hayvanlar

Biri vardı, biri yoktu, bir nine ile kızı vardı. Ninenin kızı başka bir şehirde evli idi. Bir gün bu ninenin kızına gitmek için bir ormandan geçmesi gerekti. Ormanda ise, kurt, kaplan, panter ve arslan yaşıyorlardı. Bir gün nine, sabah erkenden kalktı, dedi:

“Ey Allahım, sana sığındım, ben gidiyorum.” Nine ormanın içine girdi. Önce kurda rastladı. Kurt dedi:

“Haa, nine, böyle nereye gidiyorsun? Ben açım, gel seni yiyeyim.” Nine dedi:

“Yoo, ben kelim, yaşlıyım, bırak kızımın evine gideyim, yağ, tereyağ, pide yiyip şişmanlayayım, o zaman gelince, beni ye.” Kurt dedi:

“Pekâla, git!” Nine, az gitti, çok gitti, bir kaplana rastladı. Kaplan dedi ki:

“Nine, nereye gidiyorsun?” Nine dedi:

“Kızımın evine gidiyorum.” Kaplan dedi:

“Olmaz, gel, ben seni yiyeyim.” Nine dedi:

“Ben kelim, zayıfım, bir deri bir kemiğim. Sabret, kızımın evine gideyim; ekmek, yağ, tereyağ, yiyeyim, şişmanlayıp geleyim; o zaman gelince, beni ye.” Kaplan da diyor:

“Peki, git!” Nine gidiyor, gidiyor, sonunda bir pantere rastlıyor. Panther diyor:

“Ey nine, buraya gel, seni yemek istiyorum.” Nine dedi:

“Yoo, yavrucuğum, ben yaşlıyım, hiç birşeyim yok. Tamamen kemikten ibaretim. Sabret, kızımın evine gideyim, orada peynir, yağ, tereyağ, pide yiyeyim, şişmanlayayım; o zaman gelince, beni ye.” Panther dedi:

“Pekâla, git!” Nine gitti, sonunda arslana ulaştı. Arslan ormandaki yırtıcı hayvanların sultanı idi. Sonra, arslan onu çağırdı, dedi:

“Buraya gel bakayım, nereye gidiyorsun?” Nine dedi:

“Kible-yi âlem, ben kızımın evine gitmek istiyorum.” Arslan dedi:

“Ben açım, seni yemek istiyorum.” Nine dedi:

“Peki, yiyeceksen ye, ancak ben bir deri bir kemiğim, zayıfım, yenecek bir tarafım yok. Sabret, gideyim, ekmek, yağ, tereyağ, ekmek yiyeyim, şişmanlayayım geleyim; o zaman beni ye.” Arslan dedi:

“Pekâla!” Nine gitti, kızının evinde yirmi gün kaldı; birçok şey yedi, şişmanladı. Kızı onu şehre götürmek istedi. Kızına dedi:

“Sevgili kızım, eğer gidersem, önce arslan beni parçalar.” Kızı dedi:

“Peki, ne yapayım?” Nine dedi:

“Hiç birşey, sen gel, bana bir kabak getir, bu kabağın içini boşalt, sonra ben içine gireyim; yalnız onun ağzını iyice kapat, çık tepenin üstüne, buradan yuvarla, insin aşşağa.” Kızı bir kabak buldu getirdi, içini boşalttı ve annesini içine soktu. Sonra, kabağın ağzını kapattı ve tepenin üstüne çıktı. Kabağı aldı, tepenin üstünden yuvarlayı verdi. Kabak yuvarlanarak ormana gitti. Gitti, gitti, öyle ki, ta arslanın pençesine ulaştı. Sonra, arslan kabağa dedi:

"Hiç yolda bir nine gördün mü?" Kabak dedi:

"Yoo, görmedim yavrucuğum, beni yuvarla da, ona gideyim." Arslan pençesiyle bu kabağı iter. Kabak gider, pantere ulaşır. Panter dedi:

"Ey kabak, yolda bir nine gördün mü?" Kabak dedi:

"Yoo, görmedim, fakat sen beni yuvarlarsan, ben o kadına yetişirim." Panter de pençesiyle onu iter; kabak yuvarlanıp gider, ta kaplanın pençesine ulaşır. Kaplan ona dedi:

"Yolda bir nine gördün mü?" Kabak dedi:

"Yok, sen beni yuvarlayı ver, ben ona gidip ulaşayım." Kaplan da onu yuvarlar ve kabak öyle yuvarlanıp gider, kurdun pençesine varır. Kurt der ki:

"Ey kabak, yolda bir nine gördün mü?" Kabak:

"Yoo, yavrucuğum, görmedim. Sen beni yuvarla, gideyim ona ulaşayım." Kurt da kabağı yuvarlar. Yuvarlatması ile sapasağlam gelir evinin kapısına çarpar. Kabak kapıya çarpınca, kabak ortadan ikiye çatlar, nine kabağın içinden dışarı çıkar.

İşte bu da ninenin yolculuğu.

II.7 Keçi ile İki Yavrusu

Eski zamanlarda bir orman vardı. Bu ormanda bir arslan, bir kurt, bir kaplan ve bir keçi yaşardı. Her birinin bir evi vardı. Keçinin iki tane yavrusu vardı: Birinin adı Alur, diğèrinin de Balur idi. Gündüzleri bu keçi yavrularım evde bırakır, kapıyı arkalarından kilitlerdi, derdi ki:

"Kim gelirse gelsin, kapıyı çalarsa, açmayın. Deyin, 'ayağım gösterirsen, sana kapıyı açarız'." Keçi sonra yonca yemeğe, otlanmağa gitti. Kurt, keçinin gittiğini görünce, geldi keçinin kapısını çaldı. Sonra Alur aldı dedi:

"Kiye kiye, dar mizane?"¹⁸ Yani; kapıyı çalan kimdir? Bunun üzerine kurt:

"Benim, annenizim, size süt vermeye geldim", dedi. Alur dedi:

"Hani, ayağını göster, görelim." Kurt ayağını gösterdi. Alur dedi:

"Yoo, senin ayağın kara, bizim annemizinki ise ak. Sen bizim annemiz değilsin, git buradan." Kurt geldi, "ey Allahım, ne edeyim?" dedi, değirmene gitti, baktı ki; değirmenci yatmış. Gitti, iki ayağını una batırdı, ak etti ve geri geldi, keçinin kapısını çaldı. Keçinin yavrusu:

“Kimdir kapıyı çalan?” dedi. Kurt dedi ki:

“Benim, annenizim, kapıyı açın, size süt vereyim.” Yavru keçi dedi:

“Yoo, çabuk ayağını göster!” Kurt ayağını gösterince, çocuklar, onun ayağının ak olduğunu gördüler. Anneleri olduğunu sandılar ve kapıyı açtılar. Kapıyı açınca, kurt her iki yavruyu da yuttu ve evine gitti. Anne keçi eve gelince, baktı ki; eyvah! Evinin kapısı açık ve yavruları evde yok! Her ne kadar ‘Alurum, Balurum, gelin size süt vereyim!’, diye seslendiyse de, baktı; onlardan hiç bir ses seda yok. Dedi, ‘varsa, yoksa bu canavarlardan biri onları yemiştir.’ Keçi gitti, arslanın damının üstüne çıktı. Ama vurdu, ‘tap, tap’ etti. Arslan dedi:

“Kimdir kimdir o damıma vuran

Aşıma toprak döküp gözlerimi kör eden?”

Keçi dedi:

“Benim benim; geçi-ye di ceng-i pa”¹⁹.

Benim Alurumu kim yedi,

Balurumu kim yedi?

Her kim yediyse, yarın savaşa gelsin!”²⁰

Arslan dedi:

“Ben ne Alurunu yedim ne de Balurunu yedim. Yarın da savaşa gelmiyorum.” Keçi bu defa gitti, kaplanın damının üstüne çıktı, ayaklarıyla vurdu. Kaplan dedi:

“Kimdir, kimdir damıma vuran?

Tap tap eden?

Aşımı şor eden,

gözümü kör eden?”

Keçi dedi:

”Benim, benim, iki ayağı zilli keçi.

Benim Alurumu kim yedi?

Balurumu kim yedi?

Her kim yediyse, yarın savaşa gelsin!”

Kaplan dedi:

"Ben yemedim." Keçi bu defa da panterin evinin damına çıktı. Dama 'tap tap' edince, panter dedi ki:

*"Kimdir benim damıma 'tap tap' eden,
aşımı şor edip,
tenceremin içine tuz katan,
gözlerimi kör eden?"*

Keçi dedi ki:

*"Benim benim, iki ayağı zilli keçi.
Alurumu kim yedi?
Balurumu kim yedi?
Her kim yediyse, yarın savaşa gelsin!"*

Panter de dedi:

"Hayır, ben yemedim, yarın da savaşa gelmiyorum." Geriye yalnız kurt kaldı. Keçi dedi, olsa olsa, onları kurt yemiştir. Ben ona ne yapacağımı bilirim. Gitti, kurdun evinin damına çıktı, damına 'tap tap' etti. Kurt dedi:

*"Kimdir kimdir, damıma 'tap tap' eden,
tenceremi şor eden,
gözlerimi kör eden?"*

Keçi dedi:

*"Benim benim, iki ayağı zilli keçi.
Alurumu kim yedi,
Balurumu kim yedi?
Her kim yediyse, yarın savaşa gelsin!"*

Kurt dedi:

"Pekâla, ben yedim, yarın da savaşa geliyorum."²¹ Sabah olunca, keçi sütünü sağıar, bir kaba koyar, götürür demirciye verir, der:

“Demirci, bu sütleri sana veriyorum, yalnız karşılığında boynuzlarımı keskin yap.” Demirci razı olur ve boynuzlarını keskinletir. Keçi geri gider. Sonra kurt gelir, bir torbaya bir nohut tanesi atar. Daha sonra, torbanın ağzını kışına götürür ve onun içine yellenir. Torbayı şişirdikten sonra, ağzını bağlar ve götürüp demirciye verir. Demirciye:

“Demirci, gel, bak bu torbayı sana getirdim, karşılığında dişlerimi keskin yap”, der. Demirci, torbanın ağzını açınca, torbanın içindeki yeller ‘fıss’ diye çıkarak kokar. Yarım nohut tanesi demircinin gözüne kaçar ve gözünü kör eder. Demirci der:

“Pekâla, senin başına bir iş getireyim de, gör, destanlara yazılsın!” Sonra demirci, kerpetenle onun bütün dişlerini ağzından çekip yerine tahta koyar. “Git, hadi, dişlerini sivrilttim”, der. Kurt geri gelir. Şimdi keçi... Bir arkın bir yanında keçi, diğer yanında kurt durdu. Keçi der:

“Sen gel!” Kurt der: “Sen gel.” Keçi der:

“İşte geldim, yakala!” Keçi, derenin bir yanından öyle sıçrar ki, boynuzlarını kurdun karnına batırır. Kurdun karnı yırtılır; keçinin her iki yavrusu da dışarı çıkar. Keçi, yavrularını alır, evine gider. Hep beraber rahat bir yaşam sürerler.

II. 8 İyimser Horoz

Biri vardı, biri yoktu, Hüdâdan başka kimse yoktu. Bir horoz vardı. Bu horoz gitti, çöplüğü gezdi, gezdi, sonunda bir şahî²² buldu, çıktı duvarın üstüne, dedi:

“Üürü üüü, üürü üüü, bir şahî buldum.” Çok gürültü etti. Padişah buna öfkelenildi, dedi:

“Gidin, bunun şahisini elinden alın! Bizim başımızı ağrıtıyor.” Gittiler, şahisini elinden aldılar. İkinci kere duvarın üstüne çıktı, dedi:

“Üürü üüü, üürü üüü, padişah benimle baş edemiyor.” Sesini, hey! yine yükseltti ve dedi: “Üürü üüü, üürü üüü, padişah benimle baş edemiyor.” Padişah dedi:

“Bu bizim şerefimizle oynuyor, götürün, bunun şahisini ona geri verin!” Götürdüler verdiler. Yine duvarın üstüne çıktı, öttü:

“Üürü üüü, üürü üüü, padişah benden korkak imiş.” Bunun üzerine pa-

dişah: “Gidin, bu pedersohteyi²³ yakalayın, kesin!” Gittiler, horozu yakaladılar. Horozu kesmek istediklerinde, dedi:

“Üürü üüü, üürü üüü, ne keskin bir bıçak imiş!” Yolmak için kızgın suya attılar, dedi:

“Üürü üüü, üürü üüü, ne kızgın bir hamam imiş!” Pilavın arasına koydular, dedi:

“Üürü üüü, üürü üüü, ne ak bir tepe imiş!” Yemek yediklerinde boğazlarından geçerken, dedi:

“Üürü üüü, üürü üüü, ne dar bir geçit imiş!” Karınlarına gitti, dedi:

“Üürü üüü, üürü üüü, ne boklu bir yer imiş.” Bunun üzerine, padişah gitti... işedi, dedi:

“Üürü üüü, üürü üüü, ne güzel bir yolculukmuş.”

II.9 Yaşlı Adam ve Üç Kızı

Biri vardı, biri yoktu, Hüdâdan başka kimse yoktu. Bir yaşlı adam vardı, bunun işi çalı çırpı toplamaktı. Bu adam, her gün gelir, dikenli çalıları kopartır, sonra pazara götürür satardı. Bu adamın huriler periler gibi üç kızı vardı.

Yaşlı adam nice gün sonra, birçok dikenli çalı topladı ve onları birbirine bağladı, fakat ne yaptıysa da, onları sırtına alamadı; çünkü, dikenli çalıları çok ağırdı. Bunların bir destesini alıp götürmek isteyince, baktı; yine ağır, götüremiyor. Bunun üzerine, başka bir deste aldı, baktı ki; bu da ağır, götüremiyor. Sonra, bir de baktı ki, bu dikenli çalıların içinde bir yılan yatmaktadır. Yılanı der ki:

“Ey yılan! Burdan kalk git ki, çalıları götürüp satayım, ekmek alıp eve götüreyim.” Yılan dile gelip konuşur:

“Eğer büyük kızını benimle evlendirirsen, yerimden kalkarım; yok, vermezsen, kalkmam, seni sokar, öldürürüm.” Yaşlı adam ağlar ağlar, der ki:

“Peki, gideceğim, kızıma diyeceğim. Eğer seni isterse, mesele yok, benim diyecek sözüm olmaz.” Yılan yerinden kalktı; adam çalıları alıp bağladı, sırtlayıp eve -şehre gitti, dikenleri sattı, birşeyler alıp eve gitti. Eve gelince, üzüntülü şekilde toprağa oturdu, ‘şimdi ağlamasın da, ne zaman ağlasmdı?’ Yoldan gelip su getiren büyük kızı, onu görünce, dedi:

“Baba, sana ne oldu? Niye ağlıyorsun?” Babası der ki:

“Ey kızım, bir yılan seni istiyor. Onunla evlenir misin?” Kız der:

“Dünyada insan mı kalmadı, gidip bir yılanla evleneyim? Kesinlikle evlenmem.” Yaşlı adam, içi yine huzursuz, kalktı, evine gelip yattı. Sabah kalkınca, çöle gitti, çalı topladı; yine yılan geldi. Yılan dedi ki:

“Ey ihtiyar, bana ne haber getirdin?” Yaşlı adam dedi ki:

“Ey yılan! Kızım teklifini kabul etmedi, dedi, ‘dünyada insan mı kalmadı, onunla evleneyim?’ ” Yılan dedi:

“Pekâla, zararı yok, yarın ortanca kızma söyle.” Yaşlı adam, yine çalıları pazara götürüp sattı, ekmek falan aldı, eve getirdi; yine o toprağın üstüne üzgün bir şekilde oturdu, ‘şimdi ağlamayacaksın da, ne zaman ağlayacaksın’ diye, başladı ağlamağa. Ortanca kızı sudan gelince, babasının ağladığını gördü, dedi:

“Baba, sana ne oldu da, ağlıyorsun?” Adam dedi:

“Ey kızım, seni bir yılan istiyor, onunla evlenir misin? İki gündür beni çalışmaya bırakmıyor.” Ortanca kız:

“Dünyada adam mı kalmadı, ki bir yılanla evleneyim”, dedi, “hiç de evlenmem.” Yaşlı adam, yine kalktı, evine gitti, ağlaya ağlaya sabah oldu. Çöle yine geldi ve yine yılan göründü. Yılan:

“İhtiyar, bana ne haber getirdin?”, dedi. Yaşlı adam dedi:

“Ey yılan! Kızım kabul etmedi”, dedi, “dünyada adam mı kıt, ki gideyim bir yılanla evleneyim?” Yılan dedi ki:

“Pekâla, bu defa küçük kızına diyeceksin. Olduysa, oldu. Olmadıysa, sabah buraya geldiğinde, seni sokar, öldürürüm.” Yaşlı adam dedi, “pekiyi”, daha sonra çalıları aldı, şehre götürüp sattı; çay, ekmek satın aldı ve eve gitti; yine oturdu ağladı. Küçük kızı sudan gelince, baktı ki; babası oturmuş, ağlıyor, dedi:

“Ey baba, ne oldu da, oturmuş ağlıyorsun?” Babası dedi:

“Ey kızım, o iki kızkardeşine dedim; onlar yılanla evlenmeyi kabul etmediler. Şimdi senin aklın yetecek mi bana cevap vermeye?” Kız dedi:

“Haydi, söylesene, belki de onların aklı yetmedi.” Babası dedi:

“Sen yılanla evlenmek istiyor musun?” Kız dedi:

“Elbette, ediyorum, niye etmeyeyim? Allahtan yılanın karısı olmak istiyorum. Git, yılanı kabul ettiğimi söyle ve sakın ağlama!” Yaşlı adam yerinden kalktı ve neşeyle çöle çıktı, çalı topladı; birden yılan ortaya çıktı, dedi:

“İhtiyar, ne haber?” Yaşlı adam dedi:

“Hiç, küçük kızım kabul etti.” Yılan dedi:

“Pekiyi, artık çalı çırpı toplaman gerekmeyecek. Git evine, orada üç çeşit yelin geldiğini göreceksin; onların biri kırmızı, biri ak, biri de kara-dır. Kırmızı yel gelince, anla ki, kızını götürmeğe geliyorlar”, dedi. Yaşlı adam:

“Pekiyi”, dedi, geldi evde oturdu, baktı ki; gerçekten de önce kara yel geldi, evi tamamen sildi süpürdü ve heryere çiçek serpti. Ak yel gelince, baktı ki; gerçekten de her yerde, her çeşit tatlı hazır oldu. Kırmızı yel gelince, baktı ki; gerçekten de develerin çingirak sesleri kulağına geliyor. Yerinden kalkınca, baktı ki; her yer at dolu. Atların üstünde de yılanlar var. Yalnız kıza ait olan atın üstü boştur. Yaşlı adam geldi, kızının yüzünden öptü ve onu o boş atın üstüne bindirdi. Atlar, dolandılar gittiler.

Bir kaç gün sonra, yaşlı adam dedi ki, kalkıp gideyim, bir kızımı yoklayayım, bakalım ne yapıyor? Yılan kızına ne yaptı? Gitti, evin içine baktı ki, nasıl bir ev, her yer tamamen mücevherle dolu! Yılan geldi, derisinden sıyrıldı, havuzun başına gitti, abdest aldı ve namaz kıldı. Sonra geldi, kerisiyle yemek yedi. Yaşlı adam, adam derisinde, fakat ademoğlu pek de güzel bir damadı olduğunu gördü. Evine dönünce, iki kızkardeş babalarına:

“Kardeşimizi gördün mü? Adres ver, biz de gidelim”, dediler. Babaları der:

“Hayır, sevgili kızlarım, siz oraya gitmemelisiniz. Orada bir yılan var. Siz oraya nasıl gidersiniz? Eğer hiddetlenirse, sizi sokar.” Kızlar, babalarının sözüne kulak asmadılar; kalkıp gittiler, kardeşlerinin evine vardılar. Yılanın geldiğini görünce, gizlendiler. Yılanın derisinden sıyrılıp havuzun başında abdest alıp namaz kıldığını gördüler; nasıl da güzel bir delikanlı imiş! Yılan, yine karısıyla yemek yedi vesonra derisine girip çöle çıktı. İki kızkardeş geldiler, küçük kardeşlerine:

“Kocan gelince, ona ‘derin nasıl yanar?’, diye sor”, dediler. Küçük kardeşleri dedi:

“Olur.” İki kızkardeş, yılanın geldiğini görünce, yine gizlendiler. Yılan gelince karısı ona:

“Senin derin ne ile alev alıp tutuşur?”, diye sordu. Oğlan tuttu onu dövdü, dedi:

“Eğer benim derimi ateşe verirsen, beni bulamazsın! Demirden bir asa ve bir çift ayakkabı alacaksın, yoksa beni bulamayacaksın.” Kız dedi:

“Hayır, derini kesinlikle ateşe vermeyeceğim.” Oğlan dedi:

“Benim derim, yalnız sarımsak ve soğan kabuğuyla ateş alır”, dedi. Orada gizlenen iki kızkardeş, bu sözleri duydular. Pazara gittiler, sarımsak ve soğan kabuğu alıp geri geldiler.

Yılan gelince, derisinden sıyrıldı. İki bacı gittiler, yılanın derisini alıp ateşe verdiler. Deriyi ateşe verince, oğlan bir güvercin oldu, uçtu bir duvarın üstüne oturdu, dedi:

“Allaha ısmarladık! Ben gidiyorum.” İki kızkardeş de gittiler.

Küçük kardeş, bir kaç gün bekledikten sonra, bir demirci dükkanı buldu. Demirciye dedi ki:

“Bana demirden bir asa ve bir çift ayakkabı hazırla!” Kızın adı Mehri-nigar, kocasının ismi ise Salman idi. Kız gitti, ayakkabıları giydi, asasını da eline aldı, çöle çıktı. Gitti gitti, sonunda bir suya ulaştı. Bu sudan içtikten sonra, bir küme tavuğa ulaştı, orada bir adama sordu:

“Ey baba, bunlar kimindir, düzlüğe bırakmışlar?” Adam cevap verdi:

“Bunlar, Salmana aittir. Mehrinigarın kabalasıdır.”²⁴ Kız dedi:

“Peki, onları tut da, şuradan geçeyim.” Gitti gitti, ilerde birkaç davar gördü, bir adama sordu:

“Ey baba, bunlar kimindir? Topla da geçeyim.” Adam dedi:

“Bunlar Salman’a aittir, Mehrinigarın kabalasıdır.” Oradan geçip gittikten sonra, bir çeşmeye ulaştı. Çeşmenin başında su içmeye oturdu. Burada bir kızın su almaya geldiğini gördü, kıza dedi:

“Ey kız, o tası ver, biraz da ben su içeyim.” Kız dedi:

“Hayır, veremem. Onunla ben ağabeyimin eline su dökeceğim.” Küçük kız, kargış etti, dedi:

“Götürdüğün su, ağabeyinin eline döküldüğü gibi, kan olsun!” Kız, suyu götürüp kardeşinin eline dökmesiyle, su kan oldu. Ağabeyi ise, meğer Salman imiş, dedi:

“Ey bacım, suyun başında kim vardı?” Kızkardeşi dedi:

“Orada bir kadın oturuyordu. Benden su istedi, ben de vermedim. O da kargış etti.” Ağabeyi dedi:

“Pekâla, şimdi gideceksin, tası sudan çekip ona vereceksin, yarısını da bana getireceksin.” Kızkardeşi der:

“Olur.” Gelir, su kabını sudan çeker, Mehrinigara verir. Mehrinigar suyu içer, içtikten sonra, elindeki yüzüğü çıkarıp suyun içine atar. Kıza da der:

“Suyu ağabeyinin eline dökerken, birden dök!” Kız suyu ağabeyinin yanına götürür. Ağabeyi der:

“Ver, elime dökeyim.” Kızkardeşi der:

“Hayır, eline ben kendim dökeceğim.” Kızkardeşi suyu ağabeyinin eline birden döker. Ağabeyi, birden eline bir yüzük düştüğünü görür, kızkardeşine der ki:

“Ey kardeşim, gideceksin, o kızını alıp buraya getireceksin, sakın ola, ona eziyet vermeyesin!” Kızkardeşi der:

“Pekiyi.” Çeşmenin başına geldiğinde, kızın hala orada oturduğunu görür, elinden tutup der:

“Kalk, gidelim!” Mehrinigar der:

“Nereye gidelim?” Salmanın kızkardeşi der:

“Ağabeyim seninle görüşmek istiyor.” Onu alıp Salmanın yanına getiriyor. Salman bakar ki; o gerçekten de kendi karısıdır! Karısını görünce, elinden tutar. Giderler, evde otururlar. Yemeklerini yedikten sonra, karısı der ki:

“Ben seni bulmak için epeyi yol katettim. Aman, ne güzel bir bağ böyle! Gel, gidelim, beni burada gezdir!” Elele tutuşup bağın içinde gezerken, sonunda bir eve rastlarlar. Karısı der ki:

“Bu evin kapısını aç, bir göreyim.” Salman der:

“Pekâla.” Evin kapısını açar. Açtıktan sonra, Mehrinigarın gözü bir şeye ilişir, sorar:

“O şişe nedir?” Salman der:

“O şişe anamın ömrüdür.” Mehrinigar gider, şişeyi alıp yere atar ve kırar. O an, havada bir fırtına kopar ve her ikisi uykuya dalar. Bir süre sonra, uykudan kalkarlar. Ondan sonra birbirleriyle güzel bir yaşam sürerler.

II.10 Üç kızkardeş

Biri vardı, biri yoktu, Hüdâdan büyük hiç kimse yoktu. Üç kızkardeş vardı. Bunların anneleri ölmüş, babaları gidip başka bir kadın almış idi. Bir gün bu kadın, kızlarına eziyet eder. Onların da buna canları sıkılır; kal-

“Kardeş burada ne yapıyorsunuz? Burası kimindir?” Onlar dediler:

“Burası Hocahast’a aittir. Buralar hep Mehriğarın kabalasıdır.” Yine az gitti, çok gitti, bir şeye... - bir deveciye rastladı. Deveciden sordu:

“Bu develer kimindir?” Deveci:

“Hocahast’ındır ve bunların hepsi Mehriğar’ın kabalasıdır”, dedi. Kız çok sevindi, dedi:

“Hocahast benim kocamdır ve... ben Mehriğarım.” Gitti gitti, sonunda bir deniz kıyısına ulaştı. Orada bir gemiciden sordu:

“Bu gemi kimindir?” Gemicisi dedi:

“Hocahast’ındır, Mehriğar’ın kabalasıdır.” Mehriğar sonra gitti, gemiyle obir yakaya geçti, bir çeşmeye ulaştı. Bu çeşmenin başında oturdu, bir süre ağladı ve suyla dertleşti. Sonra, bir kızın geldiğini gördü, dedi:

“Kız sen nerelisin, annen baban kimdir?” Kız dedi:

“Benim ne annem ne de babam var. Ben bir hizmetçiyim.” Mehriğar sordu:

“Sen kimin hizmetçisisin?” Kız:

“Ben Hocahast’ın hizmetçisiyim”, dedi. Sonra kovağını suyla doldurdu gitti. Kız eve gidince, sahibi ona sordu, dedi:

“Sen insan kokuyorsun? Nereden geliyorsun?” Kız:

“Hiç bir yerden gelmiyorum”, dedi. Sahibi:

“Hayır, sen insan kokuyorsun”, dedi. Kız suyu döktü. Üç defa suyu aldı götürdü. Her defasında sahibi onu yere döktü. Sonunda:

“Kız sana ne oldu? Bu suyu nereden alıp geliyorsun?”, dedi. Kız ağlaya ağlaya çeşmenin başına geldi. Mehriğar ona:

“Pekâla, sen şimdi ne diye ağlayarak geliyorsun?”, diye sorduğunda, kız dedi ki:

“Benim götürdüğüm suları sahibim yere döküyor, ‘sen insan kokuyorsun’, diyor.” Mehriğar, kızın kovağını aldı, suyla doldurdu, içine yüzüğünü attı, dedi:

“Eğer bu suyu götürüp sahibinin eline dökersen, birdenbire dök!”

Kız geldi, suyu sahibinin eline dökünce, yüzük düştü. Sahibi yüzüğü görünce, dedi:

“Hey! Mehriğar gelmiş.” Kalktı, Mehriğar’ın yanına geldi. Birbirleriyle konuşup güldüler. Oğlan dedi:

“Şimdi ben seni ne yapayım? Benim anam devdir, seni yer.” Kız bunun üzerine:

“Nereye gidersen git, ben burada kalırım”, dedi. Bu oğlanın yüreğine dokundu, bir dua okudu; kız bir iğne oldu. İğneyi yakasına taktı ve anasının yanına gitti. Anası:

“Sen yine bir insan oğlu getirmişsin”, deyince, oğlan:

“Hayır, getirmedim”, dedi. Anası dedi ki:

“Hayır, getirmişsin.” Oğlan der:

“Eğer Hazreti Süleyman adına ant içersen, sana bu insanı getiririm.” Anası ant içtikten sonra, Mehrinigarı yanına getirdi. Onların hoşça oturup kalkmalarından oğlanın anası rahatsız oldu. Bir gün:

“Seni bacım-gile yollamalıyım”, der. Bunun üzerine Hocahast Mehrinigara:

“Seni anasigile yolluyor”, der, “eğer yolda giderken alçak bir duvar görürsen, ‘aman ne güzel bir duvarmış! Şurda bir dakika oturayım’, de. Orada biraz otur. Giderken bir köpek göreceksin, önünde ot; bir de deve; onun önünde de kemik. Kemiği köpeğin, otu devenin önüne koy. Biraz daha gidince kapalı bir kapı göreceksin. Onu aç, açık kapıyı da ört. Yine gideceksin; teyzemi oturur göreceksin. Ona selâm verdikten sonra, o sana bir bakacak, sonra emir verecek. Her ne emir verirse, onu yerine getir.”

O böylece giderken, gelir bakar, bir deve, önünde kemik; köpeğin önünde ise ot var. Kemiği köpeğin önüne, otu da devenin önüne koyar. Yine gider, bakar, bir kapı açık, onu kapatır; bir kapı kapalıdır, onu açar. Gider bakar, bir duvar, bu öyle yıkık bir duvardır. ‘Aman ne güzel bir duvar, bunun gölgesinde bir dakika oturayım’, der. Burada biraz oturup yorgunluğunu aldıktan sonra, gider bakar ki, Hocahast’ın teyzesi orada oturmaktadır. Ona selâm verir ve dört yanını dolanıp saygı gösterir. Teyzesi der ki:

“Haa, bu senin işin değil. Bunları sana biri öğretmiş. Madem ki öğretmiş, git filan yerden ne alırsan bacıma ver.” Kız gözüne ne ilişirse alıp geldiği yere götürür. Hocahast’ın teyzesi duvara:

“Şu kızı tut!”, deyince, duvar dedi ki:

“Ben yüksek bir duvardım, şimdi yıkıldım. Kaç yıl oldu, bir kerecik dahi yanımdan geçmedin. O, benim gölgemde oturdu, şimdi ben onu niye tutayım?” Hocahast’ın teyzesi baktı, bir açık kapı gördü, dedi:

“Şunu tut!” Kapı ona:

“İyi, ama ben kaç yıldır açık idim, bana her tür hava dokunurdu; sen beni bir kerecik dahi kapatmadın. Ben onu tutmam!”, dedi. Hocahast’ın teyzesi bu kez kapalı kapıya:

“Kapalı kapı, şunu tut!”, dedi. Kapalı kapı dedi:

“Ben kaç yıldır açık idim, sen beni kapatmadın ki, baştan beri bu toz ve tufanda rahat olayım. Şimdi ben onu tutmam.” Teyze bu kez devenin yanma geldi, dedi:

“Deve tut!” Deve:

“Sen kaç yıldır bana kemik veriyorsun; o ise bana ot veriyor. Niye tutayım ki?”, dedi. Bunun üzerine teyze, köpeğe:

“Köpek tut!”, dedi. Köpek de dedi ki:

“Sen kaç yıldır bana ot veriyorsun; O ise bana kemik verdi. Ben onu tutmam!” Mehrinigar getirdiği şeyleri kaynanasının evine bıraktı. Bunun üzerine kaynanası çok sevindi,

“Madem ki bunları getirdin...”, dedi ve oğluna emretti, “götür onu bağda gezdir, ancak filan eve götürme!” Hocahast da onu aldı, bir baştan o bir başa gezdirdi; ta ki o eve vardılar. Mehrinigar Hocahasta dedi ki:

“Bu evin kapısını kesinlikle açacaksın, içini görmek istiyorum.” Hocahast evin kapısını açınca, kızın gözü bir şişeye ilişti. Şişeyi almak isteyince, elinden düştü ve kırıldı; oğlanın anası da o evde öldü. Meğer, bu şişe onun ömrü imiş. Şişe yere düşünce anası da öldü. Zaman ve yaşam Mehrinigarla Hocahast’a kaldı.

Onlar birlikte yaşayıp mutlu oldular, siz de evinizde mutlu olun!

II.11 Oğlan ve Dev

Biri vardı, biri yoktu, bir baba oğul idiler. Onların yaşlı bir anaları vardı. Oğlan günde üç tomana çalışırdı. Bir gün çöle gitti, yolda yaşlı birine rastladı. Yaşlı adam dedi:

“Oğul, sen burada ne yapıyorsun?” Oğlan dedi:

“Geziyorum bakıyorum, iş falan olur, belki iş bulurum diye.” Yaşlı adam ona dedi ki:

“Gel, burada çalış.” Oğlan gitti, o yaşlı adamla çalıştı. Yaşlı adam dedi:

“Sana bir yılda bir ceviz vereceğim.” Oğlan da kabul etti, gitti çalıştı.

Bir yıl sonra, yaşlı adam ona bir ceviz verdi, dedi:

“Bu senin ücretindir.” Oğlan dedi:

“Pekiyi, ben artık kendi şehrim döneyim.” Yaşlı adam oğlana dedi ki:

“Yalnız, cevizi sakın yolda kırmayasın. Ne zaman memleketine ulaşır-san, o zaman kır!” Oğlan:

“Pekiyi”, dedi, yolda giderken kendi kendine, ‘aman bu ceviz nedir ki, ilime götüreyim? Şunu şuracıktaki kırıp yiyeyim’, dedi. Oğlan cevizi kırdı, baktı; içinden bir sürü insan, davar, inek, her ne varsa çıktı. Dedi ki:

“Ey Allahım, bu nasıl iştir ki, cevizi kırınca, içinden bunlar çıktı? Şimdi bunları nasıl geri toplayacağım?” Allaha seslenirken birden bir dev göründü, dedi:

“Ey oğlan, ne yapıyorsun?” Oğlan dedi:

“Hiç, bu cevizi kırdım, içinden bunlar çıktı. Şimdi bunları cevize geri koyamıyorum ki, memleketime götüreyim.” Dev dedi:

“Pekâla, ben bunları senin için toplayacağım, ancak bir şartım var: Burdan memleketine gidince, evlenmeyeceksin!” Oğlan dedi:

“Olur.” Dev bir daire çizdi ve bütün hayvanları topladı, bu cevizin içine soktu. Bunun üzerine oğlan cevizi eline aldı ve şehre gitti. Şehirde cevizi yine kırdı. Bütün hayvanlar yeniden çıktı, dağ taş hayvan doldu. Oğlanın ana babası, oğullarının bu kadar davar, at ve mal getirmesine çok sevindiler. Bunun üzerine oğlanın babası:

“Pekâla, artık evlenmen gerek!”, dedi. Oğlan kabul etmedi, dedi:

Hayır, ben evlenmeyeceğim. Ben birinin şartını kabul ettim. Eğer evlenirsem, beni öldürecek.” Babası dedi:

“Yoo, oğulcuğum, o şimdi çöldedir. Nerden bilecek ki, seni öldürsün.” Oğlan dedi:

“Hayır, babacığım, eğer beni seviyorsan, ben evlenmeyeyim.” Sözün kıyası, babası her ne dedi ise, oğlan az işitti. Sonunda babası dedi ki:

“Oğulcuğum, burada hiç kimse yok, kimse anlamaz, gel sen evlen!” Sonunda düğün yaptılar. Düğünün ilk gecesi hava karardı. Oğlan baktı ki, dev göründü. Dev görünce, düğünden çıktı, ‘kaçabildiğin gibi kaç’ kıra çöle kaçtı. Çöle gitti, bir mağaraya ulaştı. Baktı; orada yaşlı bir kadın vardı. Yaşlı kadın dedi:

“Oğlucuk nereye gidiyorsun?” Oğlan:

“Hiç, beni bir dev öldürmek istiyor, şimdi ondan kaçıyorum”, dedi. Bu kadın dedi:

“Madem ki kaçırıyorsun, şu iki köpeği de yanma al ki, korkmayasın.” Oğlan gitti gitti, yine yaşlı bir kadına ulaştı. O yaşlı kadın ona dedi ki:

“Oğulcuk, nereye gidiyorsun?” Oğlan dedi:

“Hiç, beni bir dev öldürmek istiyor, şimdi ondan kaçıyorum”, dedi. Bu yaşlı kadın dedi ki:

“Güzel, pekiyi, git! Bu iki mendili de vereyim, yanında götür. Bu mağaranın arkasında yanan bir duvar var. Bu iki mendili ne zaman birbirine sürtersen, ateşin arasından sana yol açılacaktır. İşte, o zaman kaçabileceksin, hiç korkma!” Oğlan iki mendili yaşlı kadından aldı ve gitti. Gitti baktı; mağaranın arkasında yanan bir duvar var. Bu iki mendili birbirine sürttü ve ateşin içinden bir yol açıldı. Oğlan bu yoldan gitti, Gitti baktı ki; bir yerde bir kız ve kadın oturuyorlardı. Kadın dedi ki:

“Ey oğlan, sen nereye gidiyorsun?” Oğlan dedi:

“Benim başımdan geçenler işte böyle; bir dev peşimde, beni öldürmek istiyor. Kadın ona dedi ki:

“Hiç korkma, şimdi dev buraya gelemmez.” Oğlan dedi:

“Peki, öyleyse, beni evladınız yerine kabul edin, burada çalışayım, siz de benim masrafımı karşılırsınız.” Oğlan birkaç gün çalıştı, onlar da onun masrafını gördüler. Bir gün kız gider, oğlanın torbasından o iki mendili alır, der ki:

“Güzel, şimdi bu iki mendili birbirine sürteyim, hani bakayım, ateşin içinden yol açılacak mı?” Kız iki mendili birbirine sürttü. Baktı ki, gerçekten ateşin içinden yol açıldı. Kız o yana kaçtı. O yana kaçınca, - dev de oradaydı, bu yana geldi. Dev bu yana gelince, oğlanı tutmak istedi, fakat yaşlı kadının oğlana verdiği o iki köpek, dev tuttular ve onu paramparça ettiler. Ondan sonra, oğlan kendi şehrine döndü ve düğününü yaptı.

II.12 Oğlan ve Peri Kızı

Biri vardı, biri yoktu, bir genç oğlan vardı. Bu oğlan bir gün çöle gider. Öyle çölde gezinirken üç tane huri peri gibi kızın suya indiğini görür. Oğlan bu kızlardan birine âşık old, dedi ki:

“Ey Allahım, ne yapayım da, ben bunu alayım?” Bu kızlar ise, periler şahının kızları idi. Öyle yolda giderken yaşlı bir adama rastladı, ona bu kızların kimin kızı olduğunu sordu. Yaşlı adam da ona dedi ki:

“Onlar periler şahmın kızlarıdır.” Oğlan dedi ki:

“Ben ne yapсам da, bunlardan birini alsam?” Yaşlı adam dedi ki:

“Onlar birkaç gün sonra buraya gelip suya inerler. O zaman gelirsin, hangi birini istiyorsan, onun giysilerini alıp kaçarsın. Ancak, o ne kadar da and içse, sakın kabul etme! Ne zaman ki der ‘annemin sütü üzerine and içerim’ sana birşey yapmayacağım. O zaman onun sözünü kabul et. Ancak, o zaman onunla evlenebilirsin.” Oğlan, “pekiyi”, dedi ve oradan gitti. Bir kaç gün sonra geldi baktı ki; gerçekten de bu üç kız geldi, suya indi. Oğlan gitti, bir ağacın arkasına gizlendi. O an bu kızların büyüğünün giysilerini aldı sakladı. Kız sudan çıkınca, her yeri dolaştı, baktı; giysileri yerinde yok. Bunun üzerine oğlan ona der ki:

“Eğer sen benim eşim olursan, ben de sana giysilerini geri veririm. Kız her neye ant içtiyse de, oğlan kabul etmedi. Ne zaman ki der, ‘anamın sütü üzerine ant içerim ki, sana birşey yapmayacağım ve seninle evleneceğim’ o zaman oğlan gelir, kızın giysilerini verir. Kız oğlana der:

“Ancak, beni seviyorsan, çok çalışman gerekir. Sultan sana ağır işler verecek, onları kabul edeceksin.” Sonra oğlan geldi, birkaç gün periler şahının evinde kaldı. Periler şahmın karısı dedi ki:

“Eğer kızımı buna veririm, benim şartlarımı yerine getirebilmeli.” Oğlan der:

“Ne şartın var?” Kadın da der:

“Benim şartım bu; bütün kır çölü sürüp meyve ağaçları dikeceksin. Bu meyveler de üç günde olgunlaşmalı ki, biz onları yiyelim. Eğer bu şartımı yerine getirirsen, kızım senin olur, yok getirmedi, başını keserim.” Oğlan kızın yanına geldi ve dedi ki:

“Senin anan böyle buyurdu.” Kız ona dedi ki:

“Sen git, senin birşey yapmana gerek yok.” Bir dua okudu; çölün hepsi sürüldü, meyve ağaçları dikildi. Üç günde meyvelerin hepsi olgunlaştı. Oğlan sabah geldi, meyveleri periler şahmın karısının önüne koydu. Yaşlı kadın dedi, “nasıl oldu da bu oğlan üç günde çölü sürüp meyveleri dikti, getirdi, biz de yiyoruz? Varsa yoksa bu onun işi değil.” Kadın dedi:

“Yine sana bir hüküm vereceğim, yalnız bu hükmümü bir günde yerine getireceksin.” Oğlan dedi ki:

“Hükmün nedir?” Kadın dedi:

“Bu ormanın bütün ağaçlarını bir günde kesip yerine üzüm ekeceksin. Üzüm olduktan sonra, bize getireceksin, yiyeceğiz. Eğer bu işi yapabilirsen, bu kız senin olur.” Oğlan geldi kızın yanına, dedi:

“Senin anan böyle buyurdu.” Kız dedi ki:

“Sen hiç korkma, git, rahat yat!” Oğlan gitti, yattı. Kız yine bir dua okudu; bütün kır çöl, çiftçi ile doldu. Çiftçiler ormanı kestiler ve her yerine üzüm ektiler. Ertesi gün sabah, üzümler olgunlaştı. Oğlan üzümü kopardı ve periler şahının karısının önüne koydu. Yine yaşlı kadın, ‘hayır, bu iş bunun yapacağı bir iş değil, ona yardım eden biri olmalı’, dedi. Oğlana yine dedi:

“Bir hükmüm daha var, onu da yerine getireceksin! Yarın üç ata binden bineceksin. Eğer bunlardan düşmezsen, kızımı sana vereceğim.” Oğlan kızın yanına gitti, bunları ona söyledi, dedi:

“Bir hükmü daha yerine getirmeliyiz.” Kız ona dedi:

“Pekâla, sen rahat ol. İlk bindiğin at ben kendim, ikincisi kızkardeşim, üçüncüsü ise, diğer kızkardeşim olacak. İlk getirdikleri at küçük kız idi. Oğlan soldan bindi, sağdan indi. Bu at gitti, ikinci at geldi. Yine oğlan soldan bindi, sağdan indi. Bu at da gitti, üçüncü at geldi. Oğlan bu ata bindi, meğer bu, kendi karısı imiş, oğlan ona binince kaçtı. Anası baktı ki, oğlan bu şartı da yerine getirdi. Oğlanla kız, kıra çöle ulaştılar. Arkalarına dönüp bakınca, kızın anasının huri peri gibi geldiğini gördüler. Oğlan dedi:

“Ey Allahım, ne yapayım?” Kız dedi:

“Hiç korkma, iki tane kamış alıp denize girelim.” İki kamış alıp denize girdiler, kamışlardan nefes aldılar. Kadın oraya gelip oraya varınca, baktı; hiç kimse yok. O zaman bir dua okudu, bütün denizin suları çekildi; oğlanla kız sudan çıktılar ve kaçtılar. Yine dönüp arkalarına baktılar ki, yetişmesine çok az var. Gide gide bir ormanlık yere vardılar. Bir dua okudular ve kendileri de bu ormanın ağacı gibi oldular. Kızla oğlan yine kaçtılar, sonunda iki eve ulaştılar. Evlerin içine girince, oğlan kıza dedi:

“Şimdi anan gelir!” Kız dedi:

“Sen hiç kaygılanma.” Bir dua okudu; evlerin hepsi yerle bir oldu. Kızın anası buraya gelip ulaşınca, baktı ki, onlardan hiçbir haber yok. Anası gidince, kız yine dua okudu, burası evlere dönüştü. Sonra oğlan dedi:

"Peki, şimdi ne yapacağız?" Kız dedi:

"Hiç birşey. Gel, şimdi deniz yakındır. Bir dua okuyayım, ikimiz de balık olup denize girelim." Oğlan dedi:

"Pekâla!" Kız bir dua okudu; her ikisi balık oldular. Kızın anası geldi, her ne kadar dolaştı ise, onları bulamadı. Kız ile oğlan balık olup bir çayın içinde yüzerler. Diğer yandan bu çayın içinde bir şehir olduğunu işitmişlerdi. Bu şehre giderler, orada bir süre kaldıktan sonra, düğün yaparlar. Periler şahının karısı, onlardan haber gelmeyince, dedi ki, 'olsa olsa, onlar başka bir şehirde yaşıyorlardır.' Sonra ona (kocası?) dedi ki:

"Ey baba, gel bunlardan vaz geç, onlar her yerde olabilir, şimdi düğün yapmış ve karı koca olmuşlardır."

II.13 Sultanın Üç Oğlu

Biri vardı, biri yoktu, bir sultan vardı. Bu sultanın üç oğlu vardı. Bir gün oğullarına der ki, "gidin, bir berber getirin, beni traş etsin." Berber geldi, sultanı traş etti. Sultan baktı ki, saçının bir kılı ağarmış, dedi, "ey, şimdi benim ömrümün son demleridir, oğullarıma vasiyet edeyim." Oğullarını çağırdı, dedi:

"Yavrularım, ben birkaç gün sonra öleceğim." Bir kaç gün sonra sultan öldü. Sultanın küçük oğlu geldi, kardeşlerine dedi:

"Gelin gidelim! Babamız bize ne vasiyet etti? Dedi ki: 'Her biriniz bir gece gelip kabrimin başında yatın.' Siz daha ne diyorsunuz?" Büyük kardeş dedi ki:

"Bırak baba, kabre gitsin! Şimdi kim gider, onun kabrinde yatar?" Bu söz küçük kardeşin yüreğine dokundu: Kendi gitti, babasının kabrinin üstünde bir çadır kurdu, orada yattı. Gece olunca, oğlan bir karartı gördü. Çadırdan dışarı çıkınca kendisi kara, atı kara birini gördü, derhal kılıcım çıkardı, vurdu onu öldürdü. Oğlan atı da öldürmek isteyince, at ağladı, dedi:

"Ey oğlan, beni öldürme, bırak! Benden bir tutam kıl kopar; ne zaman bana ihtiyacın olursa, bu kıllardan birini yak, ben derhal hazır olurum." Oğlan dedi:

"Pekâla", sonra, obür kara adamın giysilerini çıkardı, atın üstüne koydu. Atı da bıraktı ve at gitti. Obür gece, oğlan ortalanca kardeşine gitti, dedi:

"Evet, şimdi nöbet sırası sendedir. Baban sana ne vasiyet etmişti?" Ortanca kardeş dedi:

“Bırak be, mezara girsin! Kim şimdi kabrin üstünde yatmağa gider?” Oğlan dedi:

“Peki, sen de gitme. Babamız vasiyet etti, fakat sen de gitmiyorsun. Ben kendim giderim.” O gece de kendisi gitti ve kabrin üstünde yattı. Gece yarısı, kırmızı giysili birinin geldiğini gördü. Yerinden kalkınca, baktı ki, gerçekten bir kişi var. Atı da kırmızı, kendisi de kırmızı bir giysi giymiş. Kılıcını çıkardı, vurdu onu da öldürdü. Atı da öldürmek isteyince, at dedi:

“Kardeşimi serbest bıraktın. Benden de bir tutam kıl kopar! Beni de bırak, gideyim. Bana ihtiyacın olduğunda, bu kıllardan birini yak, ben hazır olurum. Bir gün derdine koşarım.” Oğlan, “pekiyi”, dedi ve giysileri de atın üstüne koydu ve at gitti. Obür gece kendi nöbeti idi, geldi, kabrin üstünde yattı. Bu defa, baktı; ak giysili biri geldi. Kendisi de, atı da ak giymişti. Oğlan yine kılıcını çıkardı, vurdu, o kişiyi de öldürdü. Atı da öldürmek isteyince, at ağladı, dedi:

“Beni de öldürme! İki kardeşimi serbest bıraktın. Benden de bir tutam kıl kopar, beni de serbest bırak! Ne zaman istersen, derdine koşarım.” Oğlan bu atı da serbest bıraktı, sonra geri geldi.

Küçük oğlanın kardeşleri, şimdi bunlar şehirde çalışmak istiyorlardı. Kardeşlerine dedi:

“Biz sultanın oğullarıyız, bizim bu şehirde çalışmamız iyi olmaz. Gelin, çıkıp gidelim, başka bir şehirde çalışalım.” Başka bir şehre çıktılar gittiler, baktılar ki; o şehrin içi pek kalabalıktır. Gittiler, baktılar ki, orada bir yaşlı kadın oturmaktadır. Ona, şehrin niye böyle kalabalık olduğunu sordular. Yaşlı kadın dedi:

“Sultanın üç kızı var, bu üç kızını kocaya vermek istiyor. Bir hendek kazdırmış ki, seksen metre genişliğinde, seksen metre uzunluğunda ve seksen metre derinliğindedir. Kim atı ile bu hendeğin o yanından bu yanına atlamayı başarır ve sıçrarsa, padişahın kızının attığı elmayı tutabilirse, o kız onun olur.” Onlar eve geri geldiler. Küçük kardeşe dediler ki:

“Sen burada otur, biz çöle gidiyoruz.” İki kardeş ardarda çıktılar gittiler. Küçük kardeş, onların nereye gittiğini görmek için arkalarından çıktı, baktı ki; atlara binmişler, hendeğe doğru gidiyorlar. Onlar, her ne yapsa da, atlar, hendeğin ne o yanından ne de bu yanından karşıya sıçrayamaz-

lar. Küçük oğlan gitti, bir tutam kılı aldı, bir dağın arkasında yaktı. Atlardan biri, kara at görüldü. Oğlan kara ata bindi, bir hey! çekti, hendeğin bu yanından obür yanına, o yanından da bu yanına sıçradı. Kız elmayı attı, o tuttu. Sonra geldi, o dağın arkasında giysilerini çıkardı, atın üstüne bağladı ve atı bıraktı. Kardeşlerinden daha çabuk eve geldi. İki kardeşinin yorgun ve bitkin bir şekilde geldiğini gördü. Kardeşlerine her ne kadar da sorsa, “nereye gittiniz, beni götürmediniz?”, onlar onu döverler, cevap vermezler.

Ertesi gün, büyük kardeşler yine gitti. Küçük kardeş geldi, yine yaşlı kadına yüz toman verdi, dedi ki:

“Eğer kardeşlerim gelirse, de ki ‘çöle gitti’, şimdi gelecek.” Oğlan, yine dağın arkasına gitti ve kılları yaktı; kırmızı at geldi. Oğlan yine kırmızı giysileri atın üstünden alıp giydi ve ata bindi, hendeğe doğru gitti. Bir ıslık çaldı; at hendeğin bu yanından obür yanına, obür yanından bu yana sıçradı. Kız da bir elma attı, elmayı tuttu. Geldi, yine o dağın arkasında giysilerini çıkardı, atı da bıraktı. Yine iki kardeşinden önce eve geldi. Baktı ki, kardeşleri henüz gelmemiş, orada üzüntüyle oturdu. Kardeşleri gelince:

“Nereye gittiniz, beni yanınıza alınamınız?”, dedi, “iki gündür gidiyorsunuz, bir gün de Allah aşkına beni götürün, dünya yüzü göreyim!” Kardeşleri dediler:

“Hey, biz büyük kardeş olduğumuz halde, bir iş başaramıyoruz. Sen ki bizim küçüğümüzsün, elinden ne gelir?”

Üçüncü gün, yine o iki kardeş gidince, küçük oğlan yaşlı kadına yine yüz toman verdi, dedi, “ben gidiyorum, eğer ağabeylerin dönerse, ‘hemen geliyor’, de.” Oğlan o dağın arkasına yine gitti, kılları yine yaktı; ak at geldi. Giysileri atın üstünden aldı giydi, ak ata bindi, hendeğe doğru gitti. Hendeğin yanına ulaşınca, bir ıslık çaldı, at o yandan bu yana sıçradı, bu yandan o yana sıçradı. Kız elmayı attı, o da tuttu, yine dağın arkasına gitti, giysileri çıkardı, atı bıraktı. Yine o iki kardeşinden önce eve geldi, yine kardeşleri gelinceye dek zehirli yılan kulesi gibi orada oturdu. Onlara dedi:

“Hey kardeşler, üç gündür gidiyorsunuz, Allah aşkına, beni de bir gün yanınızda götürün!” Dediler:

“Biz üç gündür gidiyoruz, herşey bitti, artık elimizden birşey gelmez. Üç kız vardı, üçü de elimizden gitti.” Oğlan dedi:

“Bakın, ben size önceki gün ‘beni götürün’, diye dedim, götürmediniz. İşte, bu büyük elma büyük kardeşimin, orta boy elma ortanca kardeşimin, şu küçük elma da benimki. Şimdi gidin, düğününüzü yapın.” Küçük kardeş, yine dağ arkasına gitti, kılları yaktı; üç at giysileriyle hazır oldular. Üç kardeş giysileri giydiler, her biri bir ata binip sultanın yanına gittiler. Sultan, üç kızını da üç kardeşe verdi, onların düğünlerini yaptı, taht ve tacım da onlara verdi, kendi de bir kenarda oturdu.

Ben sağ, sen selâmet.

II.14 Anka Kuşu

Biri vardı, biri yoktu, Hüdâdan başka hiç kimse yoktu. Bir sultan ve onun üç oğlu vardı. Onun büyük bir bağı ve o bağin içinde de büyük bir nar ağacı vardı. Bu ağaç, her yıl üç tane nar verirdi. Bunların her birinin içi tamamen la’l ve mücevherle dolu olurdu. Her yıl, bu narlar olgunlaşınca, bir dev gelir, bunları kopartır ve kaçardı. Bu yıl da, sultanın büyük oğlu dedi ki, ‘gideyim, bakayım, bu narları kim gelip kopartıyor.’ Oğlan, gece kalktı, gitti ağacın yanında nöbet tuttu. Gece yarısı olunca, oğlanı uyku bastırdı. Oğlan tuttu, o ağacın yanında yattı. Gece yarısı olunca, dev geldi, narlardan birini kopardı ve kaçtı. Obür gece, ortanca oğlan babasına:

“Ey baba, bu gece benim nöbetim, gideyim orada nöbet tutayım”, deyince, babası:

“Büyük kardeşin gitti, birşey yapamadı”, dedi, “şimdi sen ne yapabilirsin?” Oğlan dedi:

“Hayır, bu gece benim nöbetimdir, gitmem gerekir.” Babası dedi:

“Pekâla, git.” Gece olunca, oğlan gitti, orada nöbet tuttu. Geceyarısı olunca, onu da uyku bastırdı, orada ağacın altında yattı. Dev geldi, narı kopardı ve kaçtı. Ertesi gece, sultanın küçük oğlu babasına dedi:

“Bu gece benim nöbetimdir, gidip benim nöbet tutmam gerekiyor.” Sultan dedi:

“Ey oğul, büyük kardeşlerin birşey yapamadılar, senin elinden ne iş gelir?” Küçük oğlan der ki:

“Ey baba, bu gece kesinlikle benim nöbetim, gitmem gerekir! Ben gidiyorum.” Babası dedi:

“Pekiyi, git.” Gece olunca, oğlan tüfeğini ve fişekliğini alıp gitti, ora-

da ağacın altında nöbet tutmağa gitti. Gece yarısı olunca, oğlanı uyku bastırdı. Oğlan derhal elini bıçakla kesti. Sonra, uykusu kaçsın diye, üzerine biraz tuz döktü. Bir süre sonra, ağacın üstünde bir karartı gördü, tüfeğini çıkardı, içine bir kurşun koydu ve onu ateşledi. Sabah olunca, babasının sarayına gitti, dedi:

“Ey baba, narların yerini buldum. Şimdi kardeşlerimle onları alıp getirelim.” Babası dedi.

“Güzel.” Üç kardeş kalktılar, atlarını eğerdiler, devin kan izinlerini takip ederek gittiler, gittiler çöle çıktılar. Kanın izini sürerek sonunda büyük bir kayaya ulaştılar. Kayadan o bir yana kan izi yoktu. Geldiler, kayayı kaldırdılar, baktılar ki, altında gerçekten bir kuyu var! Büyük kardeş dedi:

“Haydi, şimdi beni iple bağlayın, ben aşağı ineyim.” Onu iple bağladılar. Aşağı inip kuyunun yarısına gelince, dedi:

“Ben yandım!” Onu yukarı çektiler. Obür kardeşi dedi ki:

“Beni bağlayın, ben ineyim.” Onu da bağladılar, kuyunun yarısına gelince, dedi:

“Ben yandım!” Onu da yukarı çektiler. Küçük kardeşleri dedi:

“Beni bağlayın, ben aşağı ineceğim. Eğer ‘yandım’ dersem, yukarı çekmeyin, tersine, bırakın, aşağı ineyim.” Obür kardeşleri dediler:

“Pekâla.” Küçük kardeşi iple bağlayıp kuyunun dibine bıraktılar. O her ne kadar ‘yandım’ dese de, onlar onu bıraktılar, aşağı indirdiler. Aşağı inince, baktı; huri peri gibi bir kız oturmuş, bir devle başım onun dizine koymuş, uyumakta. Kız şaşırdı, dedi:

“Ey çiğ süt emmiş insanoğlu! Sen nere, bura nere? Buraya niçin geldin?” Oğlan dedi:

“İşte, dev ile savaşıma geldim.” Kız dedi: “Ey oğlan! Git, dev yerinden kalkarsa, seni bir lokmada yer.” Oğlan dedi:

“Hayır, ben mertçe savaşmak istiyorum.” Kız dedi:

“Pekâla!” Oğlan kılıcını kınından çıkardı, bastı bu devin ayağına. Dev uykudan uyanmadı. Yeniden ayağına bastı, üç defaya dek, ta ki dev uykudan uyandı. Dev dedi:

“Ey insan oğlu, sen nere, bura nere?” Oğlan dedi:

“Ben sizinle savaşıma geldim.” Birbirleriyle savaştiler. Oğlan Hazreti Aliyi andı, onu kaldırdı ve yere attı, başını da kesti. Kız çok sevindi, dedi:

“Biz üç kızkardeşiz, üçümüz de buradayız, şimdi üçümüz de yukarı çıkmalıyız.” Oğlan dedi:

“Olur.” Kız sordu:

“Kuyunun başında kim var?” Oğlan dedi:

“Kardeşlerim var.” Kız dedi:

“Pekâla, eğer kardeşlerin sana kalleslik yapıp, seni yukarı çekmezlerse, sana bir yol göstereyim.” Oğlan dedi:

“Göster.” Kız dedi:

“Eğer biz yukarı çıkar da, ola ki, onlar seni yukarı çekmezlerse, burada iki tane taş var. Onları birbirine vurursan, iki koç gelir, burada oynar. Bu koçlardan biri ak, biri karadır. Eğer akın üstüne sıçrayabilirsen, seni yukarı çıkarır. Eğer karanın üstüne sıçrarsan, ne kadar aşağıdaysan, o kadar da aşağı inersin.” Oğlan dedi:

“Olur.” Üç kızı yukarı verdi, sonra kuyunun dibinde ne kadar la’l mücevher varsa yukarı çekti. Sonra ipi kendine bağladı. Kardeş dedi:

“Sen kimsin?” Dedi:

“Benim.” Bunun üzerine, yukardaki kardeşi ipi kemerinden açtı, bıraktı. O da kuyunun dibine düştü. On dakika sonra kendine geldi, baktı ki; halla kuyunun dibindedir. Dolandı, iki taş buldu, ikisini birbirine vurdu. Bunun üzerine iki koç göründü. Koçlar oynadılar. Akın üstüne sıçramak istedi, fakat karasının üstüne sıçradı; ne kadar aşağıda ise, o kadar aşağı indi. Birkaç saat orada baygın kaldı. Birkaç dakika sonra, baktı, bir ışık belirliyor. Kalktı, yavaş yavaş aydınlık tarafa yürüdü, ta ki aydınlık çoğaldı. Bir köye ulaşıncaya dek o ışığı takip etti. Aç ve susuz orada durdu. Baktı, yaşlı bir adam iki ineğini bağlamış, tarlada çift sürüyor, dedi:

“Ey baba!” Adam dedi:

“Buyur!” Dedi:

“Eğer bana çay ekmek getirirsen, ben de senin yerine bu sığırları çifte sürerim.” Yaşlı adam dedi:

“Pekâla!” Sen gel, bu sığırları çifte sür, ben de gidip sana çay ekmek getireyim. Ancak, sakın ola, sesini yükseltme, çünkü orada iki tane arslan yatmakta. Sonra kalkarlar, gelip köyün içinde kükreyip, hepsini bir kenardan yerler.” Oğlan dedi:

“Pekâla, sen git, bana ekmek getir, hiç merak etme!” Yaşlı adam kalktı, oğlana evinden çay ekmek getirmeye gitti.

Adam köye gidince, oğlan feryad etti, o iki arslan geldi. Oğlan kalktı, o iki arslanla güreşti, onları tuttu, ineklerin yerine bağladı ve yeri onlarla sürdürdü, inekleri de çöle bıraktı. Yaşlı adam, oğlanın ne yaptığını görmek için tepenin üstüne çıkar. Tepenin üstüne çıkınca, bakar ki; oğlan iki arslanı tutmuş, bağlamış, yeri sürüyor. İnekleri de çöle bırakmış. Geldi, muhtar dedi:

“Ey muhtar! Sen ne diye oturmuşsun? Kalk, genç bir oğlan geldi. Ona çay ve ekmek getirmeye geldim, baktım ki, o iki arslanı tutmuş, inekleri bağlamış, yeri sürüyor. Gelin, ona bakmağa gidelim!” Bütün köy halkı toplandılar; hem korkuyorlar hem de gidiyorlardı. Geldiler, oğlanın yanına vardılar, baktılar ki; bu genç oğlan arslanları bağlamış, çift sürüyor. Muhtar aldı dedi:

“Ey genç, senin ne dileğin var? Ne istersen, yerine getireyim.” Oğlan dedi:

“Benim hiç bir dileğim yok, yalnız bana Akşehirin yolunu gösterin ki oraya gideyim.” Muhtar dedi:

“Ben Akşehir’in yolunu bilmiyorum. Bir kaç ağaç o tarafa git, orada bacım var, o bilir, sana yol gösterir.” Oğlan o bacının evine gitti. Bacısı dedi ki:

“Ben de görmedim, birkaç ağaç daha o tarafa git, orada benim bir bacım var, o bilir, sana yol gösterir.” Oğlan obür bacının yanına gider. Obür bacı da der:

“Ben de görmedim, birkaç ağaç o tarafa git, orada benim bir bacım var, belki o sana yol gösterir.” Obür bacının yanına gitti, obür bacı da dedi ki:

“Ben Akşehirin yolunu görmedim.” Oğlan iyice çaresiz kaldı, gitti gitti bir dereye ulaştı. Dere kenarında bir çınar vardı. Oğlan yorgunluktan o çınarın altına oturdu ve uykuya daldı. Birkaç saat sonra, uykudan kalktı, baktı, bir ıslık sesi geliyor. Dolandı baktı, ağacın üstünde bir yılan gördü; ağacın üstündeki anka kuşunun yavrularını yemeğe gidiyordu. Oğlan yerinden kalktı, kılıcım kınından çıkardı, vurdu bu yılanı, iki parçaya ayırdı. Bir parçasını kuşların yuvasına attı, obür parçasını da sakladı. Anka kuşu gelince, yavrularını gördü, çok sevindi, çünkü her yıl yavruardı, yılan gelip yavrularını yerdı, fakat bu defa yavruları yerinde duruyordu. Gözü orada yatan oğlana ilişti, dedi: “Hey! Demek, her zaman gelip yavrularımı çalan bu oğlandır, şimdi onu cezalandıracağım.” Yerinden uçtu, bir dağı kucklamaya gitti, ki onu vursun. Anka kuşunun yavrusu dedi:

“Hayır, o bizim dostumuzdur. Yılan bizi yemek istiyordu, o yılanı iki parçaya böldü. Yiyelim diye onun parçalarından birini bize attı, bir parçasını da sana sakladı.” Anka kuşu gitti, yılanın obür parçasını aldı yedi, sonra geldi, oğlanın rahat yatması için kanadını üstüne gerdi, gölge etti. Oğlan uykudan kalkınca, anka kuşunun başının üstünde durduğunu gördü. Anka kuşu dedi ki:

“Ey oğlan, ne muradın varsa, söyle, yerine getireyim. Benim her yıl yavrum olurdu, ama onları görmezdim. Bu yıl sen geldin, yavrularıma kavuştum. Şimdi ne muradın, dileğin varsa, söyle sana vereyim.” Oğlan dedi:

“Benim hiç bir dileğim yok, yalnız sen bana Akşehirin yolunu söyle ki, ben oraya gideyim.” Anka kuşu dedi:

“Pekâla, madem Akşehire gitmek istiyorsun, gideceksin, elli tane koç tutacaksın. Onların tamamını öldürüp yüzeceksin, postlarına da su dolduracaksın. Hazır olunca, bana söyle, ben de seni Akşehire götüreyim. Oğlan dedi:

“Peki.” Gitti, ava çıktı ve bütün koçları tuttu, kesti, postlarını yüzdü ve içlerine su doldurdu; eti ve suyu hazırladı. Anka kuşu oğlana dedi ki:

“Gel, bu etleri bir yana, suları bir yana koy, kendin de ortada otur, ki seni Akşehire götüreyim. Anka kuşu yerinden havalandı ve gökyüzüne doğru uçtu, oğlana sordu:

“Ey oğlan, dünyayı nasıl görüyorsun?” Oğlan dedi:

“Dünyayı beş kran²⁵ büyüklüğünde görüyorum.” Anka kuşu daha yükseğe uçtu. Su deyince, oğlan ona et verirdi, et deyince su verirdi; bütün erzak tükeninceye dek, işi ters yüz ederdi. Anka kuşu dedi:

“Dünyayı nasıl görüyorsun?” Oğlan dedi:

“Dünyayı hiç görmüyorum.” Anka kuşu dedi:

Ey oğlan, bana su ver!” Oğlan, döndü baktı; et bitmiş. Derhal bacağın-
dan bir parça kesti ve ona verdi. Anka kuşu onu ağzına alınca, baktı onun tadı tatlıdır. Onu dilinin altına sakladı, yemedi, ta ki onu Akdün-yaya ulaştırdı. Sonra dedi:

“Ey oğlan, burası Akşehirdir, şimdi nereye istiyorsan git, özgürsün. Burası senin kendi memleketindir. Şimdi, benim senden bir dileğim var.” Oğlan dedi:

“Dileğın nedir?” Dedi:

“Ben seni Akşehire getirdim, şimdi sen benim için biraz yürü, ki göreyim, nasıl yürüyorsun.” Oğlan dedi:

“Hayır, Anka kuşu, yorgunum, yürüyemem.” Dedi:

“Hayır, olmaz! Sen benden bir dilek diledin, ben senin dileğini yerine getirdim. Şimdi ben senden dileğimi yerine getirmeni istiyorum.” Oğlan yerinden kalktı, fakat ayağı kesik olduğu için yürüyemedi. Anka kuşu geldi, dedi:

“Ey oğlan, ben senden su istedim, etin tükenmişti, neden ayağını kestir verdin? Bunu yapmamalıydın.” Anka kuşu, o eti dilinin altından çıkardı, ağzının suyuyla yerine yapıştırdı, ayağı öncekinden de daha iyi oldu. Dedi:

“Ey oğlan, artık gidebilirsin.” Oğlan kalktı ve yürüdü. Anka kuşu sevindi, dedi:

“Pekâla, şimdi ne istiyorsun?” Oğlan dedi:

“Hiçbirşey istemiyorum.” Anka kuşu dedi:

“Haydi, gel sana biraz tüy vereyim, ne zaman ihtiyacın olursa, onlardan birini yak, ben derhal hazır olurum.” Oğlan ondan bir tutam tüy aldı ve onunla vedalaştı. Anka kuşu uçtu gitti, oğlan da kendi memleketine geldi, gitti bir kasabın dükkanına, çırak oldu.

Vezerin kızı da her gün gelirdi, bu kasaptan et alırdı. Bir gün, vezirin kızı yine et almaya geldi, gözü bu oğlana ilişti; onu görünce âşık oldu, dedi ki:

“Ben seni istiyorum, sana tutuldum.” Oğlan dedi ki:

“Hayır, sen vezirin kızıydın, nasıl olur da, seni gelip alayım, seni alamam. Eğer baban duyarsa, bizi öldürür.” Oğlan dedi:

“Babam artık benim yaşamadığımı sanıyor. Hayır, ben bu dükkandan çıkıp başka yerde çalışmalıyım.” Oğlan kasaptan çıkar, bir kunduracının yanına girer, oraya çırak olur. Burada günde bir çift ayakkabı dikmesi gerekir. Babası da iki oğlunu evlendirmek ister ve onun özlemini çeker. Bu arada düğün için beş çift ayakkabı istenir, ancak hangi kunduracıya sipariş verseler, kabul etmez. Bu oğlana dediklerinde, der:

“Ben bu beş çift ayakkabıyı iki güne dek hazırlarım.” Ustası dedi ki:

“Ey oğlan, sen beş çift ayakkabıyı iki günde nasıl dikersin?” Oğlan dedi:

“Sen merak etme, ben onları dikerim.” Usta dedi:

“Eğer dikemezsen, padişah bizim boynumuzu keser.” Oğlan dedi:

“Hayır, sen korkma, rahat ol.” Ustası, onları iki güne dek vermeyi boynuna aldı. Oğlan, beş çift ayakkabıyı bitirene dek gece gündüz çalıştı. Ayakkabıların altına da kızların adlarını yazdı. Küçük ayakkabı ise küçük kızınkiydi. Onun adını da ayakkabısının altına yazdı. Ayakkabıları geldiler, götürdüler. Kızlar giyince, baktılar ki, hayret, ayakkabıların her biri ayaklarına tıpatıp uyar. Küçük kız, ayakkabısının altına bakınca, adının da üstüne yazıldığını gördü. Şahın oğlunun yaşadığını işitti. Bunun üzerine, şahın yanma gitti, dedi ki:

“Ey padişah, sen daha ne duruyorsun? Oğlan yaşıyor.” Dedi:

“Sen ne diyorsun?” Dedi:

“Gel, gidelim, sana göstereyim.” Kalktılar, bütün saray halkı kunduracının yanma gittiler. Kunduracıya:

“Bu ayakkabıları diken oğlan nerede?”, diye sordular. Usta, korkusundan oğlanın ayakkabıları kötü diktiğini ve şimdi onu öldüreceklerini düşündü, dedi ki:

“Oğlan dükkânın üstünde yatıyor.” Gittiler, onu uyandırdılar, baktılar ki, padişahın kendi oğludur. Onu şehre getirdiler. Babası dedi:

“Ey oğlan, sen nasıl oldu da, bu hallere düştün?” Oğlan dedi ki:

“Büyük kardeşim ve ortanca kardeşim, ikisi beni kuyunun dibine attılar, işte benim başıma gelenler.” Oğlan, bütün hikâyesini başından sonuna dek anlattı. Bunun üzerine babası, çölde kimin eşiği varsa, hepsinin ormandan odun getirmelerini emretti. Gittiler, odun getirdiler. Sultan odunları bir yere döküp yığıldı, harmanladı, sonra ateşe verdi. İki kardeşin de elinden tuttu, ateşin içine attı, onları yaktı. Sonra küçük kızı da küçük oğlu ile evlendirdi. Daha sonra taht ve tacını oğluna verdi, kendisi bir kenarda oturdu.

II.15 Tüccarın Oğlu ve Prenses

Biri vardı, biri yoktu, Hüdâdan başka hiç kimse yoktu. Bir tüccar vardı. Bir gün bütün malını toplayıp o şehirden bu şehire ticaret etmeğe gitti. Bu tüccarın bir oğlu vardı, büyüyünce, babasına dedi ki:

“Ey baba, sen ticarete gidiyorsun, ben de geleyim.” Babası dedi:

“Hayır, oğulcuğum, sen daha küçüksün, benimle gelemezsin.” Oğlu dedi:

“Hayır, ne olursa olsun, seninle geleceğim.” Babası dedi:

“Pekâla! Haydi, gidelim.” Tacir oğlunu bir ata bindirdi. Gittiler gittiler, sonunda bir şehire ulaştılar. Sonra tacir, orada mallarını açtı, yere koydu ve ticarete başladı. Bu tacir bir nöker²⁶ tuttu, oğlunu ona verdi, bir yüz tomanlık da para verdi, dedi ki:

“Gel, bu çocuğu kucakla, şehre git, ona ne istiyorsa, al.” Pazara giderler. Nöker, çocuğa:

“Ne istersin, sana alayım”, der. Oğlan, hiçbirşey konuşmaz. Babası da kendi kendine düşünür, der ki, “eğer oğlum bir kılıç alırsa, savaşçı olacak; kalem alırsa, okulda ders okuyacak”. Nöker onu her yere götürüp gezdirdi, fakat oğlan hiçbirşey istemedi. Bir sokaktan geçerken, Kuran ve ramazan duasının sesleri geldi, oğlan dedi:

“Ey nöker, beni yere bırak, göreyim, bu mescidin içinden gelen ses nedir?” Aşağıya bırakınca, oğlan gitti, baktı; bir mektep. Nökere dedi ki:

“Gideceksin, babama benim burada olduğumu söyleyeceksin.” Nöker, babasına gitti, dedi:

“Ey tüccar, senin oğlun filan medresede kaldı, ‘babama burada kaldığımı söyleyeceksin’ dedi.” Babası dedi:

“Nereye gitmek istiyorsa, gitsin.” Oğlan bu medresede kaldı. Babası müdürün yanına gitti, dedi:

“Ey müdür, ben başka bir şehire ticarete gideceğim, oğlumu sana emanet ediyorum. Gel, bu paraları da al, onun ve kendi harcamaların için, ona alacağın et met, falan filan şeyler için. Ben üç dört aylığına yolculuğa çıkıyorum, sen ona göz kulak ol.” Müdür dedi:

“Peki.” Oğlan da orada kaldı ve ders çalışmaya başladı. Şahın kızı da bu medresede ders okurdu. Oğlan, ikinci gün onun yanına gitmek istedi, fakat müdür bırakmadı, dedi:

“Sen onun dersine daha yetişmedin, onun yanında oturamazsın. Ona yetişebilmek için, burada oturup ders çalışmalısın. O zaman git, onun yanında otur.” Oğlan, kızın dersine yetişinceye dek, gece gündüz ders çalıştı, sonra gitti, onun yanında oturdu ve onunla aşk yapmağa başladı. Sultanın bir amca oğlu da orada idi. Okula geldi, baktı; bunlar gerçekten oturmuşlar, birbirleriyle aşk yapıyorlar. Geldi, Sultana dedi ki:

“Vah, sen burada ne durursun? Kızın bir oğlanla aşk yapıyor.” Sultan dedi:

“Sen ne diyorsun?” Dedi:

“Gel gidelim, kendin gör!” Bütün saray halkı kalktı, okula gitti. Bak-
tılar: Oğlan bir kenarda oturmuş, kız da bir kenarda, her biri kendi dersini
okuyor. Sultan dedi:

“Sen niye yalan söylüyorsun?” İkisi, kızla oğlan birlikte ders çalışmak
istiyorlar.” Oğlan dedi:

“Hayır, ben onları kendim, kendi gözümle gördüm, niye yalan söyle-
yeyim? Sana bunu ispatlamalıyım.” Onlar gittikten bir kaç gün sonra, Sul-
tanın amca oğlu yine geldi, baktı; bunlar yine oturmuşlar, birbirleriyle aşk
yapıyorlar. Sultanın yanına gitti, dedi:

“Sultan, bunlar yine oturmuşlar, birbirleriyle aşk yapıyorlar. Kalk gel,
gidelim, kendin gör.” Medreseye yine geldiklerinde, baktılar ki; her biri
bir köşede oturmuş, kendi kendine ders çalışıyor. Müdüre dedi ki:

“Ey müdür, eğer bu oğlanı burada tutanak, okutmak istiyorsan, onu kı-
zının yanına bırakmamalıydın, yoksa kendi şehrine yolla gitsin.” Müdür
geldi, baktı ki; bir kervan gidiyor, dedi ki:

“Siz nereye gidiyorsunuz?” Dediler:

“Biz Yemen şehrine²⁷ gitmek istiyoruz. Müdür, kervanbaşına dedi ki:

“Sen bu oğlanı da beraberinde Yemen şehrine götür.” Onun annesi ba-
bası oradadır. Bu yüz tomanı al, fakat oğlanı o şehre anne babasının yanı-
na ulaştır.” Deveci kabul etti, oğlanı da bir ata bindirdi, aldı Yemen şehri-
ne götürdü. Evlerine ulaşınca, oğlan hastalandı. Babası seferden gelince-
ye dek, bir kaç gün yattı. Babası gelince, baktı; oğlu hasta olmuş. Oğlana
ne kadar sordu ise de, ‘sana ne oldu da, hasta oldun?’ diye, oğlan cevap
vermedi. Duydu ki, oğlu o şehirde âşık olmuş, dedi ki:

“Oğul, sen kimi istersen, sana alırım.” Oğlan dedi, hayır baba, hiç bir-
şey istemiyorum. Âşık falan da değilim.” Babası dedi:

“Hayır, sen göğe gidip yere iniyorsun, âşık olmuşsun.” Tüccar, yine
malını topladı ve yolculuğa çıktı. Oğlan da yerinden kalktı, babasıyla git-
ti, o şehre ulaştı. Saraya girince, baktı ki; kız orada yatıyor. Kızı uykudan
kaldırdı, dedi:

“Kalk, ne diye yattın, ben geldim.” Kız dedi:

“Evet, sen gittiğin günden beri, ben hastayım.” Oğlan dedi:

“Ben de hastaydım.” Kız dedi:

“Pekiyi, şimdi ne diyorsun?” Oğlan dedi:

“Evet, artık evlenmeliyiz.” Kız dedi:

“Eğer evlenirsek, babam izin vermez.” Oğlan dedi:

“Vermesin! Biz de birlikte buradan kaçalım.” Böyle birbirleriyle konuşurken, birden Sultan geldi, dedi ki:

“Hey, sen buraya niye geldin?” Oğlan:

“Geldim, bir uğramak istedim”, dedi. Sultan dedi:

“Pekâla, şimdi diyeceğim, darağacım hazırlasınlar, seni darağacma çekenim!” Oğlan dedi:

“Hayır, sen beni darağacma çekemezsin. Ben onu seviyorum, o da beni seviyor.” Padişah baktı, bu iş böyle, dedi:

“Pekâla, ancak sana bir şartım var. Eğer şartımı yerine getirirsen, bu kız senin olur.” Oğlan dedi:

“Şartın nedir?” Sultan dedi:

“Benim şartım budur: İki gün içinde gidip Hamadandan buraya üç tane şişe getireceksin. Eğer iki güne dek gelirsen, bu kız senin olur. Gelmezsen, senin başını keserim.” Sabah olunca, oğlan düşündü; oraya gitmek altı ay, dönmek de altı ay çeker, nasıl gitsindi. Nitekim, kalktı, Hazreti Ali’yi yad etti ve gitti: Üç şişeyi Hamadandan aldı ve geldi. Sultan köşkün üstüne çıkınca, baktı ki; oğlan uzaktan geliyor. Yaşlı bir kadını yolladı, dedi:

“Gideceksin, onun elindeki şişeyi alıp kıracaksın. O şişeyle şehre gelmesine izin vermeyin!” Yaşlı kadın gitti, şişeyi oğlanın elinden aldı, yere attı ve şişe kırıldı. Şişe, oğlanın başına değince, bayıldı. Şişeleri de kadın kırdı. Kendine gelip kalktı baktı, şişeler sapasağlam başının üzerinde duruyor. Oğlan şişeleri aldı ve şehre geldi, götürdü padişaha verdi. Padişah, yaşlı kadını çağırdı, dedi:

“Herhalde, sen şişeleri kırmadın?” Yaşlı kadın:

“Niye, şişeleri kırdım”, dedi, sonra, “ey Sultan, bunun arkasında bir kişi ona yardım ediyor. Sen kızımı ona vermezsen, olmaz. Sultan obür gün oğlana dedi:

“Benim yine bir şartım var. Kızımı sana vermem için, bu şartımı da yerine getirmelisin.” Oğlan dedi:

“Şartın nedir?” Sultan dedi:

“Seni kuyunun dibine atacağım, kız da ata binip buradan geçecek. Kız buradan geçerken, onun giysilerine bir şiir okuyacaksın.” Kızı ata bindirdiler ve oğlanı da kuyunun dibine attılar. Kız oradan gelip geçerken, onun giysilerine bir şiir söyler. Sultan, yine bir bahane uydurmak isteyince, kız attan indi, dedi:

“Ey baba, eğer sen bizi evlendirmezsen, ben de senin başını keserim. Ben onunum, o da benimdir. Biz evleneceğiz.”

Onlar düğünlerini yaptılar ve gittiler, huzur içinde yaşadılar.

II.16 Hacı ile Belur

Bir gün Hacı pazara gidiyor, sesleniyor:

“Kim dokuz gün yiyip bir gün çalışmak ister?” Behlul adında birisi varmış, bu diyor:

“Ben geliyorum.” Hacı bir de sığır satın alıyor ve bunu beraberinde yukarıya götürüyor ve götürdükten sonra diyor:

“Baba!”, bunu besle!” Belur, onu besler. Onuncu gün gelince, alıyor diyor ki:

“Belur!, Gel gidelim haydi, bu sığırı filân yerde keselim; sonra, -kes-tikten sonra, derisini öyle yüzelim ki, içine su dolduralım.” Belur der:

“Başüstüne, ağa!” Belur onu keser ve postunu temizce bir güzel yüzer. Sonra Hacı der:

“Ey Belur! Şuna bir bak, bu iyi deşilmemiş.” Bu şöylecek şey yapıyor ki –baksın, deşik değil mi? Hacı onu ayağından tutuyor ve Beluru onun içine atıp ağzım bağıyor.. Bağladıktan sonra, Anka kuşu onu alıp yukarı götürüyor. Götürünce açmak için gagasıyla vuruyor: İçinden Belur çıkıyor. Belur bakıyor ki; burada gerçekten bir çok insan ölmüş... Ve orada kendi kendine Tanrıya adak dileğinde bulunur. “Tanrım! Benim buradan kurtulup aşağı inmem için adağımı kabul et! Yüz batman pirinç alayım, pilav pişirip yağım denize dökeyim, balıklar yesin.” Sonra gidiyor, kendisini yukardan denizin içine atıyor. Denize attıktan sonra, balıklar onu alıp kenara bırakıyor. Belur denizden çıkıyor ve orada ahd ediyor... Pazara gidiyor; pazara girince, bakıyor ki, bu Hacı yine köşe başına gelmiş ve diyor:

“Kimdir dokuz gün yesin, bir gün çalışsın?” Belur diyor:

“Ben geliyorum.” Hacı derhal gidiyor, bir sığır satın alıyor ve onu Belurla birlikte eve götürüyor.. Belura diyor:

“Bunu dokuz gün besleyeceksin, ki onuncu gün onu çöle götürüp şöyle keselim.” Belur der:

“Başüstüne!” ve onu besler. Onuncu gün olunca, diyor:

“Belur! Bunu alıp çöle gidelim.” Diyor:

“Başüstüne!” Katıra Hacı, eşeğe de Belur biniyor ve sığırı da çekip dağın eteğine gidiyorlar. Dağın eteğine varınca, Hacı diyor ki:

“Belur! Ne yapacağımı biliyor musun?” Diyor:

“Hayır, Hacı, bilmiyorum.” Hacı diyor:

“Pekâlâ, bunu keseceksin, derisini yüzeceksin ki, içine su koyalım.” Bu Belur kendi içinden diyor ki, ‘bu Hacıya öyle bir oyun oynayayım ki, hiç bir destanda yazılmamış olsun! Diyor:

“Pekâlâ!”. Yüzer ve temizler. Hacı:

“Haydi Belur!” Diyor:

“Buyur!” Diyor:

“Başını şu deliğe sok bak, deşik mi, içine su koyalım.” Bu bir ayağını sokar. Hacı diyor:

“Belur, niye böyle yapıyorsun? Ben sana başını sok diyorum, sen ille de gidip ayağını sokuyorsun.” Bu derhal bir elini sokar. Hacı diyor:

“Ey aptal, niye böyle yapıyorsun?” Belur diyor:

Ben aptal değilim, sen aptalsın. Haydi gel, sen bana öğret de, ben nasıl yapacağımı bileyim. Hacı, başı ile içine girince, diyor:

“İşte böyle yapacaksın.” Başını bakmak için derinin içine sokunca, Belur da onu ayağından tutuyor ve derinin içine tepiyor.. Bunun ağzını da sıkıca bağlıyor ve sonra anka kuşu geliyor, onu yukarı çıkarıyor. Yukarı çıkardıktan sonra, orada onu gagasıyla dimdikliyor. Sonra bakıyor ki... Hacı çıkıyor bakıyor, gerçekten de yüz binlerce insanı bu şekilde öldürmüş.. Sonra aşağıdan Belur diyor ki:

“Hacı!” Diyor:

“Buyur!” Diyor:

“Ben işte o Belurum!” Hacı diyor:

“Nasıl?” Belur diyor:

“Hani, beni bir kere yukarı çıkartmıştın ya, ben işte o Belurum.” Hacı diyor:

“Peki, sen nasıl yaptın da aşağı indin?” Belur diyor:
“Hey, ben bir hile ile aşağı indim, çok kolay.” Diyor:
“Bana da söyle, haydi, nereye ineyim?” Belur diyor:
“Pekâlâ, sen oradaki taşlardan bir hayli at ki, sana nereden ineceğini söyleyeyim.” Hacı diyor:
“Olur!” Hacı bu taşlardan döküyor ve Belur diyor:
“Peki döktün mü?” Diyor:
“Evet!” Belur diyor:
“Pekâlâ, artık dökme! Bunu götürüp eve bırakayım, yine geleyim, sonra birlikte gidelim.” Hacı diyor:
“Olur.” Belur yine geliyor ve bakıyor ki; bu Hacı hâlâ orada duruyor. Hacı diyor:
“Güzel! Belur, geldin mi?” Belur diyor:
“Evet!” Hacı diyor:
“Söyle, nereden indin? Ben de ineyim.” Belur diyor:
“Sen o taşlardan yine epeyce dök!” Hacı döküyor ve bu malı, katırı ve bir eşiği yükleyip gidiyor. Hacı diyor:
“Hey, sen nereden indin?” Belur diyor:
“Sen orada ektiğini biçene dek bekle!” Sonra yükleri tutuyor ve Hacı’nın evine gidiyor. Hacı’nın da kimsesi yokmuş, yalnız bir karısı varmış. Sonra bunun her ne kadar taşları... Bunların hepsi mücevhermiş. Bunlardan birazını alıp yüz batman pirinç satın alıyor ve sonra pirinci götürüp pişiriyor, yağını denize döküyor, balıklara veriyor. Oradan bir tabak da banna veriyor.

II.17 Alinin Hikâyesi

Derler ki, çok eski zamanlarda bir şehir vardı. Bu şehrin halkı çok sade imiş. Bu şehirde Ali adında bir adam vardı. Ali, çalışkan bir çiftçi idi. Sonbaharda hasadını toplayınca, yarısını kendine saklar, yarısını da satmak için başka şehre götürürdü ki, parasıyla evine eşya alsın. O şehirde bir ziyaret yeri vardı, orayı ziyarete gitti. Kutsal yerin etrafında birkaç defa döndükten sonra, kapıdan çıkıyordu ki, kucağında küçük bir çocuk taşıyan bir kadın gördü. Aliye:

“Gel, bu çocuğa biraz bak, ki ben de ziyarete gideyim”, dedi. Ali, ka-

dm orayı ziyaret etsin diye, çocuğun elinden tuttu. Yarım saat geçtikten sonra, kadından hiç haber çıkmadı. Çocuk ise, ağlıyordu. Ali de kalktı, sakinleşsin diye, ona biraz şeker aldı. Yarım saat daha geçtikten sonra, çocuğun annesi geldi. Ali, çocuğu annesine vermek isteyince, kadm dedi:

”Bu çocuk benim değil!” Ali dedi:

”Niye yalan söylüyorsun? Çocuk senindir.” Kadm dedi:

”Hayır, benim değil!” Onlar birbirleriyle böyle konuşurken polis geldi, onları karakola götürdü. Karakolda çocuğu ortaya koydular. Ali bir yanda, kadın bir yanda durmakta. Sonra, ikisi de çocuğu çağırır. Çocuk kimin kucağına giderse, onun sayılacak. Ali, çocuğa şeker vermişti. Çocuk yeniden ona şeker verecek sandı. Ali, “gel kucağıma”, deyince, çocuk da onun kucağına gitti. Bunun üzerine kadı dedi:

“Çocuk senin, al götür!” Onlar karakoldan çıktılar, dışarda giderken kadın Ali’ye:

”Sakın ha, kaygılanma, sen bizim evimize gelesin diye, böyle yaptım. Gel, gidelim, beraber keyif çatalım”, dedi. Nitekim, gittiler, sonunda kadının evine ulaştılar. Kadın Aliye:

“Bak, tencere pilavla dolu. Gel otur, beraber aşk yapalım!”, dedi. Kadın bir fincana çay koydu, Ali’ye getirdi. Ali henüz çayını bitirmemişti ki, kapı çalındı. Kadın Ali’yi aldı, bir sandığın arkasına gizledi ve kapıyı açmağa gitti. Bu defa gelen yine kadının başka bir sevgilisi idi. Kadm eve geldi. Adam da arkasından geldi. Eve girdiler, yine bu adam oturup çay içiyordu ki, kapı vuruldu. Kadın adamı aldı, komodinin arkasına gizledi, sonra kapıyı açmak için avluya gitti. Bu defa gelen kadının kocası idi. Onlar eve geldiler, çay içmeğe oturdular, sonra kadm sofrayı getirdi, pilavı da getirdi, yemeğe oturdular. Pilavın üstünde bir parça et vardı. Bir kedi de evin eşiğinde oturuyordu, derhal geldi, bu eti pilavın üstünden kaptı, yemek için komodinin arkasına gitti. Kadının kocası da eline bir ayakka-bı alıp, eti kediden almak için arkasından koştu. Kadının kocası olan Hacı, komodinin arkasına gidince, birden orada bir adamın gizlendiğini gördü. Bunlar birbirlerinin yakasına yapışıp dövüştüler. Böyle döğüşürken, avluya çıktılar. Ali de sandığın arkasından çıkar ve ne tarafa kaçacağını şaşırır. Ordan oraya bakarken, bir merdiven görür. Bu merdivenden yukarı çıkar, bakar ki, bir çatımn üstüne çıkmış. Orada bir eşek semeri vardı. Yukarıdan aşağı bakınca, Hacı ile adamın döğüşüklerini görür. Ali, eşse-

ğın semerini onların üzerine fırlatmak için kaldırır, fakat ne olacağını anlamaz. Semeri kaldırıncı, kemeri boğazına geçer. Onu yukardan aşağı fırlatırken, kendisi de birlikte düşer. Sonra, bu adamla Hacı yere yıkılırlar. Adam kalkıp kaçar, Ali de onun arkasından kaçar.

Bu da Ali'nin hikâyesidir.

II.18 Hazreti Ali ile Salman

Günlerden bir gün, Emir el mü'minin'in²⁸ dişi ağrıdı. Ne kadar dişine deva ettiyse de, sağalmadı. Dedi:

"Ey Salman,²⁹ git bana bir kişi bul getir! Bana öyle bir hikâye anlatsın ki, ben iştirmemiş olayım." Salman o gün ta akşama dek gezdi gezdi, kendisinden çok bilen hiç kimseyi göremedi. Yeniden döndü geldi, dedi:

"Ya Ali, ben kendimden çok bilen birisini göremedim."

Sabah, Salman yine yerinden kalktı. Pazarı gezdi; o yandan bir ihtiyar geldiğini gördü. İhtiyar sordu:

"Sen iki gündür ne diye dolanıyorsun, sen kimsin?" Dedi:

"Ben Salman'ım. Ali'nin dişi ağrıyor. Bana, 'git!' dedi, 'benim bilmediğim bir hikâyeyi anlatan birini bul getir!'" Bunun üzerine bu ihtiyar dedi:

"Ben bir hikâye biliyorum, gidelim. Ali onu bilmez." İhtiyarı aldı, Ali'nin yanına getirdi, İhtiyar, 'ya Ali' diye selâm verdi. Selâmdan sonra oturdu. Ali dedi:

"Ey ihtiyar, bana öyle bir hikâye anlat, ki ben hiç iştirmemiş olayım." İhtiyar dedi:

"Ya Ali! Ben pehlivan bir kişiydim. Şöhretim bütün dünyaya yayılmıştı. Bir gün bir yerden geçtim, baktım, bir adamın çölde bir köşkü var. Onun, önünde de öyle bir çeşme var ki, aklın gider. Bu çeşmeden gidip su içmek istedim. Bir hizmetkâr geldi, bana dedi, 'git buradan! Sen bu çeşmeden su içemezsin.' Ben buna kulak asmadım, çünkü kibirliydim. Bu git-ti, onun ağası geldi, bana gözdağı verdi, dedi:

"Git burdan!" Ben gitmedim. Benim kemerimden tuttu, yere fırlattı. Yere atınca, ben aşağıdan dedim ki:

"Baba! Kulun olayım, beni öldürme! Her ne desen, gözüm üstüne!" Bu sözümü duyunca göğsümün üstünden kalktı. Elinden öptüm ve ona kul oldum. Bu dedi:

“Ey kul! Mâdemki sen bana kul oldun, -benim bir amcakızım vardı: devler kaçırdı. Ben amcakızımı alıp getirmek için devlerle savaşmağa gideceğim.” Ben dedim:

“Baba! Sen Kaf Dağı’na gitsen, seninle gelirim; ölürsem de, seninle öleyim. İkimiz birlikte ölürüz.” Kalktık, -ben kulumla, o da kuluyla atımıza bindik, yavaş yavaş gittik, ta ki amcakızının mekânına vardık. Ben kulum ve onun kuluyla dağın başında durdum. Beni yere yıkan pehlivan tek başına atına bindi, kılıcını beline bağladı, gitti, gitti, sonra, kapıştılar, yaka paça oldular: Yaşlı bir kadının iki oğlunu öldürdü. Yavaş yavaş bunu zora getirdiler, yakaladılar, padişahın sarayına götürdüler, onu öldürmek istediler. Ben de bu taraftan, yaşlı bir kadın elbisesi giyindim, kadm elbisesiyle padişahın sarayına gittim, dedim:

“Âlemlerin kiblesi, selâmet olsun! Sen bu şahsı bana ver. O benim iki oğlumu öldürdü. Ben götüreyim, onu öldüreyim, acısını unutayım.”

Onu köşkten çıkardım, sırladım, saraydan dışarı çıkarınca, yere bıraktım, dedim:

“Ey dost! Ekber pehlivan! -onun adı Ekber Pehlivan idi- Ben filân kimsenin kuluyum. Gel, çıkıp gidelim!” Ekber Pehlivan beni yola saldı, yanına bir kılıç aldı, kızın yanına gitti; kızı devin hâkimiyetinden kurtardı.

Bu taraftan çıktılar, askere saldırdılar. Kız bu taraftan kırdı, oğlan bu taraftan kırdı. Her ikisi, hiç asker kalmayana dek, birer birer kırdılar; geriye amcaoğlu ve amcakızı kaldı. Bunlar o kadar savaşmışlardı ki, birbirlerini tanımayacak kadar baştan aşağı kan içindeydiler. Birbirlerini tanımadıklarından, bu yandan oğlan kılıcı çekti, vurdu, kızı iki parçaya böldü. Bu da, gelenin düşman olduğunu sanar; kılıcını çekince, vurdu onu ikiye böldü. Kız dedi:

“Amcaoğlu, ben sana kavuşamadım!” O zaman kız öldü. Oğlan da onun amcakızı olduğunu anladı. O da orada vurdu, kendini öldürdü.

Gece oldu. Ben dağdan dönüp gelince, bunların ikisinin mezarını bir yere gömdüm.

Muratlı muradına erdi! Ben de sizin hizmetinize erdim!

II.19 Kuyruksuz Tilki III

Biri vardı, biri yoktu. Biri açtı, biri toktu. Eski zamanlarda yaşlı bir ne vardı. Yaşlı ninenin bir keçisi vardı. Geçimini onun sütü ile sağlardı.

Yaşlı nine ya sütünü satın parasıyla değişik şeyler satın alır ya da herkes gibi başka şeylerle takas ederdi. Bir gün, keçisinin sütünü bir kaba sağdı ve götürdü evindeki rafa koydu, sonra konu komşuyla sohbet etmek için dışarı çıktı. Ancak evden dışarı çıkarken, evin kapısını kapatmayı unuttu.

Tilkinin biri av peşinde dolşıyordu, baktı; yaşlı ninenin evinin kapısı açık, sessizce evine girdi, koklamağa ve etrafa bakınmağa başladı. Sütün kokusunu alınca gitti, sütü içmeğe başladı. Doyduktan sonra kaçmağa koyuldu ve işine gitti.

Yaşlı ninenin işi ve gezmesi bitince, evine döndü. Eve girdikten sonra süte doğru gitti; onu götürüp satacak ve kendine birşeyler alacaktı. Elini kaldırdı, kabı raftan aldı. Kabı eline alınca, hafiflemiş olduğunu gördü. Kabı derhal aşağı tuttu, baktı; sütü kesinlikle bir hayvan içmişti. Yaşlı nine başını değirmende ağartmamıştı. Onun başını felek ağartmıştı. Onun için bu işi kimin yaptığını anladı. Gitti maşayı aldı, kızarması için ocağın üstüne koydu, sonra bıçakla baş parmağını kesti. Gece uykusu gelmesin diye, üstüne tuz döktü. Yaşlı nine bunu şunun için yaptı, çünkü; tilki tilkidir. Yani, hileyle, onu bunu aldatıp başkalarından çalarak geçinir. Sütün dibini yalamak için, tilki yine oraya gelecektir. Yaşlı nine kabı yerine koydu ve gitti evin bir yerinde gizlendi, tilkinin gelmesini bekledi.

Gece yarısı olunca ay yükseldi. Tilki sessizce eve girdi ve süte doğru gitti. Yaşlı nine derhal kızdırdığı maşayı alıp tilkinin kuyruğunu kesti. Kuyruğu kesilen tilki, uluyarak kaçmağa başladı. Geceyi bir yerde geçirdikten sonra, gündüz arkadaşlarının yanına gitti. Öbür tilkiler, kuyruğu kesilen arkadaşlarını görünce, ona hepberaber alaylı bir türkü söylediler:

Hay! Gollu gollu gelmiş!

Arkadaşlarından bunu işiten tilki, çileden çıktı ve derhal yaşlı ninenin yanına koştu. “Kuyruğumu bana geri ver”, diye, elini ayağını öpmeğe başladı. Bunu duyan yaşlı nine, aldı ona dedi:

“Hayret! Hem sütümü içersin hem de kuyruklu gezmek istersin. Git, sütümü getir, ben de sana kuyruğunu geri vereyim!” Tilki süt bulmak için yola düştü. Gitti gitti, sonunda bir ineğe rastladı. İnekten süt istedi, dedi:

“Sevgili inek, eğer bana bir kap süt verirsen, evimi ziyaret edebilirsin.” İnek dedi:

“Sevgili tilki, sen de iyi bilirsin ki, ben ot yaprak yemezsem, sütüm olmaz.” Tilki, ot yaprak bulmak için yola düştü. Gitti gitti, sonunda bir ağaca ulaştı. Başını eğerek ağacı selâmladı, dedi:

“Ey ulu ağaç! Selâmlarımı arzederim.” Selâmlaştıktan sonra, “benim senden bir dileğim var” dedi. Ağaç selâm aldı, dedi:

“Buyur, tilki bey! Benle ne işin var?” Tilki dedi:

“Sevgili ağaç, acıkmıştım, av peşinde dolanıyordum, ta ki yolum bir eve düştü. –Sen eksik olma, o evin sütünü içtim. Birkaç saat sonra, sütün kaymağı az geldiğinden, yine acıktım ve geri kalan sütü yalamağa gittim. Bunun üzerine, sütün sahibi kuyruğumu kesti ve ben kuyruksuz kaldım. Ertesi gün arkadaşlarımın yanına gittim. Benimle ‘hay, hay!’ diye, alay etmeğe başladılar. Bunları arkadaşlarımdan duyunca, çileden çıktım ve yaşlı nineye gidip ondan kuyruğumu geri istedim. O da benden sütünü geri istedi. Süt bulmak için gittim dolandım, sonunda bir inek buldum. İnek süt vermek için, benden yaprak istedi. İşte bundan ötürü senin kulluğuna geldim.” Ağaç bir ah çekti ve dedi:

“Tilki bey, sen de görüyorsun ki, yaprağım kalmadı. İçecek suyum olmazsa, yine olmaz.” Tilki, su bulmak için yine yola düştü. Gitti gitti, ta ki bir çeşmeye ulaştı, ona olanları anlattı. Bulak tilkiye cevap verdi:

“Sevgili tilki bey, sözün doğru, ancak görüyorsun ki, suyum kurumuş. Kızlar yine gelip başımda oynamazlarsa, kaynayamam.” Tilki, onun isteğini yerine getirmek için yola düştü. Gitti gitti, sonunda yolda oynamakta olan bir deste kıza rastladı. Başını öne eğerek onları selâmladı, dedi:

“Hepinize selâmün aleyküm!” Kızlar hep birlikte selâm aldılar. Tilki kızların en büyüğüne yöneldi, başından geçenleri ona anlattı, sonra dedi:

“Sizlerden çeşme başında oynamanızı istiyorum, ki bana su versin. Suyu ağaca vereyim, ondan yaprak alayım; onu ineğe verip ondan süt alayım; sütü yaşlı nineye verip ondan da kuyruğumu geri alayım.” Tilki sözünü bitirdikten sonra, kızların en büyüğü:

“Tilki bey, sen de görüyorsun ki, bu kızların hiç birinin ayağında ayakkabı yok”, dedi, “eğer ayakkabıları olmazsa, oyun oynayamazlar, onlara ayakkabı getirmelisin.” Tilki yine yola düştü. Gitti gitti, sonunda bir ayakkabıcıya ulaştı. Ayakkabıcı, tilkiye şöyle cevap verdi:

“Sabahtan akşama dek bu ayakkabıları diktim. Eğer bunları satıp para kazanamazsam, çoluk çocuğumu geçindiremem. Madem ayakkabı istiyorsun, bana yumurta getirmelisin. Ben de sana ayakkabı vereyim.” Tilkiyi güçle yola saldı. Tilki gitti gitti, sonunda bir tavuğa ulaştı. Ona da başından geçenleri anlattı. Tavuk aldı tilkiye dedi:

“Şu söz atalardan kalmıştır: İşlemeyen dişlemez. Eğer ben yem ye-

mezsem, yumurtam olmaz. Bana yem getir ki, ben de sana yumurta vereyim.” Tilki yine yola düştü. Gitti gitti, sonunda düzlükte bir çiftçiye rastladı. Allah ona güç verdi, çiftçiye dedi:

“Dede, sen yorulmuşsundur, bırak sana biraz yardım edeyim.” Dede kabul etti, gitti, sırt üstü uzandı. Tilki, dede uyuyuncaya dek çalıştı. Onun uyuduğunu görünce, zavallının getirdiğı buğdayını aldı ve kaçmağa başladı. Kendini nefes nefese tavuğun yanına attı. Buğdayı verdi; yumurtayı aldı. Onu ayakkabıcıya verdi; ayakkabı aldı. Onları götürdü, kızlara verdi; kızlar gelip çeşme başında oynamağa başladılar. Bunun üzerine su kaynamağa başladı. Suyu ağaca verdi, ondan yaprak aldı; onu ineğe verdi, inek de ona bir kap dolusu süt verdi; sütü götürdü yaşlı nineye verdi. Yaşlı nine çok sevindi, dedi:

“Madem ki sözünde durdun, ben de sana büyük bir iyilik edeceğim.” Gitti, birkaç güzel çingırağı kuyruğuna bağıladı ve kuyruğunu yerine dikti. Tilki kuyruğunu şingırdatarak arkadaşlarının yanına gitti. Arkadaşları onu görünce, ağızları şaşkınlıktan açık kaldı. Hepsi ona sordular:

“Arkadaş, bu kuyruğu nereden buldun?” Soruları duyan tilki, onların kendisine o gün türkü söylediklerini hatırladı. Bundan ders aldı ve içinden ‘başınıza bir iş getireceğim ki, yad elinizden ekmeğinizi almasın!’ dedi. Onlara aldı, dedi:

“Fılan filan bağda bir ağaç var. Kim kuyruğunu oradaki ağaca bağlarsa, onunki de böyle olur.” Bu sözleri duyan tilkilerin hepsi, kuyruklarını o ağaca bağlaması için tilki beyle gitmeğe hazırlandılar. Kuyruğu çingıraklı tilki önde, diğerleri de peşine düştü. Tilki bey onları bir bağa götürdü ve her birinin kuyruğunu bir ağaca bağıladı. İşi bitince, bağın köşesindeki bir duvarın üstüne çıktı, bağırmağa başladı:

“Ey bahçıvan! Bağını talan ettiler!” Bu sesi duyan tilkilerin tümü canlarının tatlılığından kaçmağa başladılar. Böylelikle her birinin kuyruğu kökünden yüzüldü.

İşte böyle bacı kardeş ve sevgili okur. Amerika emperyalizmi de aynen bu tilki gibidir.

II.20 Testili Teyze

Biri vardı, biri yoktu. Biri açtı, biri toktu. Aylardan bir ay, günlerden bir gün, eski zamanlarda testili bir teyze vardı. Testili teyze yaşlı bir kadın idi. Onun kendisine ekmek, yiyecek ve giyecek getirecek kimsesi yoktu.

Ancak onun bunun yardımı ile geçimini sağlıyordu.

Bir gün, testili teyze kendisine gidip birşeyler satın almak istedi. Siz şimdi, 'testili teyze o yaşlılığında ne iş yapabilir? O yaşlı bir kadındır, elinden hiç birşey gelmez' diyeceksiniz. Ancak testili teyze başını değirmende ağartmamıştı. Onun başım felek ağartmıştı. O zalimi ve mazlumu tanırdı. Bunun için zalimin birinin evinden bir testi şıra çalmak için yola koyuldu. Güneşin batmasına henüz birkaç saat vardı. Evden çıktı, diğer köyde yaşayan beyin evine doğru yola düştü. Gitti gitti, sonunda bir sopya rastladı. Sopa dedi:

"Testili teyze, nereye gidiyorsun?" Testili teyze dedi:

"Fılan köyde, falan beyin evinden şıra çalmağa." Sopa dedi:

"Teyze, ben de geleyim." Testili teyze dedi:

"Sen de gel." Her ikisi yola düştüler. Az gitmiştiler ki, bir akrebe rastladılar. Akrep, testili teyzeye selâm verdikten sonra ona iyi dileklerini sundu ve sordu:

"Testili teyze, uğurlar olsun, nereye gidiyorsun?" Testili teyze dedi:

"Sonu hayırlı olsun. Fılan köyde falan beyin evinden şıra çalmağa." Akrep dedi:

"Teyze, ben de geleyim." Testili teyze dedi:

"Beyin malı az olmaz, sen de gel!" Bu defa üçü yola düştüler. Gittiler gittiler, sonunda çeşmeli bir yere ulaştılar. Onun yanında da bir kaç ağaç vardı. Hırsızlığa çıkanlar, biraz dinlenmek ve su içmek için ağaçların gölgesinde oturdular. Bu sırada yanlarına bir karga geldi. Testili teyze ve arkadaşlarına selâm verdi, sonra onların keyiflerini sordu. Testili teyzeye yüzünü döndü, dedi:

"Uğurlar olsun! Nereye gidiyorsunuz?" Teyze cevap verdi:

"Sonu hayırlı olsun. Fılan köyde falan beyin evinden şıra çalmağa." Karga bu sözü işitince, dedi:

"Teyze, ben de geleyim." Teyze yine cevap verdi:

"Haydi, sen de gel!" Dördü yola düştüler. Gittiler gittiler, sonunda bir yılanla ulaştılar. Yılan da onlar gibi birlikte yola düştü. Gittiler gittiler, sonunda günbatımı o köye ulaştılar. Beş yoksul hırsızın en büyüğü testili teyze, onları oturttu ve planlarını anlattı. Herkesin görevi burada belli oldu. Şöyle karar verdiler: Yılan ocağın başında gizlenecek. Ocaktan biri ateş almak isterse, onu sokacaktı. Sopa kapının önünde bekleyecek. Kim

içeri girip çıkacak olursa, onu vuracaktı. Akrebin görevi ise şuydu: Çakmak taşlarının arasında gizlenecek. Kim çakmak almak isterse, onu elinden sokacaktı. Karganın görevi ise, damın üstüne çıkıp, biri, içeri girmek istediğinde, sopaya haber vermektir. Yine biri başını kaldırıp diğerlerine haber vermek için bağırarak olursa, onun ağzına edecekti. Testili teyzenin görevi ise, küpten şırayı çalmaktır. Gece yarısı olunca hırsızlar yola düştüler. Gittiler gittiler, sonunda beyin evine ulaştılar ve planlarını uyguladılar. Beyin hizmetkârlarından biri bekçi idi. Bekçi, onların sıra çalmasını engellemeye çalışınca, yılan ve akrep onu soktu. Sopa başına vurdu. Karga ağzına etti. Testili teyze de şıraları lıkır lıkır testisine boşalttı.

İşleri bittikten sonra, kaçmağa koyuldular ve sağ selâmet köyün dışına çıktılar. Daha sonra, hep beraber şırayı paylaştılar.

Ancak, o sıra onlara yine bir şey getirmedir; çünkü onların memleketinin iktisadı iyi değildi ve yine çalmak zorunda kaldılar.

III. Halk Hikâyeleri

III.1 Şah İsmail Destanı

Biri vardı, biri yoktu, bir Şah Tahmas³⁰ vardı. Bu Şah Tahmas'a Hüdâ hiç çocuk vermiyordu. Birkaç yıl sonra Hüdâvend-i âlem, naz re niyaz ile ona bir oğul verdi. Rumelinde³¹ de bir Hacı vezir vardı. Onun da hiç çocuğu yoktu. Ona da Hüdâvend-i âlem, birkaç yıl sonra bir kız çocuğu verdi. Birkaç yıl geçtikten sonra veziri o ilden ihraç ettiler; vezir İran'a geldi. İran'a gelince, Şahın huzuruna gitti. Şah Tahmas onu aldı, -bir bağı vardı, onu oraya bıraktı. Vezir orada yaşamaya ve çalışmaya başladı. Vezirin kızı yavaş yavaş büyüdü, Şahın oğlu da - Şah İsmail³² büyüdü, medreseye gitti, orada ders aldı; daha büyüyünce kılıçta, ata binmede ustalaştı ve Hüdâ tarafından gelişti. Bir gün oğlan babasına:

"Ey peder, bana bir at ve kılıç ver, ava gitmek istiyorum" dedi. Babası da:

"Hiçbir sakıncası yoktur" dedi ve seyislere emretti:

"Gitsinler, nerede güzel bir at varsa oğluma getirsinler."

Hüdânın Şah Tahmasa oğul verdiği gün, atı da doğurdu; bir taycık dünyaya getirdi. O taycık, o günden bu güne yanına kimseyi bırakmadı. Ahırın kapısını kapatıp, yemini suyunu onun üstünden döktüler. Hiç kimse gidip ahırın kapısını açmaya cüret edemiyordu. Atın adını Kamertay koydular.

Şah İsmail büyüyünce at getirmelerini emretti. Hangi atı getirselers, Şah İsmail binince, beli kırılıyordu. Ona uygun bir at bulamadılar. Şah İsmail:

"Bunlar benim derdime deva değil" dedi. Bunun üzerine babası emretti:

"Oğluma derhal bir at bulunsun, yoksa bütün seyislerin başını keserim!" Bunun üzerine seyisler her yana dağıldılar. Sonunda seyislerden biri geldi, dedi:

"Ey kıble-yi âlem, selâm olsun! Ahırda bir taycık vardır, lakin hiç kimse ahırın kapısını açamıyor. Eğer şehzadenin kendisi açabilirse gelsin, kendi açsın. Ancak o, onun derdine deva olabilir, yoksa hiçbir şey!"

Nitekim, Şah İsmail gitti, ahırın kapısını açtı. Kapıyı açar açmaz, Kamertay bir kurşun gibi üstüne atıldı, onu öldürmek istedi. Şah İsmail kula-

ğına bir yumruk atınca, at sersemledi. Atın yelesinden tuttu, çekti kapıya getirdi, dedi, “güzel!” At, sırtına biner binmez rüzgar gibi fırladı. Şah İsmail:

“İşte, benim derdime deva bu attır!”, dedi. Sonra ona bir de kılıç buldular. Bu kılıcı hangi dağa vursalar, o dağı elmas gibi keserdi. Kılıcı aldı, atım da eğerledi ve sırtına atlayıp ava çıktı. Ava çıkınca, günlerden bir gün, oraya her gün gelen avlardan, bir ahunun izinden kovalıyordu. Bu dağ davarı –ahuya biz dağ davarı deriz-, sonunda kaçtı gitti, yolu babasının bağına düştü. Burayı Şah İsmail de bilmiyordu. Şah İsmail bağm etrafına gitti, her ne kadar dolandıysa da, bağm duvarından yukarıya çıkmayacağını anladı. Sonunda bir o yandan hamle yaptı, bir bu yandan, duvarı yıktı ve bağın içine girdi.

Gülizar Hanımın da -vezirin kızının, Şah İsmailden haberi yoktu, fakat hizmetçiler böyle birinin dünyaya geldiğini ona övgüyle anlatmışlardı. O da:

“Ya Rab! Bir gün olsun, şu Şah İsmailin şeklini şemalini göreyim. Bu kadar övdükleri adam acaba nasıl biridir?” diye merak ediyordu. Neyse, bunun yolu oraya düştü. Kamertayı bağın içine sürünce, hizmetçiler Şah İsmailin bağa girdiğini gördüler. Onu görünce:

“Ey bibi can! Bibi can! Şah İsmail bağa girdi!” dediler. Gülizar Hanım evine gitti, yedi kalemle süslendi.³³ Sonra, “Şah İsmaili getirin!” dedi.

Şah İsmail bağın içine gelip girince, Gülizar Hanıma birkaç kelime söyledi. Gülizar Hanımın gözü ise onun güzel yüzüne düştü; bir gönülden değil, yüz gönülden ona âşık oldu.³⁴ Şah İsmail de aynı şekilde. Şah İsmaille:

“Hey! Sen kimsin? Böyle gelmişsin?” diye sordu. Şah İsmail dedi:

*Kova kova bir ceyranımı yitirdim
Kova kova bir ceyranımı yitirdim
Yitirdim ve ben de buraya geldim
Hey azizim, geldim, ey!*

Birkaç kelime daha söyledikten sonra, Gülizar Hanım hizmetçilere emretti:

“Şah İsmaili derhal odaya getirin!” Şah İsmail odaya girince oturdular, birbirleriyle dertleştiler. Bir gönülden değil, yüz gönülden birbirlerine âşık oldular. Sonra Şah İsmail çıktı gitti. Ahusunu tutup yanında götürdü. Bunların artık sabır ve tahammülleri kalmadı; âşıklıkları beş gün, on gün, bir yıl sürdü.

Günlerden bir gün Rumelinden İrana padişahın birkaç adamı gelmişti. Bunlar, Hacı Vezirin gözüne ilişti. Birlikte sohbet ettiler ve gittiler, sonra şehrin içinde gezindiler. Şah İsmail de, avdan dönüyordu. Atı ise, bedevi bir attı; üstelik cesur ve yerinde durmayan bir attı. Bunlar, Şah İsmail hızla yanlarından geçtiği için, onun kim olduğunu anlayamadılar. Sonra arkasından sordular:

“Aaa, bu kim, yoksa Şah İsmail mi?” Kaynatası, yani şu kızın babası, dedi:

“Bu Şah İsmaildir.” Dediler:

“Bu senin damadın olacak adam hala damadm olmamış! Öyle gelip yanından geçiyor ki, hiç göze görünmüyor. Bu halde, seni hiç kaale dahi almaz. Kızını alıp seni de bu şehirden kovmasını ondan bekleyebilirsin. Henüz vakit erkenken, kızım al kaç.”

Nitekim, veziri aldattılar, ona öyle şeyler söylediler ki, kendisini yoldan çıkardılar. O da onların sözünü dinledi; akşam olunca eşyalarını toplayıp yükledi ve “ya Ali, medet!” diyip kızını aldı, Rumeline gitti. Ancak kızı işi öğrenince, sessizce hizmetçilerden birine:

“Ben gidiyorum. Şah İsmaili söyle, eğer beni seviyorsa, Rumeline gelsin” dedi.

Onlar gittikten sonra, Şah İsmail sabah ava çıktı. Eve dönünce, kendini sevinçle bağa attı, havuzun kenarına gitti, elini yüzünü yıkadı ve odaya girdi. İçeri girince Gülizar Hanımın orada olmadığını gördü, dedi: “Acaba Gülizar Hanım nereye gitti?” Sonra, hizmetçilerden biri:

“Gülizar hanımın başından geçenler şöyle” dedi, “Gülizar Hanımı geldiler, alıp götürdüler. Gülizar Hanım, ‘Eğer Şah İsmail beni istiyorsa, Rumeline gelsin!’ dedi, ‘istemiyorsa yolu açık olsun!’ ” Şah İsmailin buna canı çok sıkıldı, sonra babasının yanına gitti, dedi:

“Ey baba! Benim Rumeline gitmem gerekiyor.” Babası dedi:

“Hele bir anlat bakalım, nedir mesele?” Dedi:

“Durum böyle böyledir.” Babası dedi:

“O halde iki ordu göndereyim.” Şah İsmail cesur idi, onun güçlü pazuları vardı. Asker onun nesine gerek, kendine güveni vardı, dedi:

“Hayır, ben tek başıma Gülizar Hanımı getireceğim.” Babası her ne kadar asker yollamada ısrar etti ise de o, “hayır!” dedi. Şah İsmail, atını eğlerdi, hazırladı, savaş giysilerini giydi, kılıcını, gürzünü ve atını güzelce aldı –biraz da para pul, mücevher ve bu gibi şeyler, sonra tek başına Rumeline yola çıktı. Az gitti çok gitti, gece gündüz bu yolu keyifle gitti. Kamertay onun dilinden, o da Kamertayın dilinden anlıyordu. Tanrı onu öyle yaratmıştı ki, dünyada eşi benzeri yoktu. Kamertayı da öyle yaratmıştı ki, bütün atların başı idi. Nihayet, az gitti çok gitti, bir saray binasına yetişti, baktı; o, çölde öyle yüksek bir bina idi ki, başını ne kadar kaldırsan da, ucunu görmen mümkün değildi. O kadar yüksekti. Bu bina ve şehir acaba kime aitti? Bunların sahibi yedi kardeş idi: Biri Hasan, biri Hüseyin, biri Haydar, biri Safdar, biri Esad, biri de Ekber’di.³⁴ Bu yedi kardeşin bir de kızkardeşleri vardı. Onun dünyada eşi benzeri yoktu; Peri Hanım, dünyaya tek gelmişti, eşi enderi yoktu. Aya güneşe der ki: “Sen çıkma, ben geleyim!” Kısacası, Peri Hanım, bu sarayda oturmakta ve kardeşlerinin yolunu gözlemekteydi. Kardeşleri de –bu yedi kardeş, savaşa gitmişlerdi. Bir yıldır savaşa idiler. Peri Hanım hizmetçilerle yalnız kalmıştı.

Nitekim, Şah İsmail bu saray yapısına doğru gider; bu yandan bakar, o yandan bakar, hayır!, bu yapının duvarları kesinlikle yıkılacak gibi değildir. “Ey Allahım!” der, “bu bağa, ya da bu büyük yapıya gireyim, bir dinlenip demimi alayım, bir su içip yemek yiyeyim, sonra da sessizce çıkıp gideyim.” Her ne kadar gücünü denese de, bakar; imkânı yok. Bu yapının altından da bir arkın suyu akarmış. Şah İsmail arkın kenarında oturur, bu sudan habire binanın duvarına su serper; sonra gürzünü havadan öyle indirir ki, burada duvara birkaç kelime söyler:

Gürzümü havadan indiririm

Gürzümü havadan indiririm

Tılsım olsa smdırırım

Saray senden ey, yol isterim

Yol isterim, yol isterim

Burada birkaç kelime söyledikten sonra gürzünü havadan indirir. Duvar nem çektiğinden ötürü, vurur, duvarı yıkar ve sonunda bu bağm içine girer. Duvarı öyle yıkar ki, duvar toz topraktan tanınmaz hale gelir. Şah İsmail, Kamertayı çimenlerin içine bırakır, kendisi bağa girer. Havuzun kenarında güzelce ekmeğini yer, çayını içer, oraya uzanır. Sonra, hizmetçilerden biri havuzun kenarına su almaya gelir, bakar ki, “Aman Allahım!”, bağın içine öyle bir at girmiş ki, ata bakmak mümkün değil. Allah öyle yaratmış ki, nasıl demeli? Allah onu boş günde yaratmış. Nitekim, hizmetçi, atı düşünür, der ki: “Ey Allahım, bu at böyle ise, sahibi kimbilir nasıldır?” Böyle sessiz sedasız düşünürken, çayırda bir gencin yattığını gördü. Orda öyle bir genç yatıyordu ki, sanki aya ve güneşe, ‘Sen çıkma, ben çıkayım!’ diyordu. Bu oğlanın boyuna posuna, güzelliğine bakmak mümkün değildi. Ay dahi onu görünce utanır, onun gençliğine ciğeri yanardı. Nitekim hizmetçi, birden ordan geri dönüp kaçar, der ki:

“Peri Hanım -Bibi can! Bağa öyle biri girmiş ki, onu ne kadar övsem azdır.” Peri Hanım der:

“Yalan söyleme!” Hizmetçi der:

“Hayır!” Peri Hanım: “Eğer... o ben... benden de güzel mi?” der. Hizmetçi:

“Evet” der, “sen onun yanında hiç kalırsın.” Peri Hanım dedi:

“Hey! Böyle sözler konuşma. Pekâla, benden de üstün mü?” Hizmetçi:

“Sen onun yanında hiç kalırsın, o senden kesinlikle üstündür” dedi. Peri Hanım:

“Eğer benden üstün ise, seni ödüllendireceğim; fakat onu yüreğim tutmazsa, seni kırbaçlatacağım” dedi. Bunun üzerine hizmetçi:

“Pekâla” der. Peri Hanım:

“Git söyle, gelsin!” der. Hizmetçi, Şah İsmaili çağırmağa gidince, Peri Hanım da birkaç kalemlle kendine süs verir; evde aynı bir aya benzemiştir. Şah İsmail ise tozu toprağı ile, çarığı sopası ile, üstünde her ne var ise, yorgun argın sallanarak gelir, eve girer. Ayağını basar basmaz gözü evinde oturmakta olan Peri Hanıma düştü. Peri Hanım da öyle şaşırdı ki, toz toprak içindeki Şah İsmaille bakakaldı. Öyle ki, dili ağzına, yüreği ağzına geldi. Nitekim, Peri Hanım ile Şah İsmail burada birbirlerine âşık oldular.

Şah İsmail geldi, burada birkaç gün kaldı; onu orada sakladılar.

Nihayet, günlerden bir gün postacı, Peri Hanıma, kardeşlerinden bir mektup getirdi, dedi:

“Peri Hanım, sana kardeşinden mektup geldi.” Peri Hanım mektubu okumak için aldı; içinde küçük kardeşlerinin öldüğü yazıyordu. Ağlamaya başladı, gözlerinden sel gibi yaş dökülüyordu. Şah İsmail onun yüzüne baktı, “hey, sana ne oldu?” dedi. Peri Hanım konuşmadı. Bunun üzerine Şah İsmail tarım alıp birkaç sözle ona sordu:

*Kız, ey sana ey, ne oldu,
Sağır mısın, ey, dilin yok mu, hey dilin yok mu?
Hey, böyle gama düşmüşsün.
Kız hey, sana ne oldu?
Sağır mısın, ey, dilin yok mu, hey dilin yok mu?
Bağda bülbülün mü öldü, canın mı öldü?
Yoksa sağır mısın, ey, dilin yok mu?*

Birkaç kelime söyler, sonra bakar ki, kesinlikle konuşmuyor. Hiddetlenip kalkar, der:

“Peri Hanım, benimle konuş! Konuş, konuşmazsan, bir tokat atarım kulağının dibine, işin biter, ben de giderim.” Peri Hanım korkar, der:

“Durum şöyle: Benim yedi kardeşim vardı; onlar savaşa gittiler. Biri ölüme gitti. Ondan ötürü ağlardım. Sen üzülmeysin diye, sana söylemedim.” Şah İsmail dedi:

“Neredeler...savaşa nereye gittiler? Ben onlara yardım etmeğe gideceğim.” Peri Hanım da kabul etti, dedi:

“Eğer böyle biri isen, onların yardımına gidersen, kardeşlerimi kurtarıp, alıp getirirsen, ne ala!” Bunu der ve gider. Şah İsmail de gidecekti, ancak gözünü Peri Hanımdan ayırmıyordu, dedi, “gidiyorum.” Gitmek isteyince, Peri Hanımla birkaç gün daha kaldılar. Şah İsmail dedi:

“O kardeşlerinin adını bana söyle!” Adlarını söyler. Şah İsmail geldi, Kamertay’a da bindi, savaş giysilerini giydi, atlandı gitti. Yarı yolda dedi: ‘Eyvah! Ben savaşa gidiyorum. Ya gidip de bu savaşta ölürsem! Peri Hanımla doyuncaya dek aşk yapmadım. Hani döneyim onunla belki bir...’ Döndü geldi, “Peri Hanım!” dedi, içinden, ‘neyi bahane etsem de, gidip

desem?’ dedi. Peri Hanım da köşkte oturmuş dışarı bakmaktaydı. Oğlanın dönüp geldiğini görünce, dedi: ‘Hey, bu adam korkak biri imiş; gitmemiş, korkup, geri dönmüş.’ Şah İsmail geri dönünce dedi:

“Peri Hanım, senden birşey öğrenmek istiyorum. Bu yollardan hangi birine gideceğimi senden öğrenmeliyim,” dedi. Bu bahaneyle ondan bir öpücük almaya geldi. Ondan bir öpücük alacağı zaman, ağzını onun ağzına koyar; bir gece gündüz çeker. Şah İsmail dedi:

“Bu gerçek bir öpüş olmadı.” Peri Hanım dedi:

“Hey, senin evin yansın! Sen... daha bu öpüş bir gece gündüz sürmedi mi?” Şah İsmail dedi:

“Uyku benim sınırdır, bizde âdet böyledir.” Peri Hanım, ‘iki öpüş daha alsa, dört gece gündüz çekecek. O zaman da kardeşlerimin hepsi ölmüş olurlar,’ dedi. Nitekim Şah İsmail, iki öpücüğünü de aldı ve ordan yeniden çıktı gitti. Yeniden dedi: ‘Eyvah, ben onunla güzel bir aşk yapmadım.’ İkinci kere döndü geldi. Dönüp gelince Peri Hanım içinden dedi: ‘Hayır! Bu tembel bir adam. Bu benim başıma külahı ters giydirir. Yine gitmemiş.’ Geri döndü, geldi, dedi:

“Peri Hanım, bu yollardan hangi birinden gideceğimi senden öğrenmedim.” Peri Hanım yolları söyledikten sonra, bu yine gitti. Sonra yeniden döndü geldi, dedi:

“Kardeşlerin nerededir?” Birkaç gün bu, ondan habire öpücük almak için gitti, geldi. Her öpüş yine iki gece gündüz -bir gece gündüz çekti. Nitekim, bu birkaç gün uzadıkça uzadı, sonunda bir gün dedi:

“Kardeşlerinin adları nedir?” Peri Hanım kardeşlerinin adlarını söyledi:

“Hasan, Hüseyin, Haydar, Safdar, Asad, Ekber, küçüğü Kamber.” Ölümüne giden işte bu Kamber’dir.”

Nitekim, Şah İsmail öpmeye doydum, onunla yüreği hoş oluncaya dek güzelce aşk yaptı, öpücüğünü aldı. Sabah yerinden kalkınca silahlandı, atını eğlerdi ve sağlamlaştırdı. Silahlarını, tarını, tüfeğini aldı ve güzelce bu... atın beline öyle bir zevk ve şevk ile, öyle bir heybetle bindi ki, atı sanki bir rüzgâr gibi uçuyordu. Sonunda bir bulağa ulaştı. Burada zevkinden, yiğitliğinden -nesinden?- gayretinden ata bir türlü su içirtmedi. At ağzı ile su içmek istedi. Şah İsmail keyfinden onun demek istediğini anla-

madı. Ata bir kırbaç vurdu, at hızlandı. At bir kaç adım o yana gittikten sonra, içinden dedi: 'Hey, Şah İsmail bir kız yüzünden bana su içirtmiyor. Bunun için mi onu gidip savunayım?' Topalhyormuş gibi yaptı, nitekim, 'gitmiyorum, gitmiyorum,' dedi. Şah İsmail, ona ne kadar naz ve hile yap-sa, yalvarsa daftı, hayır! Nitekim, atı yola salıncaya dek, binbir hile ve ri-caya başvuru. Ta ki, "senin nalını altından yaparım, beni burada utandır-ma", diyince, at yürümeğe başladı. At yola düştü ve gittiler.

Şah İsmail gitti gitti, bir dağın başına ulaştığında, gece oldu. Bu gece, dağın başında kaldı, dua etti, namaz kıldı, dedi, 'ey Hüdâ, ey Ali, ben şi-iyim, biricik Hüdâ'nın kuluyum. Eğer beni burada utandırmaz, kurtarır-san, sonunda sana bundan daha çok ibadet ederim, bundan daha çok ey Hüdâ, sana yönelirim.' Nitekim burada yatar. Yatınca, Hüdâvend-i âlem ona öyle bir güç verir ki, yerinden kalkıp bir nara atsa, dağın hepsi toz olurdu. Nitekim, sabah buradan kalkınca, baktı, oh! öyle şen ve sevinçli idi ki, öyle heybetli idi ki, bir nara çekse, bu dağların hepsi sarsılırdı. Şah İsmail, bir sıçrayışta Kamertayın beline bindi. Meydana çıkınca, savaşan-ları gördü: İki kardeş ellerinde bir tabut tutarak gelmekte, dört beş kardeş de savaşır-lar. Birden Kamertay kurşun gibi askerlerin üstüne atıldı. Aske-rin içine düşünce, hepsini karınca ve çekirge gibi üstüste yere yatırdı. Şah İsmail kılıcıyla hepsini kırdı, sonra bu yana geldi. Gençler toplandılar ve kardeşler geldiler, dediler:

"Ey genç! Sen kimsin ki, bize yardım ettin, bizi kurtardın?" Şah İsmail der:

"Şimdi gelin, size olanları anlatayım." Bunlar geri dönmek isteyince, geldiler, çadır kurmuşlardı-, çadırlarına geldiler. Kardeşlerinin cenazesini aldılar, memleketlerine götürmek için iyice bağladılar; sonra atm üstüne tahtalarla yerleştirdiler ve onu da alıp gittiler.

Geri döndüklerinde Peri Hanım, 'Şah İsmail gitti, ey Rab, geri döner mi, dönmez mi?' diye, gece gündüz gözlerinden yaş döküp ağlamaktaydı. Nitekim, köşk binasının üstüne çıkmca, ooo! kardeşlerinin geldiğini gör-dü, baktı, dedi:

"Ya Rab! Acaba Şah İsmail de aralarında mıdır?" İyice baktıktan son-ra hizmetkârlarına:

"İçinde boylu poslu görünen biri var, bu kesinlikle Şah İsmail olmalı!"

dedi. Yakına geldiklerinde, Şah İsmailin de aralarında olduğunu gördü. Peri Hanım, kardeşlerini sevice karşıladı. Kardeşlerinin yüzünü öptükten sonra, onlara “hoş geldin”, dedi. Şah İsmail de, kardeşleri onu tanımadığımı, görmediğini sansınlar diye göz kırptı ve işaret etti. Nitekim, kardeşlerinin burada günlerce onunla seviştiğinden haberi yoktu. Evet, onlar oturduktan sonra, Şah İsmail kalktı, avlunun içine gitti, öyle düşünceye daldı. Sonra gitti bağın içinde dinlendi. Kardeşler birbirleri ile tartıştılar.

“Peki, bizim imdadımıza yetişen bu genç nereden çıktı karşımıza? Haydi, bunun kim olduğunu ve olabileceğini düşünelim. Eğer Hüdâvend-i âlem bunu aynı gün yoktan var etti ise, şimdi kaybolmuş olması gerekirdi. Ancak o, hala zahirdi.” Nitekim kardeşler baş başa verdiler:

“Pekâla, biz buna ne yapalım, ne hediye verelim? O bizi kurtardı”, derler. Biri dedi:

“Pekâla, getirin, buna bir kılıç verelim.” En küçükleri aldı dedi:

“Sevgili ağabey, ona bir kılıç verelim ki, dünyayı dolaşsak, onun kılıcı gibi bir kılıç bulunmasın. Eğer gitsek, dünyanın altını üstüne getirsek, bunun atı gibi bir at bulamayız. Onun çizmelerini mi dersin, dizbağlarını mı, kolbağlarını mı dersin, giysilerini mi, silahını mı dersin, atı ile kılıcını mı, hiçbirisi ne bizim tezgahımızda ne de başka bir memlekette bulunur, onlardan üstüdür. Bizim tezgahımızda derdimize çare, yalnız bir kızkardeşimiz vardır. O halde kızkardeşimiz, onun hediyesi olsun, Eğer olmazsa, hiç birşey derdimize deva olmaz.” Kardeşleri dediler:

“Eyvallah, barekallah, bunu fena demiyorsun, çok güzel! Eğer kızkardeşimizi kabul ederse ne âlâ, kabul etmez ise, boynumuz bükük kalır.”

Nitekim, Şah İsmail ile Peri Hanım geldiler, oturdular. Baş başa verip Peri Hanım’a düşündüklerini söylediler. Peri Hanım kabul etti. Sonra kardeşleri, onların bir kaç gün önce birbirleriyle aşk yaptıklarını ve birlikte olduklarını anladılar. Peri Hanım onu kendilerine yardım etmesi için göndermişti. Nitekim, burada birkaç gün düğün yaptılar ve bunları el ele tutuşturdular. Akşam yatmağa gidince, Şah İsmail kılıcı yatağın ortasına koydu ve dedi:

“Peri Hanım, sen o yanda, ben de bu yanda. Benim elim senin tarafa gelmesin. Ben muradıma varmadıkça sana elim değmesin.” Peri Hanım ondan şüphelendi. Sabah uyanınca, bağda kızgınlıkla dolaştı. Kardeşlerine az çok durumu anlattı. Onlar gittiler, Şah İsmaille konuştular, dediler ki:

“Ey, Şah İsmail, kible-yi âlem, selâm adınıza! Sana ne oldu? Bize derdini söyle, bilelim! Şah İsmail dedi:

“Benim durumum şöyle: İlkın Gülizar Hanıma âşık olmuştum. Böyle böyle ordan buraya geldim. Sonra, âşık olduğum bu kıızı götürdüler. Gök yere, yer de göğe degecek olsa, dönüp Rumelinden Gülizar Hanımı alıp getirmeliyim.” Kardeşleri:

“Ne diyorsun? Rumeli mi? Sen herhalde Rumelinin bütün illerden vergi kestiğini duymamışsın! Rumeline gitmeyi daha kimse başaramadı. Sen bir kişisin ve Rumdan tek başına bir kıız mı getireceksin?!” derler. Şah İsmail der:

“Evet!” Bunun üzerine:

“Pekâla,” derler, “biz birkaç kardeş hazırlanalım, asker çekelim” Şah İsmail dedi: “Hayır!” Her ne deseler de, o:

“Ben tek başıma gideceğim,” dedi. Geri geldiğinde Peri Hanım öyle incinmişti ki, gece gündüz ağhyordu. Şah İsmail der ki:

“Peri Hanım, üzülme! Ben Rumeline gidiyorum. Dönersem, senin ve Gülizar Hanımın yüzünü güldürürüm! Ben vefasızlık etmeyeceğim, böyle bilesin. Şayet ölmüşsem, geri dönmemişsem, o halde, herkes kendi yoluna! Şimdi farzet ki; sen benim eşimsin ve ben yolculuğa çıkmışım, döndüm döndüm, dönmedim, yürü.”

Şah İsmail birkaç gün yol gitti, az gitti çok gitti, bir yer diyeyim, yani memleketin birinde biri vardı, bir kimse, bir kıız vardı. Çocuklardan hiç biri onun daha kıız olduğunu bilmiyorlardı. Erkek gibiydi, fakat, bu açıkça çok yiğitti, adı ise, Arap Zengi idi, ona Arap Zengi derler idi. Şah İsmail gideceği zaman kardeşleri dediler:

“Pekâla, mademki gidiyorsun, sana yolu tarif edelim.” Şah İsmail der:

“Söyle!” Yolu ona gösterdikten sonra derler:

“Burdan gideceksin gideceksin, bir dörtyola kavuşacaksın. Bu dörtyolun birinden gidersen ölüme gidersin, diğerinden gidersen canlı, sağ çıkar-sın. Şah İsmail der:

“Pekâla!” Birkaç gün gittikten sonra yol ikiye ayrıldı. Orada, ‘bu iki yoldan bu tarafa gidersen ölüme gider, ölüme taraf yoldan gidersen, tehlike yoktur’ diye, ölüme doğru giden yoldan gitmesini söylemişlerdi. Şah İsmail dedi:

“Ben şu ölüme giden yoldan gideyim, bir göreyim nasıl bir yerdir, ölüme mi yol alacağım?” Oradan gitti. Şah İsmail, bu yola birkaç adım atınca, evet, beş tane acaip garip şey gördü. Birkaç gün yol aldıktan sonra, baktı ki; aman Allah! Bir adamı ağaca bağlamışlar. Adamın eti öyle kurumuş, etinden geriye birşey kalmamıştı. Biraz daha ilerleyince bir baş gördü. Biraz daha gidince, baktı ki; etler sanki tepe olmuştu (?) Gitti gitti, bir saraya ulaştı. Bir de baktı ki; bu sarayın tümü baştan sona dek kafatası ile hazırlanmış. Bunlar oradan gelip geçen ve Arap Zenginin elinden kurtulamayan pehlivanların kelleleriydi. Bu kızın muradı; kim onun sırtını yere getirirse, onu almaktı. Henüz kimse onun sırtını yere getirememişti, herkesi yenmişti.

Nitekim, Şah İsmail saraya ulaşınca, atını öyle bir öfkeyle sürdü ki, sarayın içine girdi. Atı bıraktı, saraya girdi, attan aşağı indi ve dışarda elini yüzünü yıkadı. Arap Zengi de o an ava çıkmıştı. Vezir vekil onun başına dikildi, dedi:

“Hey, sen kimsin?” Şah İsmail onun her iki kulağından tuttu çekti. Bütün devleri saraydan çıkardılar, Arap Zengiye doğru gittiler. Arap Zengi de avdan geliyordu. Yolda onu karşıladılar, dediler:

“Sevgili Arap, bağımıza öyle biri girdi ki, senin öyle her yiğidi öldürebilecek pehlivan olmadığım iddia ediyor. Şimdiye dek böyle birini görmedik.” Şah İsmail gittikten sonra, bunu Arap Zengiye söylerler. Arap Zengi der:

“Böyle birinden benim haberim yok.” Derler:

“Gerçekten, onun hakkında ne söylesek azdır.” Sonra, Arap Zengi oradan çıkıp atına bindi, atını öfkeyle sürdü, sonra bağın içine girdi, gözü oradaki ata ilişti. Şah İsmail bu arada... - devlerin hepsi kaçmıştı -, gitti, bütün odaları gezdi, dedi, ‘hani, bakayım, belki yiyecek ekmek falan bulurum, acıktık.’ Gitti, bütün odaları gezdi, dolaştı. Gerçekten de paraları pulları tepe gibi yığmışlar, içi hazinelerle dolu idi. Birazdan Arap Zengi gelmeliydi. Yemek getirdiler, oturdular. Şah İsmail güzelce bunları yedi, bir lokma ekmek kopardı ve yemeğini yedi. Bir sofraya daha kurdular, gözü bu sofraya ilişti, dedi, ‘Benim babamın tezgahı bunun yanında hiç kalır. Dün-yada böyle bir sofraya görmedim.’ Bu sofrayı da aldı, atın heybesine soktu, sonra yerine oturdu.

Evde öyle tek başına uyurken, Arap Zengi geldi. Vezir vekil, nökerler ve askerlerle birlikte geldi. Arap sessizce atından indi ve odaya girdi. Odaya girince, beh! gözü ona ilişti. Gözü ona düşünce, yüreğinden ecelinin bu oğlanın elinden geleceğini geçirdi. Yine içinden dedi, ‘nitekim, o diğer yiğitlerden üstündü. O kendisinin yanında hiç kahrıdı’. Akşamleyin onu ziyaret etti, ağırladı, ona ekmeğini, çayını verdi. Sabah kalkınca, yine ekmeğini çayını verdi, güzelce atını tımarlattı, nökerlere atını ahıra almalarını emretti. Bunu böyle güzelce yaptı.

Arap Zenginin bir meydanlığı vardı. Buraya gelen her pehlivana, “buradan uzaklaş!” derdi. Şah İsmail bu meydana giden yolu sordu. Yemekten sonra gitmek için acele etti. Dediler:

“Pehlivan, burası bir meydanlıktır. Mertlik, burada kendini gösterir.” Şah İsmail burada gördüğü bina karşısı da korkudan kendinden geçti... Sonunda onu güzelce alırlar arkalarına(?). Sonunda Şah İsmail kalktı, atma bindi ve eşyalarını aldı, yola düştü, gitmeden vedalaştı....(?) Dediler:

“Yolun açık olsun! Ey genç, bu yoldan doğru böyle git, bir abadan yere çıkarsın.” Şah İsmail gitti. O gidince, Arap Zengi hızla silahlandı, atına bindi, siyah giysilerini yüzüne nikap vurup geldi. Meydanlığa ulaşınca onun önünden çıktı, dedi:³⁵

“Ey genç, çok hoş geldin! Kademin göz üstüne!³⁶ Ekmeği yedin, afiyet olsun, ancak sofrayı³⁷ geri ver, ondan sonra git!” Şah İsmail de dedi:

“Efendim? Sofra mı, hani nerede?” Arap Zengi dedi:

“O sofrayı ver ve öyle yoluna git!” Şah İsmail dedi:

“Hayır!” Arap Zengi:

“O senin annenin hayali, burada öyle şeyler yoktur” der, “burda yer-sin ve bac verirsin, ancak bac almak yoktur.” Şah İsmail şüpheye düştü, dedi:

“Hey, etmek yerken boğazımdan bir lokma geçmedi. Sofranıza hiç el sürmedim. Öyle diyorlar ki, hayret birşey! Bu nasıl bir sofraya ki, bir defada sofrayı yemişim, ki halâ bitirememişim?” Bu sözler Arap Zengiye öfkelen-dirdi, dedi:

“Ey genç! Yola gel! İntikam al, ya da ben intikam alayım. Yola gel, bac ver, ya da ben bac alırım.” Bunun üzerine savaşımaya başladılar. As-

ker bu meydanlıkta, bir kenarda dura dursun. Atlarıyla savaştılar, sonra Arap Zengi, Şah İsmail:

“Önce sen kendini savun!” dedi. Şah İsmail kendini savunmak için atını bir o yana çevirdi, bir bu yana. Gürzünü Arap Zengiye indirince, kesinlikle sarsılmadı. Arap dedi:

“Pekâla, şimdi sıra bende.” Arap Zengi, Şah İsmail vurmak için gürzünü bir o yandan indirdi, bir bu yandan. Şah İsmailin dilinden anlayan atı onunkine göre daha iyi ve çevikti. Arap Zengi, gürzünü havadan indirince, Şah İsmailin atı çifte atar, ardından gürzü düşer. Yerde, toz toprak içinde kimse görünmüyordu. Arap Zengi sandı ki, -Şah İsmail gürzle öyle vurunca, yere gömüldü, yerle bir oldu, yok oldu. Sonra, tozlar o yana bu yana dağılınca, baktı ki, Şah İsmail önünde, dedi:

“Ey, genç! Sen hâlâ yaşıyor musun?” Şah İsmail dedi:

“Nereye gideceğim ki?” Arap Zengi dedi:

“Sana vurduğum o gürzü hangi dağa vursaydım, şimdi unufak olmuştu. Sen nasıl oldu da ölmedin?” Şah İsmail dedi:

“İşte, gördüğün gibi buradayım.” Arap Zengi yine vurdu, bu öyle kalakaldı. Yine at üstünde bir süre savaştılar. Sonra akşam oldu, çıraları getirdiler ve dışarıyı aydınlattılar; o akşam da savaştılar. Şah İsmail der:

“Ey genç, biz şimdi birbirimize düşmanız, fakat bu atlar hayvandır. Onların ne suçu var? Yazık günah, onları çözüp serbest bırakalım, yerde kendimiz yaya savaşılm.” Arap Zengi dedi:

“Zararı yoktur.” Onları serbest bıraktıktan sonra yaya savaştılar. Şah İsmail baktı; Arap onu ortadan kaldıracak. Aklına bir rekat namaz okumak, ibadet etmek geldi. Kendini kurtarması için Allaha dua etti. Arap Zengiye:

“Ey yiğit, ey pehlivan, bana iki rekat namaz kılmaya izin verir misin?” diye sordu. Arap Zengi dedi:

“Hey! Zora gelince, müslümanların akıllarına namaz gelir.” Nitekim Şah İsmail der:

“Pekâla, bu bizde gelenektir. Biz Allahı severiz. Her işte Hazreti Ali’yi yad ederiz, namazımızı terk etmeyiz.” Şah İsmail geldi, namaza durdu, dedi:

“Ya sevgili Ali, ey biricik Allahım! Eğer beni burada utandırmak iste-

miyorsan, haydi buradan kurtar, yenilmeyeyim, muradıma varayım.” Nitekim, Şah İsmail burada namazını kıldı, başını yere koydu. Namazı bitip, başını kaldırmak istediğinde, Tanrı tarafından ona bir güç, bir kudret, güç kuvvet verildi.³⁸ Şah İsmail başını yere koyduktan sonra, dedi:

“Eğer başımı yerden kaldırır, bir nara çekersem bu dağların hepsi yerle bir olur.” Sonra, başını yerden kaldırdı, kalktı, kemerini, kolbağını kuşandı, kendini savaşa hazırladı. ‘Ya Ali, yetiş!’ dedi, ‘kim bu kemeri yakalarsa senin gücünle tutsun.’ Nitekim, o gün birbirlerine girdiler. Şah İsmail onu kemer ile öyle yakaladı ki, ‘ey Ali!’ dedi ve onu bir eli ile tuttu, yukarı kaldırdı. ‘Ya Ali!’ deyince, (orada bulunan) bütün askerlerin ve insanların gözleri açık kaldı. Sonra onu yere yatırdı koydu, göğsü üstüne oturdu ve vurmak için hançeri çıkardı. Eliyle arkasına vurduktan sonra, Şah İsmail dedi:

“Ey pehlivan, yüzündeki örtüyü kaldır!” Örtüyü kaldırıncı, dedi:

“Ama, bu kız!” Göğsünü açtı, baktı, kız, dedi:

“Bak hele, sen öyle birisin ve bu tür hünerlerin var!” Arap Zengi dedi:

“Pekâla, şimdiye dek sırtımı kimse yere getirememişti. Karar verdim; sırtımı kim yere getirirse, kısacası onun olacağım.” Bunun üzerine, ikisi oradan kalkarlar. Sonra Şah İsmail:

“Giysilerini getirin!” der. Arap Zengi ise:

“Benim şimdiye dek kız olduğumu kimse bilmez” der. Nitekim, döndüler, eve gittiler. Yüz yüze gelip burada nişanlanırlar ve birkaç gün kalırlar. Şah İsmail başından geçenleri ona anlatır:

“Benim başımdan geçenler şöyle; Gülizar Hanımı getirmem gerekir. Nitekim, Peri Hanım da şöyle şöyle biridir” diye, her şeyi ona anlatır. Bunun üzerine Arap Zengi der:

“Eğer istiyorsan, onu gidip Rumelinden getirelim, ancak; eğer benim hilemi öğrenirlerse, eğer bunu onlara anlattırsan, artık hiçbir vergi vermez.” Böylece düşüncesini açıkladı. Sonra otururlar, dinlenirler ve aralarında anlaşırırlar. Arap Zengi dedi:

“Ey yiğit, eğer beni seviyorsan, gidelim, Rumelinden kızı birlikte getirelim. Yoksa, git söyle, benim hilemi duysunlar!” Şah İsmail oradan uzaklaştı. Arap Zengi dedi:

“Geri dön! Yoksa, artık kimseden korkmazlar. Eğer korkarlarsa ben-
den korkarlar, yoksa artık hiçbiri vergi vermez.”

Rumeli’nde ise, Gülizar Hanımı Çolak Murat’a, şahın oğluna vermek isterler. Bu öyle bir oğlandır ki, kimsenin yüreği onu kaldırmazdı. Kız da onu hiç istemez, gece gündüz ağlardı, dedi: ‘Şah İsmailden de bana hiç haber gelmedi.’ İrandan da orada bir kişi, bir çoban vardı. Bu çoban da dışarda ney çalarak ağlardı. Çünkü, Şah, kızını Çolak Murat’a verecekti. Gittiler, yola düştüler. Arap Zengi dedi:

“Ben de geleyim.” Şah İsmail dedi:

“Haydi geliyorsan gel!” Her ikisi yola düştüler, silahlandılar, atlarını eğlerdiler, bindiler, ‘ya Ali, medet!’ dediler, gittiler. Arap Zengi de nitekim, müslüman oldu, Şah İsmailin dediği herşeyi tekrarladı. Oradan gittiler. Az gittiler çok gittiler, birkaç gün yol gittiler, bir çobana ulaştılar. Baktılar; bu çoban acı acı ney çalıp ağlıyor. Şehirde ise, öyle bir şenlik, öyle bir aydınlatma var ki, aman ne güzel! Çobana doğru gittiler, dediler:

“Ey genç, niye ağlıyorsun? Bu şehirde neler oluyor?” Çoban dedi:

“Ey genç, hiç sorma, nitekim, benim derdim çoktur.” Dediler:

“Zararı yok, söyle. Belki derdine deva buluruz.” Sonra çoban dedi:

“Ben İranlıyım. Bir Şah İsmail vardı, bizim padişahımızın oğlu idi. Onun karısı Gülizar Hanımı kaçırıp götürdüler, Çolak Murat diye birinin eline verdiler.” Şah İsmail dedi:

“Pekâla, sen kimsin?” Çoban dedi:

“İranda bana falan filan kimse derler.” Sonra dediler: Pekâla!.... gel, bin ata, gidelim! Gittiler, bir at da çobana buldular. Her üçü ata binip gittiler. Şehrin kenarında yaşlı bir kadının evine ulaştılar, yavaşça kapısına vurdular. Kadın geldi, kapıyı açtı. Dediler:

“Ana, bize sığınmak için, bir gecelik yer ver!” Kadın dedi:

“Ne karşılığında?” Dediler: “Ana can, bizim hiç birşeyimiz yok, evimiz filan yok.” Şah İsmail yavaşça biraz para çıkardı, bir kısmım bıraktı. Kadın:

“Hey, bu ne parası?” dedi. Kimi görsen, onun için ‘parayı görünce dili açılır,’ demişlerdi. Bunun üzerine parayı gösterdiler. Kadın dedi:

“Tabi, tabi yer var, gelin, hoşgeldiniz! Gelin, oturun!” Onları ağırladıktan sonra, dediler ki:

“Ey nine! Bizim durumumuz böyle böyle: Buraya Gülizar Hanım için geldik.” Şah İsmail Gülizar Hanıma gitmek istedi, yüzüğünü bu kadına verdi, dedi:

“Bunu Gülizar Hanıma ulaştır.” Nitekim, kadın gitti, saray kapısının bu yanından vurdu, o yanından vurdu, fakat onu içeri bırakmadılar. Döndü geldi. İkinci defa onu yolladılar. Gitti, dedi ki:

“İşte gidiyorum, benim Gülizar Hanımla işim vardı.” Kadın gittikten sonra, Gülizar Hanımla ne işi varsa, bu sözü Gülizar Hanımın kulağına ulaştı. Gülizar Hanım, ‘bu yaşlı kadın acaba benden ne istiyor? Hiç kimse buralara gelmez,’ dedi. Sonra, “söyleyin, gelsin,” diye emretti. Ona yol verdiler. İçeri girdi, yavaşça yüzüğü Gülizar Hanıma verdi. Gülizar Hanım, Şah İsmailin yüzüğünü görünce çok sevindi, derhal onu elinden aldı ve kendi yüzüğünü kadına verdi, dedi:

“Bunu Şah İsmaille götür.” Kadın onu aldı, Şah İsmaille getirdi. Gittiler, silahlarını hazırladılar. Şah İsmail geldi ve kadından ona ulaşmak için ne yapılması gerektiğini öğrenmesini istedi. Gülizar Hanım dedi:

“Ona haber ver, beni ata bindirdikleri filan gün, her ne olursa olsun, beni savunsun!” Kadın geri geldiğinde bunları ona anlattı.

Nitekim, Şah İsmail rahatladı, Şah İsmail, çoban ve Arap Zengi hazırlandılar; balta, kılıç, gürzlerini, atlarını, silah ve eşyalarını hazırlayıp meydana beklediler. Heey! Çolak Murat da ata öyle binmiş ki, hem de nasıl! Meydanda hızla, bir o yana gidiyordu, bir bu yana; atı sanki yürüyüşteydi. Arap Zengi öyle bir hızla gitti ki, Çolak Muradın başını kılıçla şak diye kesti, ikiye böldü; bir parçası atın bu yanına, diğer parçası o yana düştü. Sonra dedi:

“Şimdi her parçayı şehrin iki kapısına at!” Herbir parçasını şehrin bir kapısına attılar. Sonra bu gelini getirip meydana çıkardılar. Arap Zengi bu yandan öyle hızlandı ki, Şah İsmaille dedi:

“Sen git, o meydana dur! Ben Gülizar Hanımı kaçırıp sana getireceğim!” Şah İsmail gitti, meydana durdu. Arap Zengi bir dolandı, yukarı geldi. Gülizar Hanımı kolundan tuttu, bir deve yavrusu gibi aldı, önüne koydu, kaçırıldı. Şah İsmailin atının altına koydu. Şah İsmail de kaçtı gitti, bir meydanlığa çıktı. Arap Zengi kılıcını öyle çekti ki, askerin önünde öyle kılıç vuruyordu ki, hepsini çekirge gibi yere serdi, ve hepsini kırdı ge-

çirdi. Arap Zengi bunları kırıp onların önünü koruyordu. Şah İsmail ise, bir çeşmede, sulak bir yerde oturdu, uzandı. Gülizar Hanım dizini onun dizinin üstüne koydu, oturdu. Yatınca, uykuya daldı. Arap Zengi dedi:

”Bak hele! Ben bu kızı onun için kaçırdım. Oysa o onunla aşk yapmağa başladı! Ben sanki ne diye kılıç vurayım! Her ikisi de mezara girsin! Şah İsmail kızı aldı götürdü, bana vefasızlık etti.” Arap Zengi, elini bir an bırakınca askerin yaklaşmakta olduğunu gördü. Bu kendisinin de hoşuna gitti. Eh, Gülizar Hanım da baktı, asker yaklaşıyor. Nitekim, öyle ağlıyordu ki, yüreğinden “Şah İsmail uyan!” diyesi gelmedi. Onu uyandırmadı. Gözyaşları Şah İsmailin yüzüne öyle dökülüyordu ki, Şah İsmail uyandı. Uyanınca, ona bir sille vurdu, dedi:

“Hey, sen ne diye ağlıyorsun, yoksa beni sevmiyor musun? Ne haber yolluyordun? Daha ağlayacaksın, buna bir son vereceğim.” Gülizar Hanım dedi:

“Ben asker geldiği için ağlıyordum. Seni uykundan etmek istemiyordum. Asker her an gelebilir, derhal kalk!” Şah İsmail askerin yaklaştığını görünce derhal yerinden kalktı. Gülizar Hanımı çobana emanet etti, dedi:

“Sen Gülizar Hanımla burada otur, ben Arap Zengiye yardıma gideceğim.” Arap Zengi askeri kendi önüne dolamış, dağ gibi savaşıyordu. Şah İsmail, ‘Arap Zengiye belki kızdırırım’ diye atın üstünde hızla yumuldu gitti, Arap Zenginın göğsünü tutup çimdikledi. Arap Zengi kızdı, dedi:

“Hey alçak! Bu kimdir ki, benim kız olduğumu bildi?” Sinirlendi, kılıcını çekti, öyle ki, askerlerin tümünün baş ayağını üstüste yığdı. Sonra, Şah İsmail dedi:

“Tuh! Gör, işte meydanı kim tutuyormuş” Bu sözü onun önünde dedi. Sonra, askeri birer ikiye kıldılar. Kaçan kaçtı, ölen öldü, kırılan kırıldı, kalan kaldı, yıkılan yıkıldı. Kimsenin kalmadığını görünce, atlarına bindiler gittiler. Şah İsmail Arap ile geldi, Gülizar Hanımı atının terkesine koydu ve üçü - çoban da vardı - yola düştüler. Döndükten sonra birkaç gece gündüz Peri Hanıma da düğün yaptılar. Peri Hanımı da aldı götürdü.

İrana gelince, Şah İsmail bir yerine üç eş getirdi: Gülizar Hanım, Peri Hanım ve Arap Zengi. Bu Arap da hiçbir zaman erkek giysisi içinden çıkmazdı. Özelliği böyle olunca, herkesin evine girerdi. Ev harab idi. Bu eve giren herkesin - ki kesinlikle hiçbir zaman adamların başından ayrılmaz-

dı. Peri Hanımdan bir öpücük, Gülizar Hanımdan bir öpücük aldığında - onlar kendisinin kadın olduğunu bilmiyorlardı-, Şah İsmail derler:

“Senin bu yoldaşın nasıl biridir? Bununla biz ne yapacağız? Bu haramdır,³⁹ bua rağmen senin ve bizim yüzümüzden öper.” Şah İsmail dedi:

”Şimdi bunun zararı yok.” Onları İrana götürdükten sonra, kendilerini babası karşıladı. Dua ettiler, kurban adadılar, davar kestiler, dışarıyı aydınlattılar, bütün pazar yerine halı serdiler, birkaç gece gündüz düğün yaptılar. İşte Şah İsmail bir eş yerine üç eş getirdi. Getirdikten sonra, birkaç gece gündüz düğün yaptılar. Paralarını pullarını, yiyeceklerin hepsini yedik bitirdik. Onlar o yana gitti, ben de bu yana geldiiim!

III.2 Aslı-Kerem

Sözün kısası, Ziyad adlı bir padişah vardı. Âlemlerin Tanrısı ona hiç oğul vermemişti. Bunun üzerine vezirine dedi:

“Ey vezir, benim oğlum yok, ne çare bulayım?” Vezir dedi:

“Bütün âlemlerin padişahı,⁴⁰ sen bu malı mülkü ne yapacaksın? Al git, İmam Rızaya –İmam Rızaya sığın, Tanrının dergahında şefi’ tut; belki sana dua eder, âlemlerin Tanrısı bir oğul verir.” Malını mülkünü aldı, bir kaç kese altın aldı, Hz. Rızaya götürdü, fakir fukaraya dağıttı, adak adadı, dua etti.⁴¹ İmam Rızaya sığındı: Âlemlerin Tanrısı ona bir oğul verdi. Adını Mahmut koydu, daha sonra onu medreseye yolladı, sonra okçuluğa, ata binmeye, sonra da cirit atıcılığına.

Mahmut bütün işlerde usta olduktan sonra, bir gün canı ava çıkmak istedi⁴²; kalktı ava gitti. Bir laçını vardı, bir de bildircını. Bu bildircını ava bıraktı. Bildircın bir tepeden aştı, uçtu bir söğütlik yere⁴³ vardı. Burada bir kaç kız çamaşır yıkıyordu. Oğlanın tarlanı⁴⁴ bir ağaca kondu. Kızlardan birinin – babası Kara Melik idi- adı Zöhre idi. Kara Meliğin kızı dedi:

“Bu acayip bir kuş! Tutun onu, aşağı getirin!” Kuş böyle diyince, havalandı, Zöhre Hanımın göğsüne kondu. Nergiz dedi, emretti.⁴⁵

“Bu tarlanı tutun, getirin buraya seyredin!” Tarlan yukardan havalandı, geldi Nergizin göğsüne kondu, tırnağı onun memelerine battı; memelerinden kan çıktı. Kan çıkınca, öfkелendi, dedi:

“Tutun, bunun başını kesin!” Kerem bunun üzerine duvarın üstünden dedi:

“Ey soysuzlar, benim tarlanımın başım kesmeye nasıl cesaret edersiniz?!” Sonra Zöhre... -kocakarı, bir oğlanın duvarın aralığından baktığını görür, dedi:

“Ey fena Kerem! Sen yabancısın, duvardan ne diye kıza bakarsın?” Sonra dedi, “gel kuşunu buradan al götür!” Kerem gitti, kapıyı açtı. Zöhre, kuşunu götürmek için kapı tarafından geldi, süslendi, gitti kapıya doğru: Gözleri birbirine ilishince, birbirlerine –bir yürekle değil, bin yürekle âşık oldular. Şu şiiri dedi, gör ne der:

Heeey...

*Geşt eyleyip⁴⁶ geze geze,
Bizim diyara hoş geldin.
Sen bir şeyda blblsn,
Bizim diyara hoş geldin.*

şimdi Kerem der:

*Tarlanı saldım şikra,
Yitirdim, bu yola geldim.
Yüz bin gamdan azad olup,
şu bağ-ı rızvana geldim.*

şimdi Zhre der:

*Gel Aslım, beni bent eyle,
Leblerim şeker kand eyle,
O zlfm kemend eyle,
Çek beni zara, hoş geldin.*

şimdi Kerem der:

*Mahmud diyor, kaddi boland,
Lebi okşar kand o bala,⁴⁷
Güya canıma od salar,
Lebinden emmeğe geldim.⁴⁸*

Kısacası, bir yürekle, hayır! bin yürekle birbirlerine şık oldular. Zhre dedi:

“Gel, bu bağda kal, bir süre seninle sefa sürelim.”Kerem geldi, kırk gün bu bağda kaldı, onunla zevku sefa sürdü. Sonra onunla vedalaştı, dedi:

“Babamın şimdi sabrı tükendi. Ben gidiyorum, inşallah elçi yollayacağım, seni isteteceğim, alacağım ve getirip kendime nişanlayacağım.” Sonra vedalaşmak için kalktı. Bir kaç gazel diyor:

Heeey....

Aslı Han ey iki gözüm,
Gurbet ile gider oldum.
Cihana dağıldı sözüm,
Gurbet ile gider oldum.

Atamın sabrı tag oldu,⁴⁹
Anam ciğeri dağ oldu,
Burda kalmak kırk gün oldu,
Gurbet ile gider oldum.

Ahat eyledim Hudâ ile,⁵⁰
Peygamberin şartı ile,
Devran sürdüm senin ile,
Gurbet ile gider oldum.⁵¹

Nitekim, vedalaştı ve yola çıktı. Bunu vatana doğru gitmede koy, haberi Ziyad Padişah'tan duy; baktı, oğlu kırk gün oldu, gelmedi. Bunun üzerine vezîr vekîliyle kalktı, Mahmudu gözlemek için çöle çıktı. Onu bulamadı. Bir yüksek dağın başına oturdu, Tanrıya yalvarmak için. Gör ne der:

Heeey... aaax....

Kadir Allah, beni kurtar bu gamdan, bu gamdan,
Yiten oğlanımı isterim senden,
Emele gelmedi(?) oğlan,
Çeşm u çırağımı⁵² isterim senden.

Kırk gündür gezdim dağ ile taşı,
Derya derya gezdim, çeşmeler gile(?) aaah...
Düşseydi üstüme Mahmudun yolu,
Nur-i çeşmim-e to⁵³ isterim senden.⁵⁴

Kıscacası, bunları dedikten sonra kalktı yola düştü, gitti. Mahmut o yandan yola düştü, bu bu yandan. Yolun ortasında birbirlerine kavuştular. Mahmudun gözü babasına ilişkince, kendinden geçti. Vezir vekil gelip başına baktı; Mahmut bayılmıştı. Onu aldılar, eve getirdiler. Ne kadar tabip doktor getirdilerse de, derdine deva bulamadılar. Bunu burada bırak.

Bagır Han adlı bir derviş vardı. Sevdalanmış, divane olmuştu. Tebriz şehrine geldi. Bu şehre ulaşınca, baktı ki; bir kargaşa, sızlanmalar ve iniltilerle dolu! Bir gençten neler olduğunu sordu. Dediler:

Padişahın bir oğlu varmış. Oğlu dağa çıkmış. Dağdan gelince dili tutuldu. Her ne kadar hekim doktor, müneccim remmal geldi ise, onun derdine deva bulamadılar.” Bu derviş dedi:

“Ben onun derdine deva bulurum. Beni onun yanına götürün!” Onun yanına götürdüler. Derviş dedi:

“Siz evden çıkın. Ben onu iyileştiririm.” Halk çıkıp evden dağılınca, bu onunla yalnız kaldı, oğlana sordu:

”Ey derdmendi aşk,⁵⁵ sen sevdalanmışsın.” Bunun üzerine bir kaç gazel okur, gör ne diyor:

Eeey... aaax...
Derdin söyle, ben bir deva eyliyem, eyliyem.
Bir perinin sevdasına düşmüşsen.
Halini babana beyan eyliyem,
Bir perinin sevdasına düşmüşsün.
Bagır Handır adım divane derviş,
Yedi yıl kararım canımda teşviş.
Bir tane cevhersin, yoktur sende gış,⁵⁶
Aziz kardaş, ben(im) günüme düşmüşsün.⁵⁷

Bir kaç bayati dedikten sonra, -Kerem aşk derdine düşmüştü- dili açılmaya başladı. Dili açılınca, dedi:

”Kardeş, gel, sen yanımda otur. Sana bir kaç kelime diyeyim. Şimdi Kerem diyor:

*Eeey... aaah....
Ey ağalar, tarlan kuşun uçurdum,
Sağ elimden sol elime almcam.
(.....?) bugün baştan şaşırdım,
Sağ elimden sol elime alıncam.⁵⁸*

Nitekim, Bağır Han derviş gitti, haber verdi. Padişaha dedi ki:

“Oğlunun dili açıldı.” Bağır Hanı öptüler. Padişah ona altın, kıymetli eşyalar ve halat⁵⁹ hediye etti. Kerem aşk derdine düşmüştü. Sordular:

“Sana ne oldu?” Dedi:

“Ben filân dağda, filân kimsenin kızına, Zöhre Hanıma âşık oldum. Padişah dedi:

“Böyle bir iş olmaz! O Ermeni, biz Müslümanız. Bizim törelerimiz birbirine uymaz, olmaz!” Kerem dedi:

“Eğer olacaksa, duyurulsun,⁶⁰ olmazsa, cana sevgili gerek değil!” Padişah çaresiz kaldı; vezir-vekiliyle Kara Meliğin kızını istemeye gittiler. Kızı istedikten sonra, Kara Melik cevap verdi, dedi:

“Âlemlerin kıblesi, bir desma⁶¹ bağışladın.” Sonra akşam yemeğini getirdi. Yemek yendikten sonra, padişah Kara Meliğe bir kaç kese altın verdi ve Kerem kızının nişanlısı oldu.

Bunlar gelip gitmede olsun., Bu Ermeni, o da Müslüman olduğu için Kara Melik öfkeleni; gece, kapıyı bacayı toplayıp⁶² kızını karısıyla birlikte bedevî deveye bindirip aldı götürdü. Ve şehri geride bırakıp çöle doğru yola çıktılar; bir Ermeni vilâyetine ulaştılar. Aslı Han bir dağın başında belki Kerem gelir diye, arkasına bakardı. Keremden bir haber gelmeyince, babasına bir kaç gazel diyor, bak ne der:

*Eeey...
Kara Melik evlerimiz göçürdü, göçürdü,
Yüce dağlar başın üstüne.
Dedim, Kerem canım, benden ayrılma,
Dudak verem dudakların üstüne.⁶³*

Bunun üzerine babası döndü, başına bir kaç yumruk vurdu. Aslı bunu bahane etti ve belki biraz zaman geçer de Kerem arkadan yetişir diye, zar zar ağlamaya başladı. Ancak, Keremden bir haber gelmedi. Zöhre, yerinden kalkmıyordu. Bunun üzerine annesi Meryem geldi, başını dizinin üstüne aldı, okşadı. Bu ona hareket verdi. Kalktılar, Ermeni vilâyetini aşıp, burada mesken tuttular.

Kerem, arkalarından gitti, bu dağı aştı, baktı; bir kaç kız kiliseye ziyaret gitmekte. Onlardan bilgi alır. Şimdi cevabını verirler. Gör ne der:

Eeey... aaax...

Deryada mahiler, gökte yıldızlar,

Kiliseye giden hur(i) yüzlü kızlar.

Haber alım sizden hür(i) yüzlü kızlar,

Kızlar Aslım bu diyara gelmedi mi? ⁶⁴

Bunların içinde boyu uzun bir Nergis Hanım vardı. Bu oğlanın Kerem olduğunu anladı. Aslı Han ona Keremin bütün vasıflarını anlatmıştı. Kız cevabını verir, gör ne der:

Ahı zar eyleme, figan eyleme,

Kerem canım, Aslı Hanın burdadır.

Döküp gözyaşını giryan eyleme,

Kerem canım, şirin canın burdadır.

Yüklenmiştir kızlar gülün harmanın,

Yüklenmiştir yüz bin derdin dermanın.

Atası Gürcüdür, kızı Ermeni,

Kerem canım, Aslı Hanın burdadır.

Arzı halini yarine yetürem,

İsâ hürmeti için işin bitürem.

Sabah çağı Aslı Han'ı getirem,

Kerem canım, Aslı Hanın burdadır.⁶⁵

Nitekim, Nergis Hanım dedi:

“Sen şurda dur, ben yarın sabah Aslı Hanı alıp kiliseye getireceğim.” Kerem burada kılavuzu ile o kilisede gizlendi. Nergis Hanım gitti, Merem’den izin aldı, dedi:

”Bayram-şenlik günleridir. İzin ver, murat dilemek için Aslı Han’la kiliseyi ziyarete gidelim.” Ertesi gün, Aslı Hanın iznini aldı, onu kiliseye götürdü. Kerem kilisede gizlenmişti. Kızlar gittiler, murat dilediler. Aslı Han da kalktı, murat dilemeye gitti. Yüzünü kibleye doğru tuttu –önceden Müslüman olmuştu-, dedi:

“”Ey, âlemleri yaratan Hudâ!⁶⁶ Bugün senden Keremi istiyorum.” Kerem, gizlendiği yerden çıkıp onun boynuna sarıldı. Şeftaliyi bölüştürüp⁶⁷ dudağına koydu kardeş, barıştılar, birbirlerine kavuştular. Gece yarısına dek zevku sefaya daldılar. Gece yarısından sonra Aslı Han dedi:

“Kerem gel, bana izin ver, gideyim; yoksa anam babam beni öldürebilir. Kendin bilirsin.” Gitmek için çarşafı başına attı, ardından bir kaç şiir der, gör ne der:

eeey...

*Geldin, bize yol eyledin,
Senin gözlerin gözlerin.
Beni sattı, kul eyledi,
Senin gözlerin gözlerin.*

*Senin gözlerin al eyler,⁶⁸
Benim gönlüm hayal eyler,
Ahır beni abdal eyler,
Senin gözlerin gözlerin.*

*Senin gözlerin aladır,
Benim canıma belâdır.
Güya canıma od salardır,
Senin gözlerin gözlerin.⁶⁹*

Bir kaç şiir dedikten sonra, Aslı Han dayanamayıp kendini Keremin kucağına attı; zevku sefaya daldılar. Gece yarısını geçince, kalkıp çarşafı başına attı, çaresiz kaldı, eve gitti. Meryem ile Kara Melik uyanık idiler ki: “Bu nereye gitti, ne zaman gelecek?” Gelince, Kara Melik bir yere girdi, bekledi. Aslı, kapıya tokmakla vurunca, Kara Melik onu burnundan gelinceye dek dövdü. Sopayla onu kendinden geçene dek dövdü. Sonra, gece kapıyı bacayı toplayıp, kızını, karısını yine bedevî deveye bindirdi. Bu vilâyetten aldı, Rum vilâyetine götürdü. Şehri geride bırakıp çöle doğru gitti. Sabah Kerem baktı; Aslı Han’dan haber gelmedi. Kalktı gitti, yaşlı bir kadından haber aldı, sordu:

“Burda böyle bir adam gördün mü?” Yaşlı kadın:

O bizim komşumuzdu, dün gece evini toplayıp kızını aldı, bedevî deveye binip bu vilâyetten göç etti gitti. Bunun üzerine Kerem bir şiir der, gör ne der:

*Gence-Karabağ’dan⁷⁰ sevdim bir güzel,
Şule salmış Azerbaycan eline.
Bir karıdan haber aldım halini,
Dedi, Aslın gitti Bayat eline.⁷¹*

Nitekim, bu şiiri dedikten sonra, kalktılar kılavuzu ile birlikte atları eyerlediler, bindiler. Şehri arkalarında bırakıp çöle doğru gittiler. Kara Melik ile Meryem gittiler, bir çobana ulaştılar, ona dediler:

“Arkadan bir genç gelecek, bu genci öldür; sana kızımı vereceğim.” Çoban dedi:

“Ben bilmem, nasıl bir genç? Burdan gelen geçen çoktur.” Dedi:

“Ceylanımı bu davarın içine salarım. O gelince, buna bir bayatı okur. Bayatıyı okuyunca, bil ki, şu oğlandır. Onu tut, vur öldür!” Onlar gittikten sonra, Kerem geldi, baktı; davarın içindeki Aslı Han’ın ceylanıdır. Bu ceylanın şanına bir kaç şiir diyor, gör ne diyor:

Eeey...
Ey ağalar, gelene bak, gidene,
Aslı Hanın ceylanıdır, bu ceylan.
Serim kurban olsun yari görene,
*Aslı Hanın ceylanıdır, bu ceylan.*⁷²

Kerem, ceylana bu şiiri okuyunca, çoban sopayı aldı geldi. Keremi yıkmak için sopayla vurdu; atın kulağının dibine değdi. At yıkıldı, Kerem yıkıldı. (Çoban) onu öldürmek için atın üstüne bindi. Kerem arkada kalmıştı, arkadan dedi:

"Evin yansın! Öldüreceğin adam Ziyad Padişahın oğludur." Bayat elinin toprağını atın torbasından çıkarır. Çoban kalktı, onun eline ayağına sarıldı, dedi:

"Bağışla, seni tanımadım. Ben babanın vilâyetindenim. Birinin kanına girdim. Oradan kalktum, buraya geldim. Beni bağışla!" Kerem babasına vermesi için bir mektup yazdı, ona verdi, dedi:

"Git, babam senin günahını bağışlar. Bu haberi babama götür." Başından geçenleri yazdı ve çobana verdi. Kerem gitmek isteyince, çoban dedi:

"İzin ver, sana bir kaç şiir diyeyim." Kerem dedi:

"De, bakalım!" Çoban bir kaç gazel okuyor, gör ne diyor:

eeey... aaaax...
Geldi geçti burdan nice Ermeni,
Kerem Aslın gitti Bayat eline.
Bir kız gördüm, kızıl gülün harmanı,
Kerem Aslın gitti Bayat eline.

eeey...
Halka halka siyah zülfü yüzünde,
Yarin gördüm, gözü kalmış izinde.
Yaş yerine kan giderdi gözünden,
*Kerem Aslın gitti Bayat eline.*⁷³

Nitekim, bu şiiri dedikten sonra, birbirleriyle vedalaştılar. Bunlar git-tiler. Onları yolda bırak, Kara Melikten işit; bir çadır eşliğinden girdi, orada konuk oldu. O çadırın kızlarından birinin adı da Aslı Han idi. Bu Aslı Han, o Aslı Hanla arkadaş oldu. Ona nişan olarak bir mendil verdi, dedi:

“Bu formda, bu şekilde arkadan bir genç gelecek. Gelince ona yol göster, ‘sevgilin Rum vilâyetine gitti’ de. “ Onlar oradan göç ettikten sonra, Kerem çadırlara ulaştı, çadırın içinde bir kız gördü; Boyu Aslı Han, şekli Aslı Han, giysisi Aslı Han. Kalktı, dutarı⁷⁴ eline aldı, orada Aslı Hanın şanına bir kaç gazel okur, gör ne der:

eeey...

Aslı Han’a diyin, bu yana baksın yar,

Ben Aslıyı görmeye gelmişim, eeey...

Evden çıksın, ben koynuna yığılsam, aaah...

Ben Aslıyı görmeye gelmişim, aaax... eeey...

Evden çıksın, cilve versin özüne, yaaar,

Kara sürme çeksın yarım gözüne, aaah...

Bir sözüm var, diyeyim yarin özüne, caan...

Cevabını vermeye gelmişim, aaah...⁷⁵

Nitekim, bunu Aslı Han’ın şanına diyince... Kızlar kendilerine gelince, bunu Aslı Han’ın şanına okuduğunu anladılar. Aslı Han çadırın bir yüzünden girdi, öbür yüzünden testiyi alıp suya, çeşmenin başına çıktı. Kızlar geldiler, Kereme öyle dayak attılar, ki başını kulağını ezdiler. Bunun üzerine Aslı Han yetiştı, dedi:

“Alçaklar, buna vurmayın! Bu bize konuk olan öbür Aslı Hanın sevgilisidir. O bana arkadan böyle bir genç gelecek diye nişan olarak bir mendil verdi. ‘Bunu o gence ver, yol göster, söyle arkamdan gelsin’, dedi.” Bu gencin kim olduğunu anlayanca, eline ayağına sarıldılar. Ziyad Padişahın oğlunu ağırladılar. Ağırladıktan sonra ona yol gösterdiler. Kerem, Aslı Han’ın ardından gitti gitti, bir dağa ulaştı. Bunu bırak gitsin. Kara Melik

gitti, bir dağa ulaştı, baktı, bir Mahmut Şah vardı. O vilayette o şehrin şahı idi, ava çıkmış idi. Ava çıkınca, gözü onlara ilişti. Onlardan sordu:

"Nereye gidiyorsunuz?" Kara Melik dedi:

"Biz işçiliğe gidiyoruz." Dedi:

"Gelin, gelin. Ben size yurt mekân veririm. Benim yurdunda kalın."

Aldı götürdü kendi şehrine, sonra elçi yolladı -âşık oldu kızına, kızını istedi, kendine aldı ve düğün hazırlıklarını başlattı. Târ ü tanbur, saz ve müzisyen yığıldı. Kırk gece gündüz onu gelin etmek için şenlik yapılacaktı. Sonra Kerem gitti, dağ başına çıktı, baktı; bu şehirde bir toy var, seyirlik, aydınlık. Gitti, oraya ulaştı. Evet, kızlar deste deste oynuyorlar, sazcular saz çalıyor, tarcılar tar çalıyor, kemençeciler kemençe çalıyor.

Kerem de gitti, bir yandan tarını çalarak bir avuç kızın içine girdi. Tarını aldı ve çalmaya başladı. Tarı çalınca âlemlerin kıblesi padişaha haber verdiler. Müzisyenlerin hepsi ona hayran kaldılar. Her ne kadar izleyici var ise, bu gencin etrafına gitti. Padişaha:

"Bu genç bizim meclise yakışır" dediler. Padişah dedi:

"Onu meclise getirin!" Mahmudu meclise getirdiler. Mahmut orada oturdu, dutarı eline aldı, birkaç gazel okur, gör ne der:

äääy... äääy... aaay... aaah...

*şikayet eylerim yine zamandan, zamandan
neylemişim felek bana yar olmaz
gam yeme gam yeme divane gönül
her zaman felek böyle hor olmaz*

häääy...

*sabahlar gün doğar akşamlar batar
her kim öz yarını kucaklar yatar
benim ahüzarım yükselip durur
el götür nazlı yarım ver bana⁷⁶*

Nitekim, birkaç şiir dedikten sonra Mahmut Şah dedi:

"Senin ne derdin var?" Mahmut dedi:

“Benim derdim budur; sen benim yarimi almışsın, düğün dernek kurmuşsun, saz ü nevaz. Bu yar bana aittir, kaçtı buraya geldi, sen benim yarimi seçmişsin.” Mahmut Şah dedi:

“Ben yarini şimdiye dek hiç görmedim.” Bunun üzerine emretti; bu toy Kerem adına olacak diye ilan ettiler, duvarlara astılar. Bu toyu Keremin adına hazırladıktan sonra, Kara Melek bunun Kerem için olduğunu duydu. Gece yine evini-eşiğini balçıkladı, ailesini bedevî deveye bindirdi, şehri geride bırakarak çöle doğru, bu vilayetten de göç etti gitti. Kara Melikin kaçıp gittiğini daha sonra öğrendiler. Her ne kadar arkalarından atlı yolları dılsa da, onlara yetişemediler. Kerem dedi:

“Olmaz, ben kendim bunun arkasından gitmeliyim.” Mahmut Şah dedi:

“Dünyada hangi sevgiliyi istersen, sana alırım, bunun izinden gitme!” Kerem dedi:

“İmkânsız!” Kalktı, atına bindi, şehri geride bırakıp çöle doğru gitti, bir adama rastladı. –Bunlar yedi erkek ve bir kız kardeş idiler. Kerem onlardan haber sorunca, onlar dediler:

“Gel bu kız kardeşimizi sana verelim; bunun arkasından gitme!” Kerem dedi:

“Olmaz! Dünyanın güzeli olsa istemem. Bana Aslı Han gerek!” Ve onun arkasından gitti. Bir dağda durdu. Orada kar yağdı. Her tarafı kar kaplayıp yolu kar basınca, nereye gideceğini bilemedi. Bunun üzerine birkaç şiir söyler, gör bu dağa ne söyler:

Heeey...

Erzurum vardım, yol iki oldu.

Ben şu yolun yar hangi birine varayım.

Aktı gözyaşım sel gibi oldu.

Ben şu yolun yar hangi birine varayım.

Aslı Han diyor adımı elimi

Karanlıktır, gece bilmem yolumu

Ben kendime yakın⁷⁷ bildim ölümü

Ben şu yolun yar, hangi birine varayım.⁷⁸

Nitekim, bu şiirleri söylerken kar yağdı. Kerem atın üstündeki çulu aldı, kendine sardı, bir ağacın dibine yattı; üstüne kar bastırdı. Kar bastırınca bir gece bir gündüz karın altında kaldı. Sabah hava güzelleşti. Bir bezirgan oradan geçmek için geldi –yani, biz şoturban⁷⁹ derdik. O zamanın şoturbanları oradan geçerci, tüccarı tâciri -. Orada bir mağara vardı. O mağarada develeri bıraktılar, yükleri indirdiler ve odun toplamaya başladılar. Baktılar; bu kardan bir tar sallanıyor, bir atın başı beliriyor. Karı açtılar baktılar; bir genç karın altında kalmış. Onu aldılar götürdüler. Yemek pişirdiler; yemek-aş dondu. Ona acı şey verdiler, biraz kendine geldi. Kendine gelince dediler... –Bezirgânın karısı yolda giderken... -keyfi yerinde değildi. Biraz soğuk yemiş gibiydi, onun ölmesini istiyordu. Kerem, aldı dutarı, bu bezirgânın karısına birkaç şiir dedi. Kadın dedi:

“Bu deli, tutun şunun elini ayağım bağlayın! Alıp onu Tebriz’e götürelim!” Bu önce dedi:

“Ben Tebrizliyim, Ziyad Padişahın oğluyum. Ben bir hak aşığıyım, dîvane değilim, beni hemen bırakın!” Dediler:

“Eğer hak aşığı isen birkaç kelime söyle, ki şu dağların karı erisin!” Kerem dedi:

“Elimi aç, devenin üstünde dutarımı elime ver, ki sana birkaç kelime diyeyim.” Elini açtıktan sonra dutarı eline verdiler. Şimdi birkaç kelime de, gör ne der:

*Seniñ ağca gariñ vardır
Benim ahûzarım vardır
Irak yerde yarım vardır
bir yol ver aşalım dağlar*

*Dağlar senin karın olsun
Erisin güllerin olsun
Sunalar söyler yar gelsin
Bir yol ver aşalım dağlar⁸⁰*

Kerem birkaç gazel söyledikten sonra, Hudânın kudretinden bir güneş doğdu –Temmuzun güneşi. Dağların karı eridi, sular eridi, yer kurudu,

güller açıldı, bülbüller  akadı. Bu dağı açtı baktı; bülbüller g llerin üstün-
de  akıyor. Birkaç gazel der, g r ne der:

Eeey...

A şam (oduna?) hayal bülbül

Sen ağlama ben ağlarım

Ciğerim dağlı ey bülbül

Sen ağlama ben ağlarım

Bülbülüm giymi tir ağı

Sinemde koymuştur dağı

Keremin  e mi  ırağı

*Sen ağlama ben ağlarım*⁸¹

Nitekim, birkaç şiir söyledikten sonra, bu  imdi Rum vilayetine gitti. Bu  ehrin padi ahının adı H nk r padişah idi. Burada bir mağara vardı. Kerem gitti, bu mağaranın içinde yattı. Aynı anda Meryem⁸² gece birden d   gördü: Kerem bir eve gelmiş... –filan mağaradadır. Derhal darugaya⁸³ birkaç... –bazı... – imdi pasban⁸⁴ diyoruz- o zamanın pasibanlarından bir polise yüz e refi⁸⁵ verdi, dedi:

“Al bu yüz e refiyi, polis  efine götür. Kerem belki filan mağaradadır; gitsin, öldürsün, bize ba ını getirsin.” Bekçi yüz e refiyi aldı, Keremi  l-
d rmesini polis  efine söyledi.

Kara Melik geldi yattı, uykuya daldı. Birden kız, Tanrı yardımıyla uyandı. Bir boyunluğu vardı. Onu aldı götürdü, o polis  efine verdi:

“Görevi  u, makamı  u” dedi, “bu altın boyunluğum    yüz toman de-
 erindedir, senindir, git benim haberimi yarime ver. Kapımızın işaretini
ona söyle. Onu  ld rme; babam seni yanlış yola sürdü.” Polis  efi, boyun-
luğu aldıktan sonra mağaranın e iğine gitti, dedi:

“Mahmut Can!” Kerem dedi:

“Can! Sen kimsin, ki gecenin bu vakti benim adımı biliyorsun?” Polis
 efi dedi:

“Ben sevgilinin elçisiyim, ben geldim.” Kerem dedi:

“Madem ki geldin” dedi, “hoş geldin.” Gitti birkaç yakut da –Mahmut ona verdi, geri geldi, dedi:

“Ben gideceğim, Kara Melikin kapısına beş kran büyüklüğünde bir kara işaret çizeceğim.” Gittiğinde... –bu şehrin kapıları birbirine benzer- ne zaman ki beş krana benzer bir kara işaret gördün, işte o kapı onların kapısıdır.” Kerem dedi:

“Pekâla!” Bu işareti verdi ve gitti.

Sabah Meryem kalktı, dışarı çıktı. Baktı kapılarına beş kran büyüklüğünde kara çizilmiş; kırk kapı o yana, kırk kapı bu yana kara (işaret) çekti.

Kerem geldi, yolda kayboldu. Hangi kapı olduğunu bilemedi. Yaşlı bir kadına gitti, misafir oldu. Yaşlı kadına misafir olduktan sonra dedi:

“Nine, ben sana oğul, sen bana ana; senin için her şeyi yaparım, yeter ki beni gizle”. Nine dedi:

“Hoş geldin, başım gözüm üstüne!” Sonra dedi:

“Ben burada bir kıza aşışım – Kara Melek’in kızına.” Yaşlı kadın dedi:

“Ben onların evlerini biliyorum, seni oraya götürüp, gösteririm.”

Sözün kısası, buranın padişahının bir kızı vardı; onun bir kenarda bağı vardı. Kırk kız canı sıkılmasın diye her gün onun yanına giderdi. Yaşlı kadın Kereme bir kadın giysisi giydirdi ve Meryem’in yanına gitti, dedi:

“Meryem bacı, eğer kızın bu gece Nergis Han’ın yanına giderse, bu Hünkâr Padişahın kızının yanına, benim kızımın bir kızı var, gelsin senin kızınla gitsin.” Meryem dedi:

“Haydi gelsin gitsin.” Yaşlı kadın, Kereme kadın giysisi giydirdikten sonra, -şehzadeydi, sanki taze, on dört on beş yaşında, sakalı bıyığı yoktu, bir kızdan ayırt ediliyordu. Dudak boyası ile güzelleştirdi ve Kara Meleğin evine götürdü. Kerem, kızla kapıdan çıkınca birbirlerinin boynuna sarıldılar. Yine burada kardeş, şeftali kurusunu paylaştılar, öpüştüler. Bundan sonra kalktılar, Hünkâr Padişahın kızının yanına gittiler, -kırk kız onun yanında. Gidince, dediler:

“Ha! Aslı Han -Zöhre Hanım, yanında getirdiğin kim, adı ne?”

“Bu, teyzemin kızıdır, adı Keremdir. “ Dediler:

“Kızın adı Kerem olmaz. Zöhre dedi:

“Pekâla, âlemlerin Tanrısı teyzeme çocuk vermezdi, ondan ötürü Hüdâ Kerem etti; adım Kerem koydular.” Bu yolu uydurdu. Sonra dediler:

“Peki, zararı yok.” Onları şarap içmeye aldılar, şarap sundular. Kerem bunlara şarap sundu. Kızlar şarap içerken, bunlar birbirleriyle sarmaş dolaş oluyordu. Artık mest olunca içmediler, yıkıldılar, birbirlerine sarıldılar. Mest olup birbirlerinin üstüne yıkılınca, birbirlerine sarılmaya başladılar, zevku sefaya daldılar. Mest olduktan sonra... –Hünkâr Padişahın kızı uyanınca, baktı; bunlar birbirlerine dolanmışlar, dedi:

“Haa, Aslı Han, sen ki, ‘bu Kerem’dir, kızdır’ diyordun, ama şimdi erkek olmuş!” Sonra (Aslı Han) dedi ki:

“Bibi can! Haram değil, evet haram değil.” Sonra (Hünkâr Padişahın kızı) dedi:

“Peki, onu götürüp babana teslim edeyim mi? Ne diyorsun?” (Aslı Han) dedi:

“Götür ver de, baban gözünü çıkartsın!” (Nergis) Kereme dedi:

“Beni istiyor musun yoksa istemiyor musun?” Kerem dedi:

“Haydi, senin de olayım!” Sonra kalktı, kilimin ortasına oturdu, birkaç gazel okur, gör ne der:

Heeey...

Bu gece düşmüşüm cennet bağına, bağına

Sağ elimde tuygun, solumda tarlan

Bağban olum ikisinin bağına

Sağ elimde tuygun, solumda tarlan⁸⁶

Nitekim, zaman dar olduğu ve beyler gitmek istediklerinden özetliyorum. Onlar böyle zevk ve sefa içindeyken Hünkâr Padişaha haber verdiler: Kızların içinde bir erkek bulundu. Bunun üzerine Hünkâr Padişah bunları teftiş etmek için müfettiş yolladı. Kızlar durumu öğrenince Keremi ortadan çıkarttılar. Teftişe gelenler hiçbir şey görmediler. Nitekim herkes evine gitti. Birkaç gün sonra Kerem yine Aslı Hanı özledi,⁸⁷ dedi:

“Ben Aslı Han’ı özledim!” Yaşlı nine onun başını kulağına sardı, tanınmasın diye, şalını başına çekti, dedi:

“Meryem, benim bu kızımın dişi ağrıyor, gel bunun dişini çek.” Bu bahaneyle Aslıyı görmeye gitti. Meryem dedi:

“Aslı Han, gel bunun başını tut! Bu çocukcağızın dişini çekeyim. Gelince, sağlam dişlerine kerpeten attı. Dedi:

“Bunu çek, bunu çek!” Nitekim, dokuz tane dişini çekti. Çektikten sonra kız feryada düştü, yüreği yandı, annesine babasına söylenmeye -saldırmaya başladı. Sonra, anladılar ki; bu Keremdir. Derhal darugaya haber verdiler, geldiler Hünkâr Padişaha şikâyet ettiler, geldiler, Keremi tuttular -eli kolu bağlı. Teftiş ettiler ki, bu kız değil, oğlandır. Aldılar götürdüler cellada verdiler. Cellat başını kesmek için onu derya kenarına götürdü. (O sırada) gökyüzünden turnalar geçti. (Kerem) turnalara birkaç şiir okudu. Nitekim, turnalar (aşağı) indi, cellatlara vurdu, baş ve kulaklarını gagalayıp kaçtılar. Gittiler, padişaha durumu arz ettiler. Sonra, padişah kendisi geldi. Kerem dedi:

“Ben hak âşığıyım.”⁸⁸ Padişah dedi:

“Eğer hak âşığı isen yeniden oku turnalara, (aşağı) insinler.” (Kerem) yeniden birkaç şiir okuduktan sonra, turnalar aşağı indi. (Padişah) emretti; ona şahlık giysiler giydirdiler, getirdiler. Ve gittiler Kara Melik’i de tuttular getirdiler. (Padişah) bu kızı (ona) istedi, nişanladı, gelin etti, götürdü onun evine. Götürdükten sonra, bunun annesi giysilerini dikmekte; elbisesinin düğmelerini bir büyüciye götürdü, büyü yaptırdı. Büyü yaptırdıktan sonra, Kerem elini düğmelere atınca, ayağından alev aldı.⁸⁹ Testiye de bu kızın annesi, su bahanesiyle nefit dökmüştü, onu evde bıraktı. Aslı Han, testinin suyunu aldı Keremin başından ayağına döktü. Alev alınca Kerem bu yanmasına bir şiir okur. -Şu şiiri okuduktan sonra bitiririm.-⁹⁰

Eeey...

Ot yapıştı ayağa kızlar, yarım yar

Yanaram Aslım yanaram aaay...

Tırnağımdan ta başıma

Yanaram Aslım, yanarım aaah...⁹¹

Bu türküyü okuduktan sonra yandı kül oldu. Aslı Han onun bu külünü yıgıdı, Hünkâr padişahın yanına götürdü. Hünkâr Padişah adam yolladı... Kara Meliki eve koydular, üstüne nefit döktüler, Meryem annesiyle birlik-te onları ateşe verdiler. Sonra Hünkâr Padişah bu kıza dedi:

“Sen şimdi ne diyorsun?” Dedi:

“Buraya bir imâret hazırlat –bir türbe ki –benim ömrüm bu, ben burada kalayım.” Hünkâr Padişah ona bir imaret hazırlattı. Bu, burada kırk yılla dek kaldı; gözleri ağardı, saçları ağardı, sonra Tanrının dergâhına yüz tuttu:

“Ey Hudâ! Yarimi bana geri ver, ya da benim canımı al!” Âlemlerin Tanrısı tarafından Cebrail’e emrolundu. Cebrail gitti, cennette peygamber ve Hazret-i Ali’ye haber verdi:

“Gidin bu kulun muradım yerine getirin! Bunun nişanlısını zinde edin!” Kamber, Hazret-i Emir⁹² ve peygamberle kabrin üstüne geldiler. Peygamber dua ve münacat etti. Hudâ-yı taala tarafından mezardan bir ak-sırık sesi duyuldu. Kerem ayağa kalktı. Aslı, o kalktığında elli, elli iki yaşlarındaydı. Gözleri ağarmıştı, el etek oldu, elini peygamberin eteğine attı. Dua ettiler; onun gözleri de iyileşti ve bunlar genç oldular. Sonra dediler, arkaya bak o (gelen) kimdir? Arkaya bakınca, gözden kaybolup gittiler. Giderken bir avuç toprak verdiler, dediler, ‘annenin babanın gözleri kör oldu, bu toprağı gözüne sürün!’ Sonra Hünkâr Padişah bunları bir tantana ve şaşaa ile bir katar deve ile menzil menzil yola saldı ve aldı Tebriz’e getirdi.

Anne babası kör idi. Bu devadan koydu, gözleri aydınlandı. Sonra, Kerem bir süre burada kaldı. Kırk gün-sonra babası öldü ve Kerem padişah oldu. Arz olsun, ki Zöhre Hanım da haremın hanımı oldu; zevku sefa sürdüler.

Beylerin selâmetine hikâyemiz sona erdi. Okuyan kulunuz, Kalât-Esferâyin’den Hidâyetullâh-e Azimiyân. Sevgili dinleyenler için bu hikâye kabul oluna!

IV Açıklamalar ve Notlar

Burada bulunan 20 masal derlemesi, Bocnurd ağzına ait gereçlerden oluşmaktadır. Masallar yönünden Fázsy'nin çalışması zengin bir malzeme sunmaktadır. Burada ki 4. - 5. ve 19. masal, "Kuyruksuz Tilki", 10. ve 11. masal, aynı masalın değişik anlatımlarıdır. 17. metin, Farsça bir okul metninden Bocnurd ağzına uyarlanmıştır. Bu bölümde, masalların özellikle Anadolu, Azerbaycan ve Türkmen varyantlarını göstermeye çalıştık. Kaynak kişiler ve derlemelerle ilgili açıklamalar ilgili masalla birlikte verildi. Fázsy'nin tiplendirmesini bu bölümde göstermeyi uygun buldum. Masal başlıkları çoğunlukla Fázsy'de olduğu gibi bırakıldı. Türkçe başlıklar ise tarafımızdan masalın içeriğine uygun olarak uydurulmaya çalışıldı.

II.1.Korkak Nazar (Nazar Gorxag): Bocnurd, 6 Ekim 1973. Kaynak kişi: Mahmud Mohtaseb.

Türkmen varyantı: 'Gorkacık Batır', Ş. Halmuhammedov / N. Atdaev, Türkmen Halk Ertekileri, 3.c., ss. 82-84. Krş.; Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Türkmen Türk Edebiyatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, 10. c, ss.102-104.

Anadolu varyantı: Boratav, P.N., Zaman Zaman İçinde, Adam Yay., İstanbul 1992, s.198, 19. Masal: 'Usta Nazar'. Buradaki bilgiye göre: Ankara 64. Nu. 48 (Arapkir). Typen Türkischer Volksmärchen'de (=TTV) 162. AaTh 1640, 1060, 1049, 1115. Ankara'da 1947'de, Leman Beygu'nun Tokatlı, Naciye Ortaç'tan yazdığı metin. Masalcı, masalı Arapkirli ihtiyar bir hanımdan öğrenmiştir.

TTV'de bu masalın 35 varyantı incelenmiştir. Daha sonra da 3 varyantı derlenmiştir: Ankara 62, Nu. 63 (İstanbul), Ankara 63, Nu. 1 (İzmir), Ankara 64, Nu. 48 (Arapkir). Yayıldığı yerler: Ankara, Bayburt, İstanbul, Kayseri, Seydişehir (Konya), Bergama, İzmir, Çankırı, Adakale, Taşköprü (Kastamonu), Karaköse, Kars, Ardahan, Iğdır, Ünye, Afyon, Ayancık, Tosya, Arapkir (Malatya).

Tiplendirme: ATh. 1049, 1060. EB. 162. Ayrılan yol, EB. 220.

II.2 Kel Hasan (Hasan Keçel): Bocnurd, 7 Ekim 1973, Kaynak kişi: Mahmud Mohtaseb.

Anadolu varyantı: Bu masal, Anadolu'daki Keloğlan masalları ile kar-

şılaştırılabilir. Bk. Tahir Alangu, Keloğlan Masalları, Afa Yayınları, İstanbul 1990; Şeyda Özçalışkan, "Vladimir Propp'un Biçimbilimsel Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Keloğlan Masalının İncelenmesi", Dilbilim Araştırmaları, Ankara 1996, 2. Basım, 59-75.

Tiplendirme: ATh. 563. EB. 176.

Diğer motifler: Keloğlan, EB. 73 III, 58, 69, v.b. (Çok sık geçen bir motif.) Kuş kurtarıcısına yardım eder: EB. 63 III, 64 III.

II.3 Açgözlü Balon: Bocnurd, 9 Ekim 1973, Kaynak kişi: Tabari'nin kaynanası, (ad ve yer yok).

Türkmen varyantı: "Bövecik" (Oburcuk), Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Türkmen Türk Edebiyatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, 10. c, ss.115-117. Masalın konusu kısaca şöyledir:

İşkembecik, dalakcık ve böbrekcik bir sulu hendekten atlama yarışına girirler. İşkembe yarışı kazanır ve her ikisini de ağzına atıp yutar. İşkembecik, daha sonra yolda önüne çıkan kargayı, eşekli bir ihtiyarı, bir deveyi, çocukları, bir grup kızı ve bir kervanı yer. Son olarak bir kocakarıyı yemek isterken, kocakarı onu yatıp dinlenmeye ikna eder; işkembecik uyunca, kesevisini ("maşasını") kızdırıp işkembenin karnına basar. İşkembe de patlar ve içindekiler dışarı çıkar.

Tiplendirme: ATh. 2028. "The troll who was cut open". ATh. 2028 A*. "Louse and cow make covenant of friendship".

II.4 Kuyruğu Kesik Tilki I: Bocnurd, 9 Ekim 1973, Kaynak kişi: Tabari'nin kaynanası.

II.5 Kuyruğu Kesik Tilki II: Bocnurd, 13 Ekim 1973, Kaynak kişi: (Colam Hakzad'ın tanıdıkları).

Anadolu varyantı: Masalın Elâzığ yöresinden değişik anlatıları vardır. Bk. Umay Günay. Elâzığ Masalları, (Doktora tezi), Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1975, ss. 285-7; Tuncer Gülensoy-Ahmet Buran. Elâzığ Yöresinden Derlemeler, TDK Yayınları, Ankara 1994, ss. 99-100.

Masalın Diyarbakır anlatısı için bk. M. Helime Yavuz. Cigaramın Üstünde Bir Topal Karınca, Doruk Yayınları, Ankara 1992, ss. 301-2; a.g.y., Masallar ve Eğitimsel İşlevleri, Ürün Yayınları, Ankara, Şubat 1997, ss. 398-400. Buradaki hikâyenin sonunda ileti dizini verilmiştir. Masal, Di-

yarbakır, Ergani-Dağararası Köyü'nde, 50 yaşındaki çiftçi Serdar Demir'den derlenmiş. O da bu masalı ninesinden işitmiş. Bu anlatı ile Fázsy'deki anlatı (bk. 5 numaralı masal) arasındaki şu motif benzerliği oldukça ilginçtir: Kuyruğu kesik tilki, arkadaşlarından öç almak ister; onları göle sokar ve bunun sonucunda, ertesi gün hepsinin kuyrukları suda donarak kopar.

Masalın Gümüşhane varyantı çok kısa biçimde ve tilkinin kuyruğuna kavuşmasıyla biter; 'Goca Neneynen Tilki'. San, Sabri Özcan, Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, ss. 328-330. Masal, Daltaban'da, Fatma Durak'tan derlenmiştir.

Masalın karşılaştırmalı çalışması için bk.: S. Tulu, "Kuyruğu Kesik Tilki Masalının Çok Boyutlu İçerik Çözümlemesi", V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, ss. 287-97. ATh. 2028. Masalın ayrıca Muğla varyantı tesbit edilmiştir: Bkz. Meliha Ünlüsoy, Muğla, Düğerek ağzı, Lisans Tezi, 2005. (Tez Danışmanı: S. Tulu).

Masalın Bām Saftābād varyantı için bk. S. Tulu, TDA 1992. (bk. II.19.) İran'da, Subhī Muhtedī, "Kuyruksuz Çakal" adlı hikâyesinde aynı masalın konusunu işlemiştir (bk. İran Masalları. Çeviren: Mehmet Kanar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995, ss. 17-22).

Tiplendirme: EB. 29.

II.6 Yaşlı Teyze ve Yırtıcı Hayvanlar: Bocnurd, 20 Ekim 1973, Kaynak kişi: Mahmud Mohtaseb. Derleyen : Muhammed Tevhidi. Bu masalın varyantlarına rastlanamadı.

Tiplendirme: krş. EB. Ek: 4, varyantlar. Kuzu ziyarete gider.

II.7 Kurt ve Keçi: Bocnurd, 20 Ekim 1973, Kaynak kişi: Mahmud Mohtaseb.

Anadolu varyantı: Masal, bizde yaygın olan 'Yedi Keçi' masalının değişik varyantıdır. Burada anne keçinin, iki keçisini yiyen kurtla mücadelesi anlatılır. Gümüşhane'den şu varyantın buradaki masalla benzerliği dikkate değer: 'Çengülüm, Mengülüm, Desdegülüm' (bk. San, Sabri Özcan, Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, ss. 326-327. Masal, Münire San'dan derlenmiştir.

Türkmen varyantı: ‘Beş Ovlaklı Geçi’, A. Baymıradov, Hayvanlar Hakındaki Türkmen Ertekileri, (Barlaglar ve Tekslər), ss. 169-171; Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, 10. c., Türkmenistan Türk Edebiyatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, ss. 102-104.

İran varyantı: Masalın İran’daki Farsça anlatımına şu kaynakta rastladım: Behzad, Faramarz/Divshali, Soraya. Sprachkurs Persisch, Bamberg 1994. Masal, İran’da, Sadık Hidayet tarafından derlenerek 1969 yılında, ‘Gissa-ye Şengul o Mengul’ adıyla yayımlanmıştır. Bu varyant, özellikle derlemedeki masalla benzerlik taşımaktadır. Tiplendirme: ATh. 123. EB. 8.

II.8 İyimsir Horoz: Bocnurd, 9 Ekim 1973, Kaynak kişi: Tabarî’nin eşi (ad ve bilgi yok).

Anadolu varyantı: Bu hikâyenin güzel bir varyantına “Padişah Çatlatan Horoz” başlığıyla şu kaynakta rastladım: Ayşe Kilimci, Padişah Çatlatan Horoz, Epsilon Yayınevi, İstanbul, Ağustos 2003, 78-85.

Tiplendirme: EB. 33.

II.9 Yaşlı Adam ve Üç Kızı: Bocnurd, 15 Ekim 1973, Kaynak kişi: Mahmud Mohtaseb.

II.10 Üç Kızkardeş: Bocnurd, 9 Ekim 1973, Kaynak kişi: Tabarî’nin kaynanası. Yukardaki masalın benzer varyantıdır.

Tiplendirme: ATh. 425. EB. 98 III.

Diğer motifler: Sırrım ele veren koca ortadan kaybolur. EB. 98, 102, 103 v.b. Sevgilinin demir sopa ve çarıkla aranması, EB. 102. Su kana dönüştür, EB. 148. Kahraman takipçilerden kaçmak için etçil hayvanla otçul hayvanın yemini değiştirir.; EB. 89 IV, 97 III, v.b. Kahraman takipçilerinden kurtulmak için açık kapıyı kapatır, kapalıyı açar: EB. 89 IV, 98 III, v.b. İçinde ruh hapsolunan şişe kırılır, EB. 153, 157.

II.11 Oğlan ve Dev: Bocnurd, 15 Ekim 1973, Kaynak kişi: Mahmud Mohtaseb.

Motifler: Kıymetli ceviz., EB. 104 IV, 277 III. Genç kendini olağanüstü güçlere satar (ancak tamamen farklı motivasyon!), ATh. 313. Dev gerdek gecesi ortaya çıkar, EB. 214 III. Kahraman köpeklerin yardımıyla olağanüstü güçleri yener, ATh. 300. Fázsy’ye göre gencin bedduası alışılmadık bir motif içermektedir.

II.12 Oğlan ve Peri Kızı: Bocnurd, 15 Ekim 1973, Kaynak kişi: Mahmud Mohtaseb.

Anadolu varyantı: Masalda geçen kimi motiflere şu kaynakta rastlanır: Ali Rıza Yalman (Yalgın), 'Alageyikli hikâyesi', Cenupta Türkmen Oymakları, c. I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, ss. 137-141.

Başında (gölde yıkanan kızlar, onlara, nasıl ulaşılabileceği; evlilik): EB. 83. Devamında: (kaynanasının üç şartı ve bedduası): EB. 98, sırasıyla 5-9 maddeler. Bir başka motif: EB. 157 III.

II.13 Sultan ve Üç Oğlu: Bocnurd, 15 Ekim 1973, Kaynak kişi: Mahmud Mohtaseb.

Motifler: Ölen babanın kabri başında nöbet, EB. 213 IV. Ağabeylerin kıskançlığı (sık işlenen bir motif), EB. 72 III, 92 III v.b. Olağanüstü at motifi; küçük kardeşin büyük kardeşe üstünlüğü, EB. 73.

II.14 Anka Kuşu: Bocnurd, 15-16 Ekim 1973, Kaynak kişi: Mahmud Mohtaseb. Hikâyenin kimi epizotları ve motifleri, örneğin; simurg ve kıskanç kardeşler motifi, yer yer Daragaz metninde de görülür (krş. Doerfer/Hesche 1998, ss. 70-71, Bir zamanî bir nafar hanlardan va'r imiş).

Anadolu varyantı: Helimoğlu Yavuz, M., Masallar ve Eğitimsel İşlevleri, (23. masal: 'Üç Şehzade', Amasya-Merzifon'dan derlenmiş), Ürün Yayınları, Ankara 1997, ss. 222-225. Yine aynı kaynakta; 29. Masal 'Padışah ile Üç Oğlu', ss. 243-246. Mardin-Nusaybin'den derlenmiş olan bu masal, hikâyenin oldukça modernleşmiş biçimidir.

Tiplendirme: ATh. 301 A. EB. 72.

II.15 Tüccarın Oğlu ve Prenses: Bocnurd, 15 Ekim 1973, Kaynak kişi: Mahmud Mohtaseb.

En önemli motifler bulunmamakta. Olağanüstü unsurlar yerine, şartlar Ali'yi imdada çağırarak yerine getiriliyor. Fâzsy'ye göre bu metin popülar halk edebiyatı metnine dayalı olabilir.

II.16 Hacı ile Belur: Bocnurd, 13 Ekim 1973, Kaynak kişi: (Ğam Hakzad'ın tanıdığı).

Bocnurd, 13 Ekim 1973, Kaynak kişi: Ğolam Hakzad'ın tanıdığı. Langar metninde bu masalda geçen birçok motif bulunur (krş. Doerfer/Hesche 1998, ss. 174-182, Basra şarindâ bir zârgâr bariti).

Tiplendirme: EB. 198.

II.17 Ali'nin Hikâyesi: Bocnurd, 10 Ekim 1973, Kaynak kişi: Mahmud Mohtaseb. Bu metin Farsçadan Bocnurd ağzına çevrilen okul metnidir.

Türkmen varyantı: Masal, Türkmenistan'da 'Akıllı Gelin' adlı masalı çağrıştırmaktadır: Kocasını aldatmak isteyen gelin, ardarda kadıyı, padişahı ve veziri evine davet eder, ve onları sandığa kapatır. Bk.: Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Türkmen Türk Edebiyatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, 10. c, ss. 130-135.

II.18 Hz. Ali ile Salman: Bocnurd, 21 Eylül 1973, Kaynak kişi: Abdurreza Vahdānī, 35 yaşında, traktör sürücüsü. Dersufyan sakini. Mesleği: Traktör sürücüsü. Otuzbeş yaşında.

Bu masalla ilgili motif ve açıklamalar için, bk. Doerfer/Hesche 1998, ss. 54-56, ss. 60-63.

II.19 Kuyruğu Kesik Tilki III: (Bām Saftābād, 1980, Kaynak kişi hakkında bilgi yok! (Derleyen: Muhammed Tevhidi) bk. II.4.

II.20 Testili teyze: (Kalem Ücu, Bām o Saftābād), 1980, Kaynak kişi hakkında bilgi yok) Arap harfleriyle Horasan Türkçesinin güney ağzından derleyen: Muhammed Tevhidi.

III. Halk Hikâyeleri

III.1 Şah İsmail Destanı (Quçan, 1973) Kaynak kişi: Nematullah Nacmi. Doerfer/Hesche 1998'ten faydalanıldı. Krş. I. Kúnos, Proben, c.8, St. Petersburg 1899. Kúnos'taki "Şah İsmail" hikâyesi metnimizle çok yakın bir varyanttır.

III.2 Ash-Kerem: Kalāt-e Esferāyen, 1973, Kaynak kişi: Hedayetallah 'Azimiyān. Kalāt – Esferāyen'den derlenen bu hikâye, kendi çalışmamızdan alındı. 1989 yılının Ocak ayında, Meşhed'den Seyyit Ali Mir Niya Bey'in bana yazdığı yazılı bilgiye göre: 56 yaşında bir 'bahşi', aynı zamanda çiftçi. Hikâyeleri babasından öğrenmiş. Repertuarında 'Zöhre-Tahir' hikâyesi de bulunmakta. Hikâyelerini dutar eşliğinde anlatmakta ve okuma yazması yoktur. Kürtçe yanında Farsça ve Kürtçe de konuşmaktadır.

Bu yılın (2005) Ağustos/Eylül ayında İran'a yaptığımız inceleme gezisinde, Kalāt'ı ziyaret ettik ve burada yıllar sonra yine aynı bahşiyi bul-

duk. Bu bahşı bizi görünce bundan 30 yıl önce gelen ekibi hatırladı ve bu hikâyeyi o zaman anlattığını söyledi. Kendisine bu hikâyeyi yeniden anlattırdık; ancak hikâyeyi, metnini kendisinin yazmış olduğu bir elyazma kitapçıktan okudu. Bize hikâyeyi “Şehzâde Kerem ve Aslı Han” olarak tanıttı. Edindiğimiz bilgiye göre Hidayatullah Azimiyan bu hikâyeyi gençliğinde Meşhed’de “zindan”da yatarken eline geçen bir elyazmadan bulup başka hikâyelerle birlikte elindeki deftere geçirmiş. Bu defter hakkında pek bilgi alamadık. Ancak okuduğu metnin dili ile kendi hazırlamış olduğu elyazma metin arasında yalnız lehçe farkı! olduğunu tesbit edebildik, Zîra 1973 yılında kaydedilen metin irticalen anlatılan metindi ve bize okuduğu metnin kısaltılmış biçiminden oluşmaktaydı. Defterden okuduğu metin ise Azerî Türkçesi ile olup Çağatayca renge bürünmüş şekiller gösteriyordu. Örneğin; vardı yerine bardı gibi. Hikâyede okunan şiirlerin Türkmen Varyantındaki benzer kıtaları dipnotlarda gösterdik. Buradan da dil farklılıklarını görmek mümkündür. Bahşilik sanatını şimdi oğlu Nurullah devralmıştır. Ancak, Mir Niya Bey’in bize yukarda, bahşinin okur yazar olmadığı konusundaki bilgi, doğru değildir.

Dipnotlar

- ¹ bk. *Chorasantürkisch*, 1993, ss. 5, 20-1. Hey'et, daha önceleri Horasan Türkçesini, Azeri Türkçesinin bir kolu gibi görmekteydi. Krş. Cevad Hey'et, Seyrî ..., (1987), s. 323. Ancak, son yazısında bu fikrini değiştirmiştir, krş. (1994), s. 21. Hey'et'e göre, Horasan'ın üç milyon nüfusundan toplam bir milyonu "belki daha fazlası" Türktür. Doerfer'e göre ise bu bölgede yaşayan İranlıların % 50-70'i Türklerden oluşmaktadır. Nemati, Horasan Türklerinin nüfusunu 1,5 olarak göstermekte; dilini batı, doğu, orta olarak üçe ayırmakta ve batı ile orta grubun dilini Azerilerce anlaşılabilir olduğunu kaydetmektedir. (Ne'mati'nin bana 1994 yılında elyazısı ile iletmiş notlar.)

Horasan Türkçesi artık birçok Türkolog tarafından Oğuz dil grubu içinde kabul görmektedir. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz bu konuda yeni yazı dilleri ve lehçeleri dönemini coğrafi konumları ve lehçe sınıflamasındaki genel çizgileri ile, Doğu Türkçesi; Batı Türkçesi ve bunlara bağlı yazı dilleri ve lehçeler olmak üzere iki ana gruba ayırdıktan sonra, Batı Türkçesini kendi içinde: 1. Güney-Batı Türkçesi; 2. Kuzey-Batı Türkçesi olarak ikiye ayırmaktadır. Horasan Türkçesini ise, Güney-Batı grubunda, tarihî dönemler ile birlikte Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Gagavuz Türkçesi ile aynı grupta göstermektedir. Krş. Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara 2003, s. LXXVIII.

- ² bk. Szabolcs Fázsy: *Das Bodschnurdi, ein türkischer Dialekt des Chorasantürkischen, Ostpersien*, doktora tezi, Zürih 1977, s. 10.
- ³ Kaldı ki, bunlar hâlâ okullarda öğretilmekte olan resmî yazı dilleridir, ancak bunu Kaşgayca ve Horasan Türkçesi için söylememiz mümkün değildir.
- ⁴ Fázsy, a.g.e., s.9. Hey'et, Bocnurd'daki 235.769 kişinin 3/4'ünün Türklerden oluştuğunu söylemektedir. Fázsy'nin Bocnurd'un nüfusuyla ilgili verdiği bilgi (40.000) eski olmakla birlikte yüzde oranı (%50-70'i Türk) Hey'et'inkiyle uyusmaktadır.
- ⁵ bk. Szabolcs Fázsy: *Das Bodschnurdi, ein türkischer Dialekt des Chorasantürkischen, Ostpersien*, doktora tezi, Zürih 1977, s.10. bk. 1.4.2 ve 1.4.3.
- ⁶ Bu malzemeler hakkında bir bilgi vermek gerekirse: Fázsy'nin çalışmasında, kendi derlemelerinden 21 folklorik metin vardır; dolayısıyla elinizdeki kitaptaki derlemelerin çoğu ona aittir. Bunun dışında Bozkurt'ta 4 derleme bulunmaktadır. Bocnurd ağız ile ilgili yalnız bu iki çalışma vardır.
- ⁷ G.Doerfer/W. Hesche, *Chorasantürkisch, Wörterlisten, Kurzgrammatiken, Indices*, Harrassowitzverlag, Wiesbaden 1993.Giriş: ss. 3-23. Giriş'in tamamı tarafımızdan çevirildi. bk. Bibliyografya.
- ⁸ G. Doerfer/W. Hesche, *Türkische Folklore-Texte aus Chorasán*, Wiesbaden 1998.
- ⁹ Buradaki hareketliliğin bilinçli bir şekilde internet sayfalarına da yansımaları görmektedir. Buna örnek olarak şu site adreslerini verebiliriz: <http://www.khorasan.de/farsimain.html>; <http://azmp.persianblog.com>; <http://www.xorasan.blogspot.com>; <http://mehran1.persianblog.com>. <http://www.xorasan.blogspot.com>; <http://www.oyanish.org>

- 10 İran para birimi
- 11 İran yemek çeşidi
- 12 Farsça konuşma dilindeki biçimi. F. kadu kadu, çomag be dast, beyayid birun. T. “Kabak kabak, çomak ele, dışarı çıkın.”
- 13 düz “dışarı”
- 14 Farsça konuşma dilinde. F. kadu kadu, çomag be dast, berawid tu kadu. T. “Kabak kabak, çomak ele, girin kabağın içine.”
- 15 gollo “kuyruksuz”
- 16 Metinde *bakkal* yerine *çiftçi* olmalı.
- 17 Buradaki masalın, ikinci kaynak kişi tarafından, bir önceki varyanta göre, kısaltılmış olduğu görülür.
- 18 Farsça konuşma dili. F. *ki ast ki ast, dar mizanad* “Kimdir kapıyı çalan?”
- 19 Krş. Sadeq Hedayet, Gissa-ye Şengul o Mengul, *bozak-e zangule pa* ‘ayakları çingirak (bağlı) keçi’
- 20 Hedayat derlemesinde şiir şöyledir:
- var micam do pa do pa / do som daram be zamin / do şax daram be hava / ki borde şengul-e man? ki borde mengul-e man? / ki miyad be cang-e man?*
- 21 Kurdun cevabı Hedayat’ta şöyledir:
<i>man bordem şengul-e to</i>	‘Şengülünü ben yedim
<i>man bordem mengul-e to</i>	Mengülünü ben yedim
<i>man miyam be ceng-e to</i>	Seninle cenge geliyorum.’
- 22 İran para birimi.
- 23 F. pedar + soxte (Küfür) “atası cehennemde yanmış; lanetlenmiş, mel’ün”
- 24 Metinde *kabala* ‘çeyiz anlamında’. <Ar. qabala
- 25 İran para birimi.
- 26 Mo. *nöker* ‘hizmetkar, bekçi’
- 27 Yemen şehri, yani eli. *Şehir* kelimesi, kimi metinlerde ‘el, memleket’ anlamındadır.
- 28 Hz. Ali
- 29 Salmān al-Fārisī, Hz. Muhammed’in yoldaşı ve Hz. Ali’nin arkadaşı. Hz. Ali’ye seferlerinde eşlik etmiş ilk Fars kumandanıdır. Metin, Doerfer/Hesche (1998)’den son düzeltilmiş haliyle karşılaştırılarak Türkçeye çevirildi.
- 30 İran Şahı I. Şah Tahmasıb (1524-1576).
- 31 Metinde *Rum şehri* olarak da geçiyor. Rum şehri, Anadolu için kullanılmış.
- 32 I. Şah Tahmasıb’ın oğlu II. Şah İsmail (1576-1577).
- 33 Kadınların süslenmesinde kullanılan yedi kalem şu şekilde açıklanmaktadır: a) *kohl* ‘antimon, rastık taşı’, *safid-āb* ‘kurşunkarbonatı, üstübeç’, *sorxī* ‘allık’, wasma ‘kaş

için çivit boyası', zar-warak 'alın ortasında küçük altın bir nokta', *xāl* 'hal, ben' b) *kohl*, *safid-ab*, *sorxi*, *wasma*, *zar-waraq*, *galiya* 'saçlara ve kaşlara sürülen misk ve amber karışımı', *hanā* 'saç ve el kınası' (Her iki açıklama da Masse I, 87 den alınmıştır.)

Krş. F. man yek del na, sad del asege-e to şodam.

34 Anlatıcının unuttuğu yedinci kardeş, *Kanber* hikâyesinin devamında verilecektir.

35 Yukarıdaki pasaj yeniden anlatılmaktadır. Aynı zamanda kimi kelimeler anlaşılama-
dı.

36 "Hoş geldin" anlamında.

37 Yani, heybeye sakladığı yemek kastediliyor.

38 F. zur-bazi 'güç-kuvvet'

39 *Namahrem* 'yabancı' olan kimselerin kadınların arasına girmek yasaktır.

40 *padişah-ı kible-yi alem*

41 *nezri niyaz etti*

42 *başına şikâr havası vurdu*

43 *dalıstan* "söğütlük " krş. Trkm. *tal* "söğüt" Hikâyesinin Türkmen versiyonunun bu pa-
sajında *çarbağ* geçmektedir.

44 Anlatıcı önce lâcın, sonra tarlan olarak düzeltmeye gitmiştir. Bkz. yukarı.

45 Yukarıdaki satır bu defa Nergiz olarak düzeltiliyor.

46 *geşt eyle*- krş. F. gaşt kardan "gez-, dolaş- "

47 "Dudağı benzer şeker ve bala"

48 AK98'de şiirin bütünü şöyledir:

Soval:

Seyle çıkıp geze geze,
Biziñ diyara hoş geldiñ.
Seniñ dek şeyda bilbilem,
Biziñ gülzara hoş geldiñ.

Covap:

Tarlanım saldım şikara,
Yitirdim bu raya geldim,
Çekdi nesip bu diyara,
Bu bag-ı rızvana geldim.

Soval:

Nikabıñ yüzden göterdiñ,
Barça aklımıñ yitirdiñ,
Tebib-i şıpa getirdiñ,
Men dek bimara hoş geldiñ.

Covap:
Dünyä başı tupan bolar,
Gan yaş gözden rovan bolar.
Canım saña gurban bolar,
Derdiñe dermana geldim.

Soval:
Sıya kâkil bogun-bogun,
Yüregimde goyduñ düğün,
Bilbiller sayraşar bu gün,
Gözleri gara hoş geldiñ.

Covap:
Haysı bakcanıñ güli sen,
Haysı bağıñ bilbili sen,
Ya Şirin sen, ya Leyli sen,
Mecnun dek bu caya geldim.

Soval:
Aslı, meni bent eyle,
Aç, kâkiliñ kement eyle,
Leblerim şeker-gant eyle,
Çek meni dara, hoş geldiñ.

Covap:
Çağırar men çarıyarı,
Mämänden gan akar carı,
Kerem canıñ söver yarı,
Lebiñden emmäge geldim.

49 *tağ ol-* "sona er-"

50 *ahd eyle-* "ahd et- "

51 AK98'de şiir:

Ey Aslı Han, iki gözüüm,
Gurbat ile gider boldum,
Cahana dağıldı sözüüm,
Gurbat ile gider boldum.

Atamñın sabrı tak oldı,
Enem cigeri dag oldı.
Munda galmak kırk gün oldı,
Gurbat ile gider boldum.

Tenim gitse, can ayrılmaz,
Lebleriñden doymak bolmaz,
Senden başga hiç kim bilmez,
Gurbat ile gider boldum.

Sensiz cahanda gezmenem,
Senden özgä yar diymenem,
Gamgın bolsañ, men gitmenem,
Gurbat ile gider boldum.

Äht eder men Huda birlen,
Dövrän sürsem seniñ birlen,
Pıgamberiñ şerti birlen,
Gurbat ile gider boldum.

Kerem diyer, bu sözümden,
Galat bolmaz diyenimden,
Yalan bolmaz ıkrarımdan,
Gurbat ile gider boldum.

52 “Gözümün nurunu.” F. < çeşm, çeräğ

53 “İki gözümün nurunu”

54 AK98’de şiiir:

Kadır Alla, meni salma bu derde;
Çeşm(-u) çıragımı isterem senden!
Mecnun bolup, kırk gün gezdim çöllerde,
Aziz mihmanımı isterem senden!

Bilmen, nâler geldi onuñ başına,
Bar(i) ilahi, yaman berme işine,
Rehmiñ gelsin gözden akan yaşına,
İten oğlanımı isterem senden!

Bilmen, nîrâ gidip edey soragin,
Kime ızhar edem yüregim dagın,
Dızımıñ kuvvatı, çeşmim-çıragım,
Memleket sahubın isterem senden!

Kırk gündür gezerem çölleri, dagı,
Pırakından gidip gözlerim yagı,
Ösdi damagımdan Mahmıdıñ yeli,
Tükenmez dövletim isterem senden!

Men Zıyadam, ömrüm bermişem bada,
Dövlet bilen namıs gitmesin oda,
İmam Rıza, bu gün yetişgil dada,
Ömrümiñ zıyadıñ isterem senden!

55 “Aşktan yana dert sahibi”

56 Ar. gışş “hile, aldatma”

57 AK98 Türkmen varyantında şiiir:

Gurban olam seniň kadd u boyuňa,
Işkuň sövdasına galıp olup sen;
Ata-ene bardır, geler toyuňa,
Bir gözeliň, sövdasına düşüp sen.

Derdiňi söylegil, dova eylerem,
Zıyat Şaga bir-bir arzuň söylerem,
Başından geçenin beyan eýlärem,
Bir periniň sövdasına düşüp sen.

Şalara şa erdi atam yurdunda,
Kaza yetip gitdi dünýä yüzünde,
Rakıp karar etdi meniň yurdunda,
Bir senemniň sövdasına düşüp sen.

Mayıl erdim men agamıň gızına,
Atam yurdun namart aldı özüne,
Agam gitdi rakıpların sözüne,
Eziz gardaş, men günüme düşüp sen.

Bakır Handır adım, divana dervüş,
Yedi yıldır düşdi canıma teşvüş,
Bir däne gövher sen, yokdur sende gış,
Işkuň sövdasına galıp olup sen.

58 AK98 Türkmen varyantında şiir:

Ey yaranlar, tarlaň guşum uçurdım,
Sag elimden sol elime alıňam.
Näzli yarıň gurbanyam, gulıyam,
El götermen, damanından ölüňäm.

Gurban olam zülpleriniň teline,
Dökülipdir hem sagma, soluna,
Bir gül berdim näzli yarıň eline,
Öldürme, köydürme gözden salıňam...

Yarıň, goynı meňzär cennet bagına,
Gurban olam zülpleriniň teline,
Baglayıp gövherden guşak biline,
Canım çıkar gülün menden alıňam.

Ayrılık derdinden yürek daglar men,
Kebap olup, cigerimni baglar men,
Kerem diyer, yardan ötri aglar men,
Ölsem yegdir, bu dünýäde galıňam.

- 59 Kaftana benzer onur giysisi. F. xal'at < Ar. xil'at
60 şey ol- "tanıtıl-, duyurul-" < Ar. şā'i'
61 *kıbleyi âlem* "padişah" anlamında. mendil; hediye" F. dast-mâl. Burada kız istemeye gidildiğinde geleneksel törelere dikkat çekilmektedir.
62 Metinde sık karşılaşılan bir deyim. *évini işiğini palçığ itti*. "evini eşiğini balçıkladı" Yukardaki gibi belki de "eşyalarını topladı" anlamında kullanılmakta. Trkm. *pal-çık*
63 AK98 Türkmen varyantındaki şiir:

Gara Melek öylerimiz göçüpdür,
Göçüp-göçüp belent dağlar üstüne.
Didâm Kerem, gel yanımdan ayrılma,
Dodakların goygun dodak üstüne.

İşin nedir bahar bilen, yaz bilen,
Ördek oynar köller içre, gaz bilen,
Yarım gelse, könlün alam nâz bilen,
Gül düşär men, gadam goysun üstüne.

Käbä gidenlerin dilegleri dek,
Gahba pelek goymaz biz şat olaylık,
Aman pelek, hem mürevvet, dat pelek,
Yüz dagımın, mün dag goyma üstüne.

Atamnın dövleti tarımar oldu,
Gam leşgeri hemmämize car oldu,
Göz yaşlarım köl-köl bolup sil oldu,
Nice şebnem düşer kölün üstüne.

Men Aslıyam, yetmez derdim dermana,
Bu dünyä galmadı hiç musalmana,
Alagöz Keremi bersinler maña,
Goy etsinler nutuk-nutuk üstüne.

- 64 AK98 Türkmen varyantında şiir:
Kelisäge giden hüyr veçhe gızlar,
Gızlar, Aslım bu diyara geldi mi?
Allanı söver siz, yogsa İsarı,
Gızlar, Aslım bu diyara geldi mi?

Deryada mahılar, gökde yıldızlar,
Yadıma düşende "yar" diyen sözler,
Sizden habar alam, hüyr yüzli gızlar,
Gızlar, Aslım bu diyara geldi mi?

Atası gürcüdür, Meryem enesi,
Mağşar günü meniñ ahım⁶⁷ tutası,
Gızıl gül dessesi, nerkes gözlüsi,
Gızlar, Aslım bu diyara geldi mi?

Yığılıpdır gız-geliniñ harmanı,
Yüklenipdir yüz-mün derdiñ dermanı,
Atası gürcüdür, gızı ermeni,
Gızlar, Aslım bu diyara geldi mi?

Kerem aydar, okıdığım yazaram,
Alla bilir men canımdan bizaram,
Bir yıl erer, "Aslı" diyip gezerem,
Gızlar, Aslım bu diyara geldi mi?

65 AK98 Türkmen varyantında şiir:

Ah ü zar eyleme, pıgan eyleme,
Kerem canım, Aslı Hanıñ mundadır.
Döküp gözyaşını gıryan eyleme,
Kerem canım Aslı Hanıñ mundadır.

Gara Melek diyrler onuñ babası,
Adı Aslı Handır, Meryem enesi,
Hindiniñ tavusu, Tövriz sonası,
Kerem canım, Aslı Hanıñ mundadır.

Arz-ı halıñ sövdügiñe yetirin,
İsa hormatı üçin işiñ bitirin,
Saba olsun, Aslı Hanı getirin,
Kerem canım, Aslı Hanıñ mundadır.

"Kerem" diyip, Aslı Hanıñ incedir,
Boyu belent, bili gıldan inçedir,
Goynundakı mämeleri guñçadır,
Kerem canım, Aslı Hanıñ mundadır.

Nerkes diyer, Kerem, saña söylärem,
Şirin canı saña gurban eylärem,
Halıñm yarıña beyan eylärem,
Kerem canım Aslı Hanıñ mundadır.

66 Metinde: F. bāri xodā yā

67 Şeftali kişteni yarım galam ettilen. "Şeftali kurusunu ikiye böldüler." Trkm. kişde
"1. Kaysı kurusu, 2. Kuru meyve ya da sebze."

68 "aldat-, hile yap-" < F. āl "hile"

69 AK98 Türkmen varyantında şiir:

Geldi mundan yol eyledi,
Seniň gözleriň, gözleriň,
Satıp meni gul eyledi,
Seniň gözleriň, gözleriň.

Seniň gözleriň al eýlär,
Meniň köňlüm hıyal eýlär,
Ahır meni abdal eýlär,
Seniň gözleriň, gözleriň.

Yüzüň dal gamışa menzär,
Gövsün ak kümüşe menzär,
Bihablık çekmişe menzär,
Aslı Han, seniň gözleriň.

Seniň, gözleriň aladır,
Meniň canıma beladır,
Ahır ki canım aladır,
Seniň gözleriň, gözleriň.

Yüzüň yaz dövrüne menzär,
Aydın on tördüne menzär,
Bir algır laçına menzär,
Seniň gözleriň, gözleriň.

Aya menzär maha menzär,
Ab-ı rovan suva menzär,
Yanı dogan güne menzär,
Seniň gözleriň, gözleriň.

Dag başında çeşme olur,
Akıp gözyaşım sil olur,
Ahır Keremni öldürer,
Seniň gözleriň, gözleriň.

70 Aslı'nın geldiği yer.

71 AK98 Türkmen varyantında şiir:

Gence Garabagdan sövdüm bir gözəl,
Bal döküler, dodagından tiline,
Leblerinden bir keleme söz aytsa,
Bal döküler dodagmdan tiline.

Dodagının gaymagı bar, balı bar,
Emmek için leblerinin şehdi bar,
Her yüzünde bir mugteber halı bar,
Halı deger çar köşäniñ malına.

Arz edeyin, meniñ yarım nicedir,
Yüzi gül dek, bili gıldan inçedir,
Ak smada mämeleri gunçadır,
Deger gunça mün cennetiñ bagına.

Galam bilen çekilipdir gaşları,
Hünci sadap düzülipdir dişleri,
Her tarapda dokuz örüm saçları,
Yuvaş-yuvaş deger yarın biline.

Men Mahmıdam, Kerem goydı adımı,
Bu vatanda kişi bilmez dadımı,
Bir garrıdan habar aldım yarımı,
Diydi, Aslıñ gitdi, Bayat iline.

72 AK98 Türkmen varyantında şiir:

Ey agalar, gelene ve gidene,
Aslı Hanıñ cerenidir, bu ceren,
Kerem⁷⁶ gurban olsun yarı görene,
Aslı Hanıñ cerenidir, bu ceren.

Gara-gara gözlerimi oyduzan,
Hancar alıp bagrım, başın dildiren,
Yüvrük atım, algır bazım galdıran,
Meniñ yarım cerenidir, bu ceren.

Semer kimi yüzi, piste dodagı,
Ak sınaşı erer cennetiñ bağı,
Hazan urup güli soldurdu bağı,
Aslı Hanıñ cerenidir, bu ceren.

Sayyat olup, dağı-daşı avlaram,
Girsem ışkın deryasına boylaram,
Men Keremem, "Aslı" diyip söylärem,
Aslı Hanıñ cerenidir bu ceren.

73 AK98 Türkmen varyantında şiir:

Geldi, geçti mundan niçe ermeni,
Kerem, yarın gitdi Bayat iline;
Bir gız gördüm, gızıl güllün harmanı,
Kerem, Aslıñ gitdi Bayat iline.

Yaş yerine ganlar gitdi gözünde,
Siya zülpi halka-halka yüzünde,
Yarın gördüm, gözi galmış ızında,
Kerem, Aslıñ gitdi Bayat iline.

Beyle gözəl gelmeyipdir cahana,
Rakıpları duçar bolsun yamana,
Kırpigi ok, gaşı menzâr kemana,
Kerem, Aslıñ gitdi Bayat iline.

Çopan diyer, Gara Melek söyledi,
Aslı hanı maña ıkrar eyledi,
Seni öldürmegi menden diledi,
Kerem, Aslıñ gitdi Bayat iline.

74 İki telli çalgı aleti. < F. do + tar Metinde bazen saz geçmektedir.

75 AK98 Türkmen varyantında şiir:

Aslı Hana diyin, bir bari baksın,
Men Aslını görmeklige gelmişem,
Öyden çıkıp yaylagına yörtüsin,
Arz-ı halın sormaklığa gelmişem.

Öyden çıkıp, cilve bersin özüne,
Gara sürme çeksin ala gözüne,
Aslım men görsem, diyr men özüne,
Covabını bermeklige gelmişem.

Gurban olam yarın şirin tiline,
Guşak kimin çırmaşadım biline,
El uzadıp, yarın gunça-gülüne,
Gunça gülün tirmeklige gelmişem.

Kerem aydar, bir yar üçün güzerem,
Galam alıp elip kaddın yazaram,
Yedi yıldır "Aslı" diyip gezerem,
Şol Aslım görmeklige gelmişem.

76 AK98 Türkmen varyantında şiir:

Şikayat eylärem köne zamandan,
Neylemişem, pelek maña yar olmaz,
Gam iyme, daralma, divana köñül,
Hemişə rozugär beyle har olmaz.

Divanalar mesgen gurur hovaya,
Say(y)at bolsañ tugun uçar hovaya,
Gulluk eyle, bir ähl-i dil agaya,
Gulluk etmek yigitlere ar olmaz.

Magşar bolsa, nıkap yüzden götermez,
Mert bolanlar akıl-pähmin yitirmez,
Köñlüne yarından zoval getirmez,
Hemme dağıñ degresinde gar olmaz.

Garadır gaşları, şirindir tili,
Pıgan eylər biziñ bağıñ bilbili,
Ne sovsandır tili, nedir sünbüli,
Hemme gülün etrabında har olmaz!

Däde Kerem diyer "Alla", yarı gör,
Lıbasın ogşadıp (berhle-narı?) gör,
Aşık Alı, birniçe beyt aydagör,
Beyle bagda özge bilbil yar olmaz!

77 "kesin" Ar. yaqın

78 AK98 Türkmen varyantında şiir:

Arzıruma çıkdım, yol iki boldı,
Men şu yolun haysı birine baraym?
Akıp gözüm yaşı, sil kimin boldı,
Men şu yolun haysı birine baraym?!

Aslı Han gädikden yolun salıpdır,
Sarılıban gül dek reñgi solupdır,
Üç yüz tümeni belet menden alıpdır,
Men şu yolun haysı birine baraym?!

Duman gelip gondı, çandı billere,
Gözümden yaş akıp, döndi sillere,
Ahırında düşdüm garıp illere,
Men şu yolun haysı birine barayın?!

Aslı Hanıñ derdi candan galaba,
Bu dünya galmadı hiç mal talaba,
Biri Şama gider, biri Halaba,
Men şu yolun haysı birine barayın?!

Bir gül idim, Zıyat Şanıñ bagında,
Açıldım hem sağmda, solunda,
Kerem galdı Arzırımıñ dagında,
Men şu yolun haysı birine barayın?!

79 “kervancıbaşı”

80 AK98 Türkmen varyantında şiir:

Ala gar yassanıp yatma,
Gelen kerven yolun tutma!
Beyle namartçılık etme,
Bir yol ber, aşalın daglar!

Seniň akca garıň bardır,
Menin ah u zarım bardır
Uzak yerde yarım bardır,
Bir yol ber, aşalın daglar!

İltimasım kabul eyle,
Meniň derdim köp güzere,
Şol Allahu, bir yad eyle,
Bir yol ber, aşalın daglar!

Bezirgeni gel şat eyle,
Insap eyle sütemkäre
Aç, dagları mürevvet ile,
Bir yol ber, aşalın daglar!

Seniň dagın gırmızı bolsun,
Cerenleriň hemraz olsun,
Nigärlerin dövriş bolsun,
Kerem diyr, aşalın daglar!
AK98 Türkmen varyantında şiir:

81

Sabada okıgan bilbil,
Sen aglama, men aglayın,
Cigerim daglayan bilbil,
Sen aglama, men aglayın!

Bilbilim söyüpdür sarı,
Sen güli söyle, men yarı,
Sesiň geler, zarı-zarı,
Sen aglama, men aglayın!

Bilbilim geyipdir gara,
Sınamda goyupdır yara,
Sen güle muştak, men - yara,
Sen aglama, men aglayın!

Bilbilim geyipdir ağı,
Sınamda goyupdır dağı,
Keremiñ çeşm-i çırığı,
Sövdüğim, gara bağlayın.

82 Kara Melik'in karısının adı.

83 *daruğa* "polis şefi"

84 *pāsibān* < F. pās-bān "polis, jandarma, bekçi"

85 İranda para birimi.

86 AK98 Türkmence varyantında şiir:

Bu gice düşmüşem cennet bağına,
Sag elimde tugun, solumda tarlañ,
Bagban bolup ikisiniñ bağına,
Bir elimde tugun, birinde tarlañ.

İkisi gül kimin bir-birden gunça,
Yüzleri almadır, billeri inçe,
Leblerin emeyin imdi doynça,
Bir elimde tugun, birinde tarlañ.

On bir yıldır çekdim cebr ü cepañı,
Aslı Handan gördüm mähr ü vepañı,
Sizler bilen sürdüm zovk u sapañı,
Bir yanımda tugun, bir yanda tarlañ.

Birisi hüyrüdür, birisi peri,
Sarıgüldür kırk kız içre serveri,
Aslı Handır meniñ gözümüñ nuri,
Sag elimde tugun, solumda tarlañ.

Kerem diyer, gızıl güllün gunçası,
Rugsat bolsa, guçam bilin inçesi,
Sınalar aklıgı - peynir külçesi,
Bir yanımda tugun, bir yanda tarlañ.

87 *Metinde: iräyi darıxdı*

88 *Metinde: aşık-e pāk*

89 *Metinde: ot aldı*

90 *Kaynak kişi hikayenin sona ereceğine işaret ediyor.*

91 AK98 Türkmen varyantında şiir:

Ot alışıp ayagımdan,
Yanaram, Aslım yanaram!
Ayagımdan tavuşımdan,
Yanaram, Aslım yanaram!

Özüml eyledim özüme,
Hiç kim inanmas sözüme,
Ot tutup, geldi dızıma,
Yanaram, Aslım yanaram!

Cerenim geldi çölüme,
Ördegim gondı kölüme,
Ot yanıp geldi bilime,
Yanaram, Aslım yanaram!

Habar bergil, gardaşıma,
Ne günler geldi başıma,
Ahır yetişdi döşüme,
Yanaram, Aslım yanaram!

Däde Kerem cořa geldi,
Yaralarım aşa geldi,
Peymanamız başa geldi,
Yanaram, Aslım yanaram!

92 Yani, Hz. Ali

93 Bocnurd'dan ~15 km. uzaklıkta bir yer.

Kısaltmalar

a.	= aynı
a.e.	= aynı eser
a.g.y.	= adı geçen yazar
a.y.	= aynı yer
Ar.	= Arapça
Ath	= Aarne-Thompson
Az.	= Azerî Türkçesi
bk.	= bakınız
ç.ş.	= çoğul şahıs
d.n.	= dipnot
EB	= Eberhard-Boratav
F.	= Farsça
krş.	= karşılaştırınız
M.	= Moğolca
örn.	= örneğin
s.	= sayfa
ss.	= sayfadan sayfaya
Trkm.	= Türkmence
TTV	= Typen Türkischer Volksmärchen
v.b.	= ve benzeri, ve başka
yay.	= yayınevi

İşaretler

	= Boşluk; anlatanın sözünü kesmesi
<	= Alınma söz, kaynağın geldiği yer
>	= Kaynağın dönüşmesi
~	= Kayma
=	= Kelimeler arası sıkı bağ
- ...	= Anlatanın düzeltmesi
- ... -	= Anlatanın söz arası hatırlatması
?	= Anlamı belirsiz
(?)	= Kesin olmayan biçim, anlaşılmayan kelime
" - ... "	= kaynak kişiyi düzeltme ve hatırlatması
"- -"	= anlatanın söz arası hatırlatması ve verdiği ek bilgiler

Bibliyografya

- Alavî, Bozorg, Manfred Lorenz. *Lehrbuch der persischen Sprache*, Max Hueber Verlag, München 1976.
- Behzad, Faramarz, Soraya Divshali. *Sprachkurs Persisch*, Bamberg 1994.
- Bozkurt, Fuat. *Untersuchungen zum Bojnurd-Dialekt des Chorasantürkischen*, (Doktora tezi), Göttingen 1975.
- Çağatay, Saadet. *Türk Lehçeleri Örnekleri, Yaşayan Ağız ve Lehçeler*, I-II, Ankara 1972, ss. 261-264.
- Doerfer, Gerhard . "Turkic Languages of Iran" *The Turkic Languages* (Haz. Lars Johanson ve Éva Á. Csáto), Routledge. London and New York. 1998, 273-282.
- _____ "Ein çängä in Nordchorasan", Bahşı Ögdisi. Klaus Röhrborn Armağanı, (Haz.: J.P. Laut, M. Ölmez), Freiburg/İstanbul 1998: 67-72.
- _____ "Das Chorasantürkische", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara 1977, 127-205.
- _____ "Bericht über eine linguistische Forschungsreise in Iran", TDAY-B, Ankara 1973-1974, 199-202.
- Doerfer, Gerhard/ Wolfram Hesse. *Türkische Folklore-Texte aus Choras*, Turcologica 38, (yayımlayan: Lars Johanson), Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1998.
- _____, _____ "Turkmenische Materialien aus Gonbad-e Qābūs", Materialia Turcica, c.19, Göttingen 1998.
- _____, _____ *Chorasantürkisch, Wörterlisten, Kurzgrammatiken, Indices*, Harrassowitzverlag, Wiesbaden 1993. (Eserin giriş bölümünün (ss. 3-23) çevirisi: S. Tulu, "Horasan Türkçesinin Tarihi ve Edebiyatı", Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, s.: 14, Ankara 2002).
- _____, _____. ve Ravanjar, J. *Oghusica aus Iran*, Wiesbaden 1990. (Harrassowitz Yayınevi)
- Durdieva, Amangül. *Aslı Kerem, (Dessan)*, Türkmenbaşı Adındaki Türk-

menistan Milli Golyazmalar İnstitutu (TMGI), Aşgabat 1998, 144 s. (AK98)

‘Aslı Kerem’ Dessanı Doganlık Halkların Arasında,
TSSR ‘Bilim’ Cemgiyeti, Aşgabat 1991, 23 s.

Aslı Kerem, Halg Dessanı, “Türkmenistan” neşriyati,
Aşgabat 1965, 111.s. (AK65)

Duymaz A., *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*,
(doktora tezi) Kültür Bakanlığı Yayınları: 2567, Ankara 2001.

Elçin Ş.M., *Kerem ile Aslı Hikâyesi*, Ankara 1949.

Ergin Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1992 (19.baskı)..

Fázsy, Szabolcs. *Das Bodschnurdi, ein türkischer Dialekt in Chorasan, Ostpersien*, (Doktora tezi), Zürich 1977.

Garriev Seyit. *Türkmen Eposı, Dessanları ve Gündogar Halklarının Epi-ki Dörediciligi*, Ilım, Aşgabat 1982.

Garriev B.A., *Aslı Kerem, Folklor Dessanı*, BTDN, Aşgabat 1943, 107 s. (AK43).

Hesche, Wolfram. “Persisch-türkische Interferenz in Nordostiran”, *Materialia Turcica*, c. 21, Göttingen 2000, 1-54.

Hey’et, C. *Tarih-e zaban o lahcaha-ye turki*, Tahran 1987, 323-330.

“Turkî-ye Xorasanî”, *Varlık*, sayı: 71-5, Tahran (Şubat-Mart) 1989, 18-40.

“Horasan Türkçesi”, *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, c. 2, Ankara, Ocak 1994, 21-30.

Junker, F.J. ve Bozorg Alavî. *Wörterbuch Persisch-Deutsch*, Leipzig, 1988. (6. Baskı)

Kalem Ucu. Bk. Tevhidî, Muhammed.

Kara, Mehmet. *Ata Atacanov’un Şiirleri*, 2 c., Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997.

Mir Niyâ, Seyyid Ali. *İlât o tavâif-e Darragaz*, 2c., Meşhed 1362/1984.

- Tevhidî, Muhammed (Yayımlayan ve derleyen) *Kalem Ucu* , sayı: 1-2, Tahran 1359 / 1981.
- Tulu, Sultan. "Kerem ile Aslı Hikâyesinde Diriltme Motifi", *Türk Dili*, Ankara, (Ağustos) 1987, 102-109.
- _____ "İranda Horasan Türkçesi Bir Dergi: 'Galam Ucu' ", *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1988*, Türk Dil Kurumu yay: 665, Ankara 1996.
- _____ *Chorasantürkische Materialien aus Kalat bei Esfarayen*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin 1989.
- _____ "Horasan Türkçesinden İki Hikâye", *Türk Dilleri Araştırmaları*, Ankara 1992, 131-153.
- _____ "Kerem ile Aslı Hikâyesinin Horasan Varyantı", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (AÜTAED)*, sayı: 1, Erzurum 1994, 48-52.
- _____ "Horasan Türkçesi ile İlgili Folklor Çalışmaları", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (AÜTAED)*, sayı: 1, Erzurum 1994, 52-59.
- _____ (Tanıtma). Gerhard Doerfer, Hesche Wolfram. *Türkische Folklore-Texte aus Chorasán*, Turcologica 38, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1998, XIV + 504 s. + 2 harita, Turcica, Paris 2001.
- _____ (Çeviri) "Horasan Türkçesinin Tarihi ve Edebiyatı", (Doerfer/Hesche (1993), *Wörterlisten, Kurzgrammatiken* adlı eserinin giriş bölümü (ss. 3-23)), *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, s.: 14, Ankara 2002.
- _____ (Çeviri) "Horasan Türklerinin Halk Edebiyatı", (Doerfer'in "Die Volksliteratur der Türken Chorasans. Eine Übersicht" adlı yayımlanmamış bildirisi), *Yaprak*, sayı: 14-15, Meşhed, Güz 2001.
- Türkmençe – Türkçe Sözlük*, (Hazırlayanlar: Talat Tekin, Mehmet Ölmez v.d.), *Türk Dilleri Araştırma Dizisi*: 18, Ankara 1995.

• انقلاب پر لولغا • آنر بایجا ایی - سیاسی مجموعه مدن غورسان

تورکری ایچون ندر اولان ایی ضمیمه سی •

قلم اوجو

ایچینده که له

- ۱ - مقدمه
- ۲ - سوز باشو
- ۳ - مثلله
- ۴ - مقام
- ۵ - تاندور باشو سورچکله
- ۶ - بهیر ترکمن ها عره تانوعدورماق
- ۷ - تا پها جالا
- ۸ - غوراسانگ تورکلرینده موبارک اولسون ...
- ۹ - نجه سوز

بو مجموعه نی دوزلدن - محمد توحیدی (تمبر)

تنظیم کننده این مجموعه - محمد توحیدی

انقلاب یولوندا / در راه انقلاب / مجموعه ادواری ادبی - سیاسی بهزیان آذربایجان
سال اول، جلد ۲، ۵۹/۹/۱۵، گرداننده و دبیرمسئول ح. صدیق، زیر نظر هیئت دبیران.
آدرس نگارش: صندوق پستی ۳۴۶-۱۳، تهران - ۱۳. اداره در حکم و اصلاح درج مطالبه
رسیده آزاد است.

انقلاب یولوندا

آذربایجان مدنیت جمعیتی نین اون بئش گونلوک ادبی - سیاسی مجموعه سی.
یازمچیلار هیئتی نظری آلتیندا. مدیر و مسئول یازمچی ح. صدیق. مکتوبلاشما
آدرسی: صندوق پستی ۳۷۶۷/۴۱، منطقه ۱۴، تهران، بوراخیلشیشتری: کتابخانه انقلاب،
پاساژ هواپیمائی، خیابان انقلاب، تهران. یازمچیلار هیئتی کلن یازیلاردا دگیشیکلیک
آپارایلمیر. گوندیریلن یازیلار چاپ اولسون، اولماسین، گئری قاتاریلماز. اثرلر اوخوناقلی
خط ایله گوندیریلملیدیر.

مکتوبلاشما

2. Aufnahmæ: den 6.Okt.1973
in Bojnurd. Gewährsperson: MM. (allegro gesprochen.)

(nâzâr qorxag.)

1. biri barıdı, biri yoxıdı, xodayda³n yâyraz hı^ts
kim yoxıdı.
2. bir kış barıdı, bir xatın.
3. bô kışın a^di nâzâredı.
4. bu kış xeyli qorxardı, hər zaddân qorxardı.
5. gejälä qorxardı çixsın dizä, gäräy xatınınän gıdsın dizä.
6. bir gı⁵ⁿ xatın munı alınnän ämanä⁴ gäliyə, diyə män
nä⁴ jırkın⁴ edim kı bô qorxmäsın.
7. gıdiyə ezi^y nä bir näxsä çäkiyə.
8. diyə kı xaylı xöb, gä³, bu gıjā gäräy gıdäy bız
mıhmanlıgä, agamgolä.
9. bäd çagasın alınnä tutıyā, munıyem ievän çixartıyā.
10. vägti kı hävalıdän çixartıyā, iezli gırıyā hävalıyā,
işini mä³käm edıyā.
11. bô nâzâr diyə kı män qorxıyäm, xatın jan, işin a³ç,
gälim evä.
12. diyə yö, män işini açmıyäm, gıD, här yırä gıdiyem, gıD.
13. sän män därdimä däymıyem, sän qorxagap.
14. diyə xöb, päs hala kı botardı, päs mänä bir yımirtä
ße bir az unınän, män gıdiyäm.
15. bô xatın gıdiyā, bir yımirtä -o un gätirıyā, berıyā
muna, bô gıdiyā.
16. gıdiyā, gıdiyā, jäpälä yetışıyā, jäpälä kı yetışıyā,
baxıyā, bir däräxtı astındä bir da³şdı.
17. yazıD dılän bu täräfdän gıdeş Gayetäreş, bu täräfdän
gıdäş qäyetmıyem, bu täräfdän gıdeş ya³ qäyetıyem,
ya³ qäyetmıyem.
18. iş yoldı, här birinnän gıdäş, yazıDDı istındä, här
yolıp istındä yazıDDı.
19. bäd bô tutıyā, bu daşıp pälisındä yatıyā.
20. yatıyā, bir moDDatı yoxıdän kı törıyā, baxıyā kı bir
alam çivın bô daşıp istındä otırıtDı.
21. bô alıni kı gätirıyā, vurıyā, täma³m çivınläri eldırıyā.

22. dasıq istində cıvınlâ ki eliy'allân saniyə, baxıyâ
Qırx-o bir sani cıvın eldiritdi.
23. kitarıyâ, bô dasıq istində yazıyâ ki nâzâr, qırxını
bır alı^(y)nân âzâr.
24. gänäm tutıyâ yatıyâ.
25. tutıyâ yatıyâ, o vâx bır xälâ ki gedıyâ, i^ts danı
d^{ie}²v gäliyəllän, baxällän, hä, bô yatıtdı, bır kişi
mundâ yatıtdı bu daşıq pa³lisində, bô dasıq istində⁴äm
yazıtdı ki nâzâr, qırxını bır alıⁿnân â⁴zâr.
26. bu nâjırkinädi ki qırx sanını bır alıⁿnân âziyâ, biz
bırnını başarmıyçy bır âlimizdâ âzçy.
27. bäd bu iş danê dev otırıyâ⁴lla⁴n, ta' in ki bô
yöxidân törıyâ.
28. vaxtı bô yöxidân törıyâ, diyâ ki xo, sän nâjırkinâ
bô Qırx sanını bır alınnân âzdıq.
29. diyâ âzıtdıräm dä.
30. hala mäyâ şäkkipizäm bardı.
31. diyâ y^up, hä pa³s hala ki botardı, sän gä, bızinnän
Gardaş ol, biz bırbırnän zındägi' edäy.
32. diyâ y^uq, män sizı^ynänⁿ Gardaş olmiyäm.
33. bılaxärâ d^{ie}vlâ çox ısrar ediyällän.
34. bô diyâ hala ki çox ısrar ediyepiz, män şärtim bardı
sizı^ynän, ikki sanı şärtim bardı sizıynän.
35. diyâ şärtin nâmädi.
36. diyâ xo', ägär siz bır da'sı äzdipiz, âlipizdâ ün
Yetdipiz, bu mənip bır şärtimdı.
37. män ün ediyäm.
38. bô d^{ie}vlärdän birni bır da's kitarıyâ, här nämâ qisiyâ,
tıkka tıkka öliyâ, vâli ün ölmıyâ.
39. bu nâzâr âlini ertiyâ, qoltığı ıubınnän şü unlärdän
ki xatınınnän alı^udi, bır qisim çixartıyâ-o diyâ baxıp.
40. yälä⁶nnän bır qis ediyâ, baxıp, tāmamisini ün ¹etdim.
41. bäd bu devlä tāmā'm ta³a³jjob ediyällän.

42. yə²pidən gənəm nəzər diyə ki xo, ayar siz bir
daş ki tərdiriz su¹ etdiriz, mən sizdən qardaş olıyam.
43. d¹evlə hər nəmə ediyallan, başarmıyallan, da's tikkə
tikkə olıya, vəl s¹ olıya.
44. bəd bu gidiyə, yimirtən ki tərliyə gisiyə, suvi tekiliyə.
45. suvi birmagların (ləyinnən) tekiliyə, diyə bax, nəfir
daş s¹ etdim.
46. o vax diyə xeyli xub, hala mən sizdən gəliyəm, vəl
tərtim başarmadıq anja'm (berəpiz), vəl gənəm
sizdən gəliyəm zindəgi edim.
47. diyə xeyli xob, bə devlə mən ki tərliyəllan, gidiyəllan
evlərinə.
48. gidiyəllan¹ evlərinə, vaxti gətiriyəllan polou yesillan,
polou bışiripdilan, nəzər diyə pəs hanı mən qazanım.
49. diyə ki ha, sən hər birimizkinən bir (logmə) yap
-yerəp-, tox illap.
50. diyə ba^h, mən bə iş danı qazanı birdən yəm.
51. bu nəmədi ki mən hər birinizdən bir logmə yem, tox olım.
52. diyə xob, pə⁵s gidaray, sən için qdın gətirray da,
sən için həm bə⁶hə⁶y qazan polou bışirray.
53. bu devlərdən birni gidiyə, bir poştə qdın japaldan
yigiyə, gətiriyə.
54. nəzər vaxti geriye, diyə ba^h, ba'x, gidiydi, nəmə
qdın gətiridi.
55. do, mən vezim gədim japala, birdən qopartım, məsgərə
edipdilan ezlərin qdın gətirmagları^{yn}.
56. diyə ki yq, yq, do sən, biz gidiyə²y, hər nəgəd
ışdiyə, qdın gətiriyə.
57. diyə y^uq, gəray mən ezim gedim, japalı qopartım.
58. diyə gidiyə, siz mən için ip tapı, gətir.
59. bəla gidiyəllan, ipləri yigışdiriyəllan^d, gətiriyəllan.
60. bu nəzər bu ipləri başını birbərə bağliyə-ş ışdiyə
japalı birdən qopartsın.
61. d¹evlərdən bir gəliyə, diyə ki be'. əgər sən botar
edəp, o vax bizim qdınlarımız tikəniyə, həmişə qdın
yoxdi ki siz polou bışaray.

62. diyə gəl sən, gəl qısqıy sən. mən səniçin hər şeyi qılın
(istiyə), gətirib.
63. bız iş danə qardaşey, sən¹ için qılın gətirrey.
64. bələ gidiyallən-o nəzəri ertiyallən evə.
65. otiriyallən, şeləkinə ki qığış başında (otiridilən),
devlərdən birinnən ye¹l çixiyə, bu nəzəri kitəriyə
ti¹rləri yixarsinə, ertiyə¹ evi sağfina.
66. o vax obir dev diyə nəzir gadaş, nəmediyə ordə.
67. diyə ki hij, mənə agamə bir şamsiri pa¹ridi burda,
istiyən mənə kitərim, sizi eldirim.
68. ta¹ bə devlə mənə işitiyallən, törüyallən-o d¹e Gaş
ki Gaş, tama¹m Gaçiyallən.
69. nəzər, yaxşı ki yellə evdən çixiyə, nəzər yixardan
dişiyə aşağı⁵yə, tap.
70. dişiyə aşağıyə, gəziyə, baxiyə, bir dəstə aça³r
əyvandə vuridiləm mış.
71. açarləri kitəriyə-o bu devləri evini biri biri açiyə.
72. əvvəlkinə baxiyə, tama¹m ev döldi s⁶məydən.
73. dovromi evi açiyə, baxiyə, tamam döldi eli adəmnən,
adəmi ləşidi tə⁵ma¹m.
74. şevromki evi açiyə, baxiyə, tama¹m a¹t di, yaxşı yaxşı atla.
75. bu atları içindəⁿnən ikki sanı yaxşı a¹t kitəriyə.
76. vax^t çaromki evi açiyə, baxiyə ki tama¹m şavahirdi.
77. pənjomki evi ki açiyə, baxiyə, bir çeşmədi, bir tərəfinⁿnən
güzil gəyniyə, bir tərəfinnənhəm gimiş.
78. bu¹o ikki sanı xorşin kitəriyə, bir xorşini - birini
- döldiriyə Güzildən, qoyiyə bir atı istində, bir
xorşiniyəm döldiriyə gimişdən, qoyiyə obir atı istində.
79. yaxşı vaxti buləri döldirdi, a¹tə miniyə-o gəliyə şərə.
80. gəliyə dəvazasına, vuriyə-o xatini gəliyə, diyə kimdi.
81. diyə a¹ç, mən gəltdəm, bi¹r a¹la¹m çizil gətirtdirəm
sən¹ için, gə¹.
82. bəd işini ki a¹çiyə, o vaxt bələ gidiyallən, birbiriən
qəşəp zindəgi¹ ediyallən.
83. sən sa¹g, mən salamət.

“İran’da süregelen modernleşmeyle birlikte, birçok Türk lehçe ve ağızlarının yok olup gittiğine tanık olmaktayız. Farsça İran’ın tek resmi dili olduğu için, artmakta olan eğitim ve haberleşme, Farslaşmayı da beraberinde getirmektedir. Dolayısı ile gelecekte Türk kültürünün sözlü ve yazılı ürünlerinin yitme tehlikesi ile karşı karşıyayız. Bugün İran’da konuşulan Türkmence, Azerice ve Kaşgaycanın hayatta kalma şansı bize ümit verse de, bunu Horasan Türkçesi ve Güney Öğüzcanın büyük bir bölümü için söylemek güçtür. Aynı şekilde Halaçça da, 21. yüzyılın ilk yarısında tamamen ortadan kalkma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu yüzden, son zamanlarda yapılan dil ve folklor derlemeleri bizim için bilimsel açıdan büyük önem taşımaktadır.

Horasan’da konuşulan Türk lehçelerinin araştırılmasının üzerinden çok uzun bir zaman geçmesine rağmen, bu alandaki çalışmalar çok kısıtlıdır. Şimdiye değin yapılan çalışmalar olumlu bir gelişme sayılsa da, eksiklikler hâlâ giderilmeyi beklemektedir.

Horasan Türkçesinden Türkiye Türkçesine çevrilen bu derlemelerin Türkologlar ile folklorcular yanı sıra, daha geniş bir kitleye hitap edeceğine inanmaktayız.”

